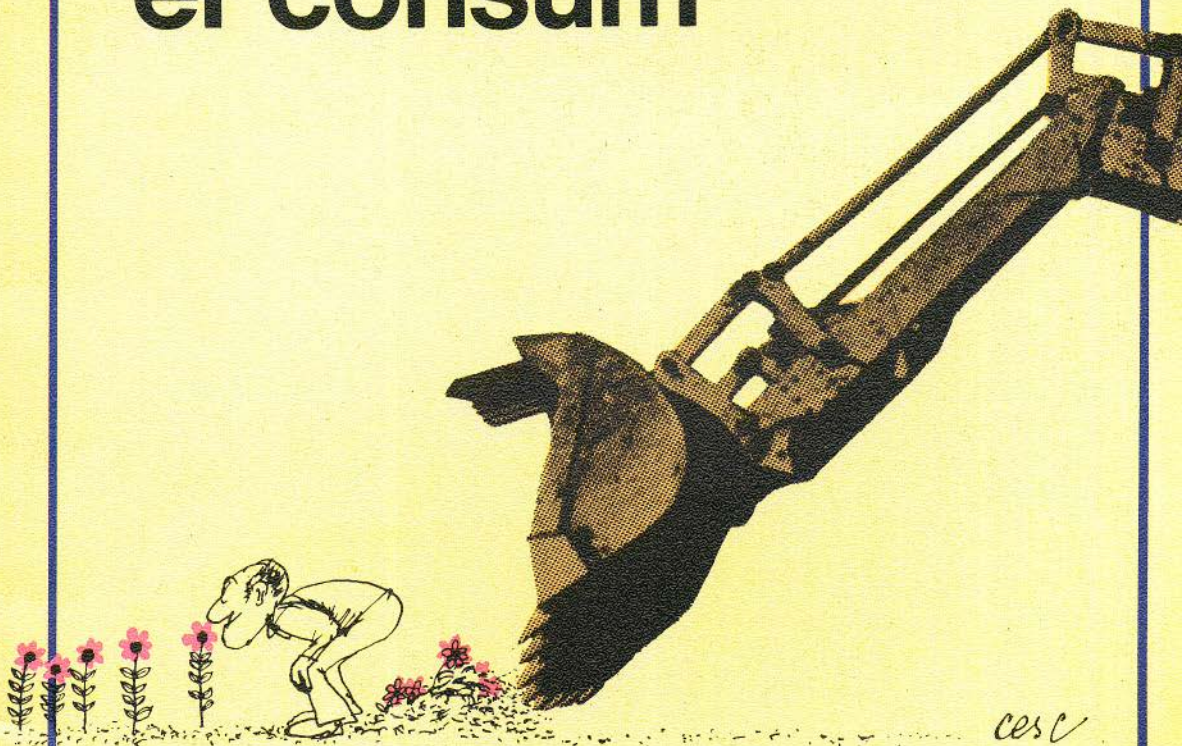

PERSPECTIVA ESCOLAR 74

Publicació de «Rosa Sensat»

Abril 1983

el consum

INDEX	
EDITORIAL	1
EL CONSUM	
1. EL DESTÍ DEL CONSUM, per Josep M. Bricall	2
2. ELS VALORS I EL CONSUM. DIMENSIO ÈTICO-POLITICA QUE IMPLICA EL CONSUM, per Raimon Civil	4
3. L'EDUCACIÓ CONSUMERISTA A L'ESCOLA, per Pilar Cantero	10
4. HABITS I PAUTES DE COMPORTAMENT EN L'EDUCACIÓ PER AL CONSUM A L'ESCOLA. Comissió Mixta Departament de Comerç-Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya	12
5. DE LA JOGUINA TRADICIONAL A LA JOGUINA CONSUMISTA, per Josep Mañà, Ester Valls, Susanna Vintró	17
6. ESTUDIS DELS DISTINTS TIPUS DE DEIXALLES I EL SEU RECICLATGE, per Josetxo Jaio	21
7. LES COOPERATIVES DE CONSUMIDORS, per Juli Vela	25
ESCOLA	
EXPERIÈNCIES ESCOLARS: Aprenents de cuiners... i de moltes altres coses	29
DE 3 A 6 ANYS: Catalanitzar des del parvulari	33
EXPERIÈNCIA EN L'ÀMBIT DE LA COMUNICACIÓ PARLADA EN LA PRIMERA INFANCIA	37
SORTIDES: Sortida de treball a Girona-ciutat: El Modernisme	44
ASSOCIACIÓ DE MESTRES DE «ROSA SENSAT»	
NOTÍCIES DE L'ASSOCIACIÓ	46
ACTUALITAT	
INFORMACIONS I COMENTARIS: Conflicte de l'ensenyament públic basc	48
BIBLIOGRAFIA: Educació per a la pau i el desarmament	51
BIBLIOGRAFIA	61
LITERATURA INFANTIL	61
<p>Perspectiva Escolar Edició i Administració: a.a.p.s.a. «Rosa Sensat» - Còrsega, 271. Tel. 237 07 01 - Barcelona-8</p> <p>Consell de Redacció: Jordi Achón, Rosa Carrió, Mercè Comas, Montserrat Company, Biel Dalmau, Mercè Fluvià, Marta Mata, Anna M. Roig</p> <p>Director: Jordi Tomàs Secretària de Redacció: Teresa Udina Distribució a llibreries: Arc de Berà - Lluïl, 10-14, B-5 Subscripcions: a.a.p.s.a. «Rosa Sensat» Maqueta: Montserrat Serrahima Fotògraf: Josep Gri Composició: Fernández, Borrell, 168 Impremta: I. Juvenil, Maracaibo, 11 Realització tècnica: KETRES, Tel. 253 36 00 Dipòsit legal: B. 2.090-1975 — ISSN: 0210-2331 Subscripció anual: 2.200 ptes. — P.V.P. 250 ptes.</p>	

LLEI DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA A CATALUNYA

El Ple del Parlament de Catalunya, en sessió tinguda el 6 d'abril d'enguany, va aprovar la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya, l'esperit i articulat de la qual hem de celebrar en general i pel que fa a l'ensenyament, en particular.

Si bé és de doldre que la situació precària en què es troba la llengua catalana des de fa anys hagi fet necessària una llei de normalització del català, que, en circumstàncies normals semblaria del tot impensable, el fet és que la llei potser era obligada i que no fa altra cosa que intentar redreçar allò que s'havia torçat: l'ús habitual del català, llengua pròpia de Catalunya, en tot el nostre territori, en la vida pública, l'escola i els mitjans de comunicació, alhora que vol eradicar qualsevol discriminació per motius lingüístics.

No sense raó la llei considera la llengua catalana com a «element fonamental de la formació de Catalunya, eina natural de comunicació, expressió i símbol de la nostra unitat cultural amb profundes arrels històriques» (Introducció de la Llei).

Igualment destaca, constatació d'una importància capital en el moment present, que la llengua catalana «ha servit molt sovint d'instrument integrador, facilitant la més absoluta participació dels ciutadans de Catalunya en la nostra convivència pacífica, amb total independència de llur origen geogràfic» (Introducció).

Pel que fa a l'ensenyament, després del principi general que encapçala tots els títols: «El català, com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de l'ensenyament en tots els nivells educatius» (art 14,1), la llei afirma que «els infants tenen dret a rebre el primer ensenyament en la seva llengua habitual», que «la llengua catalana i la llengua castellana han de ser ensenyades obligatòriament a tots els nivells i graus» i «que la llengua catalana sigui progressivament emprada a mesura que tots els alumnes la vagin dominant» (art. 14, 2, 3 i 5).

Però el punt que ens sembla realment important en l'àmbit de l'ensenyament és el que diu que «l'Administració ha de prendre les mesures convenients perquè... els alumnes no siguin separats en centres diferents per raons de llengua» (art. 14,5).

Aquest criteri de la no-separació no és comptable amb les darreres reglamentacions de la Generalitat que amb sistema de concursos semblava portar, a la pràctica, a una doble xarxa d'escoles: les dites catalanes i les altres. L'esperit de la llei sembla més idoni per afavorir, a l'escola i a la societat de Catalunya, una convivència que no hauria de ser trencada per la diferència de llengües.

És clar que la llei, tota sola, no soluciona res. D'una banda, cal el seu desplegament reglamentari, que la mateixa llei encomana expressament al Consell Executiu de la Generalitat. D'altra banda, cal un desplegament real a l'escola, el qual depèn de l'actitud i de la voluntat dels mestres de tirar endavant la normalització del català. Però, cal tenir tacte per fer-ho amb decisió i sensibilitat alhora, fent respectar la pròpia llengua i respectant l'altra i fomentant un clima real de normalitat i d'intercanvi.

La normalitat de l'ús del català necessita un clima general de la societat tota, al qual ha de contribuir, dintre de l'esperit d'aquesta llei, el Consell Executiu amb les mesures i accions reglamentàries, i l'escola amb una ambientació expansiva. Un clima de respecte realment democràtic, el qual afecta no només l'esfera de les opcions polítiques diferents sinó l'àmbit global de la convivència ciutadana, amb l'acceptació, oberta i dialogant, de la llengua, de la cultura i de la història pròpia de cadascú.

2 EL DESTÍ DEL CONSUM

per Josep M. Bricall

*Envia, doncs, les meves salutacions al Walhalla.
Envia-les també a Wotan.
Envia-les també al Welsa,
a tots els herois
àdhuc, a les verges xamoses,
jo no et segueixo pas vers ells.*

(«Die Walküre», acte segon)

Després d'un llarg període d'esperonament del consum, la nostra societat, tan conspicuament consumista, no sols nota l'esvaïment d'un costum epicúriament adquirit, sinó que veu reblades les crides —ara inesperades— a l'austeritat.

Podríem estar passant del «tot va bé, ja que es consumeix» a un «tot va malament, perquè es consumeix».

La nostra societat sovint té uns sistemes de valors tan fràgils que fàcilment són escombrats per aquells valors que segreguen les lleis de funcionament que caracteritzen les diferents fases —espasmòdiques, tanmateix— de descabdellament de l'economia configurada pel procés de l'acumulació de capital.

Caldria, per tant, convidar a una reflexió sobre els làbils sistemes de valors que genera la nostra societat al marge dels sòlids sistemes de valors segregats per l'obvi desig de progressar condicionat, però, per uns sistemes concrets i històrics de desenvolupar aquest progrés.

Sovint m'he aturat a pensar què ha passat en les nostres societats, i en la catalana ben particularment. Sembla que hi resta ben poca cosa d'un sistema de convivència que hom volia preservar prou per tal que pogués afaïçonar nacionalment l'allau de la industrialització. Aquesta hauria d'haver guardat com a mínim les formes com havia esdevingut parcialment a les societats anglesa o francesa, per posar alguns exemples. Un lleuger cop d'ull sobre

de quina manera s'han transformat les nostres ciutats més dinàmiques ens podria aclarir tot allò que ha estat irrespectuosament malmès en unes onades d'especulació per una banda i de desori de l'administració dels serveis públics per l'altra. La resistència que s'hauria pogut esperar ha estat esmicolada entre els uns i els altres.

Fins i tot els valors que no han estat imposats únicament pel progrés econòmic, sinó per «una» forma de progrés —valors d'altra part, ben febles intel·lectualment—, han pogut amb ella. No vull entrar a discutir la forma de progrés, sinó la descarada pretensió de voler-los canviar tan bon punt ja no compleixen la seva funció econòmica.

Nogensmenys, abans de discutir convé d'analitzar. I això és el que em proposo de fer en la resta d'aquest paper.

Fins els anys seixanta, el consum ha constituït una peça fonamental en l'assoliment de l'estabilitat econòmica i del creixement de la renda. El consum és una sortida per als productes, que així tenen assegurada la venda. L'expansió successiva del consum ha d'anar acompanyada de l'augment de la capacitat de producció mitjançant les oportunes inversions. L'ampliació del mercat permet l'obtenció dels productes a costos unitaris menors i l'augment que resulta de la producció dona lloc a masses d'estalvi i de beneficis del capital cada cop més grans.

Però allò que convé de destacar és que

per un costat, la disminució dels costos unitaris permet i fa aconsellable l'augment dels salaris per assegurar el consum, i, doncs, la sortida de la producció.

Per l'altra costat hi ha alguna altra cosa que no és gens trivial. L'augment de la producció per hora treballada —que és una manera aproximada de dir que els costos unitaris són menors— fa que el valor de la producció s'avanci en el seu moviment al cost de fer engrandir la capacitat de producció. Això vol dir, que alces moderades de salaris, tant garanteixen la sortida de productes com mantenen alta la taxa de benefici de les empreses.

El lector m'excusarà aquesta digressió —tècnica però ben simplificada— perquè pugui remarcar que consumir esdevé així una «virtut». Com que alguns béns de consum tenen una vida llarga i no s'han de renovar cada any, caldrà introduir nous productes, donar-los a conèixer i assegurar noves qualitats i torbadores satisfaccions a aquells que les comprin. Tota una societat —indefensa, poruga i acostumada a un nivell rudimentari de satisfaccions— llença l'austeritat lluny dels seus hàbits inevitables i obre les portes de bat a bat davant una opulència que no és feta perquè en gaudeixi sinó perquè la comprí.

Quan aquesta sanitosa terra de promissió s'esvaeix a finals dels seixanta i encara no érem prou acostumats a valorar els po-

bles per la luxúria dels seus aparadors, hom decreta la suspensió de nous costums. Perquè ara l'esberlament de la situació exigeix posar l'èmfasi en les oblidades virtuts de l'estalvi i l'austeritat. La competència de les empreses i dels qui hi menen la producció exigeix adaptacions de la capacitat de producció que no han de fer-se segons les referències fornides per un mercat creixent, impulsiu i explícit. L'estancament de la producció dificulta augmentos salarials i posa en perill la taxa de benefici.

Com que en moments de crisi sorgeixen els projectes de les calamitats, els economistes autoanomenats «rigorosos» recomanen la imposició de dificultats financeres sota l'aparença de regular l'expansió monetària; se'ns fa sentir —finalment— culpables d'haver viscut, sense sospitar-ho, per sobre de les nostres possibilitats. Tot això es diu, però no s'explica.

Fins i tot hom recomana d'abstenir-se de consums forasters —sobretot d'origen japonès— bo i oblidant-se que tot el sistema ha esdevingut transnacional, fins i tot el consum.

De forma simple —també se'm podrà dir que tampoc no exposo aquí els meus dubtes o els suggeriments que se m'acuden per bé que em sento limitat per l'extensió dels fulls que ja s'han escolat— m'he proposat de contribuir des de la perspectiva que m'és pròpia a l'exercici de la crítica.

Per això algú potser blasmarà aquestes ratlles de dissuasives; tanmateix crec que a la societat humana li cal tant la candidesa com la seriositat.

Tota una societat, indefensa i poruga, llença l'austeritat lluny dels seus hàbits inevitables i obre les portes a l'opulència.

4 ELS VALORS I EL CONSUM. DIMENSIÓ ÈTICO-POLÍTICA QUE IMPLICA EL CONSUM

per Raimon Civil

En principi, i almenys idealment, sembla just dir que els interessos bàsics de l'home es redueixen a dos: l'autonomia personal i la democràcia. L'home persegeix per una part, la realització personal, el desplegament de les seves possibilitats, es reconeix orientat a ser un mateix i a ser-ho cada vegada més. Per l'altra, i en relació íntima amb la primera part, l'interessa una relació i una comunicació de gran qualitat amb els altres, o d'una manera més general, l'interessa crear els condicionaments que li assegurin una manera de viure junt amb els altres beneficiosa per a tots, o si més no sense perjudicar ningú. Aquesta formulació, una mica ingènua, és segurament compartida —en un horitzó ideal— per la gran majoria dels homes. És en funció d'aquests dos principis que intento exposar alguns elements de reflexió i judici entorn del consum.

El consum o la il·lusió del benestar

Des de finals dels anys 50 i sobretot des dels 60, els nostres països capitalistes han anat accedint a la «societat de consum». El miratge americà els va anar envaint. La industrialització creixent va anar obrint el món de la riquesa a molts més dels que n'havien fruit precedentment. Les nostres societats van quedar enlluernades per l'anomenat progrés i per les perspectives que s'anirien obrint en els camps tècnic i tecnològic. En la «societat de consum» l'home trobava una resposta a totes les seves necessitats. Des d'aleshores el consumidor es troba en el supermercat potent i havent de triar aliments, vestits, electrodomèstics de totes menes i de totes procedències; a través de la TV rep una informació àmplia de tot el que passa en el món; se li han obert les portes de la cultura, de l'escola i de la universitat; el consum que fa de la medicina és

extraordinari; pot escollir entre una gran varietat els mitjans de locomoció, els viatges, els espectacles; se li facilita el consum del sexe, de la droga i fins podríem afegir, del suïcidi.¹ Aquests elements de consum abans eren inexistents o reservats a uns pocs privilegiats, ara són a l'abast d'un gran nombre.

És innegable que la «societat de consum» ha afavorit diversos aspectes de la llibertat individual, el desplegament de la pròpia persona, la realització de molts somnis i que ha propulsat el coneixement dels altres i la comunicació.

Segons el discurs demagògic de la societat de consum, el nombre dels indigents, dels pobres i dels exclosos del consum, així com la misèria dels països del Tercer Món s'aniria reduint progressivament. Tot fóra qüestió de temps. Els països rics ajudarien el desenvolupament dels pobres. Tothom i tot el món estarien cridats al consum i al benestar.

El consum en l'organització econòmico-política

El consum —de massa— és un factor d'integració sòcio-cultural. És un element clau del llenguatge que pràcticament parla i entén la societat d'avui. En el consum l'home cerca el benestar en la satisfacció de les seves necessitats, i hi troba la manera d'afermar-se socialment: els diversos tipus i qualitats de consum situen el consumidor en un grau determinat de la jerarquia social. El que hi ha però de més fonamental en el sistema econòmico-social actual és que el consum de massa està més que mai íntimament lligat amb la producció: si no hi ha molt de consum, la producció no augmenta, l'atur progressa i l'economia perd la seva coherència. D'aquí que calgui ampliar els camps de consum, tot dirigint-los i controlant-los: les vacances, la natura, l'art,

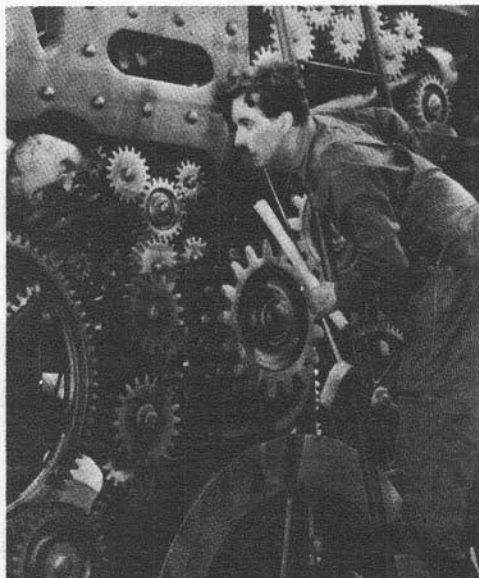
la vellesa, i tants d'altres espais de la vida que no fan part del temps de treball, esdevenen cada vegada més objecte mercant, de consum. I la mateixa complexitat progressiva del camp del consum crea noves necessitats, que faran sorgir encara nous camps de consum.

La fallàcia del consum

Les remarques precedents ens indueixen a descobrir el que amaga l'opulència seductora de la demagogia del consum. Podríem recordar, per començar, les anàlisis conegudes d'Ivan Illich: pretenen demostrar que, en determinats àmbits almenys, el consum té uns límits que no hauria racionalment de transgredir. L'excés i el refinament en el camp dels transports, de l'ensenyament i de la medicina creen no ja un benestar, sinó una sobrecàrrega inconvenient tant a nivell de l'individu com de les collectivitats: pèrdua de temps, activitats no productives, etc.

Fa la impressió que el sistema regnant que implica el consum de massa vingui a ser com una supermàquina, els elements de la qual —matèries primeres, elaboració, producció i productivitat, inversió, expansió, importació i exportació, estagnació, inflació, atur, recessió, política monetària, endeutament del Tercer Món, les supranacionals... cursa per l'armament, lluita per la supremacia en la conquesta de l'espai..., tecnologia, informàtica, robots... —havent aconseguit un estadi de funcionament extraordinàriament complex, actuen ja follament; fins al punt que les forces o els mateixos interessos que l'havien fet funcionar i dominat n'estan perdent el control, si no és que l'han perdut ja. I aquesta impressió o imaginació és segurament més adequada a la realitat del que ens volen fer creure els llenguatges volgodament tranquil·litzants dels economistes i dels polítics que encarnen les forces econòmico-socials del Capitalisme —liberal o d'Estat.

Enfront de la situació de crisi econòmica actual, viscuda pel poble com a encarament del cost de la vida i com a atur, i pels països del Tercer Món, principals subministradors de matèries primeres i de mà d'obra barata, com a desculturalització i pauperització (llevat dels països productors de petroli), podem plantejar-nos la qüestió de la durada possible d'aquesta

Le nostres societats van quedar enlluernades per l'anomenat progrés i per la perspectives que s'anirien obrint en els nivells tècnic i tecnològic.

dominació político-econòmica. És que l'estat de crisi no esdevindrà un dia insuportable i insuportada per tots aquells —la majoria dels homes— que en sofreixen conseqüències nefastes? És que la matèria primera s'exhaurirà un dia? O és que estem vivint la descomposició final d'un sistema?

Conseqüències del consum capitalista en l'esfera de l'individu

En la recerca del benestar, en altres temps comptava molt el treball de l'individu i el seu esforç. Aleshores la distància entre les aspiracions i les gratificacions aconseguides era reduïda; el primer beneficiari d'aquesta recerca era el mateix actor. Quan impera el consum de massa, monopolitzat i condicionant, en virtut de les exigències pròpies del sistema com és, el que busca el seu benestar no disposa d'altra llibertat d'elecció que la que li és dictada per la publicitat i per la gamma de consum que se li imposa. Aquest sis-

6 tema envaeix i absorbeix tot el camp d'activitat i d'imaginació de l'individu i de la collectivitat. En la recerca del benestar, l'individu no pot ser-ne ni el responsable ni l'actor; es troba relegat a fer el paper d'espectador fàcil i passiu. La qual cosa, si en el camp econòmic general és rendible, no és gens satisfactori en les esferes social i cultural: significa que compta ben poc la seva originalitat, a la mesura que augmenta la seva conformitat i adaptació respecte al sistema vigent. No és estrany aleshores que molts joves, generalment amb una certa riquesa espiritual i amb l'exigència d'una vida personal interior intensa, vagin a cercar d'omplir el buit que deixa paradoxalment l'abundància i la facilitat de consum en el món de la droga; o que avorrint la passivitat del medi ambient intentin de viure l'emoció d'una acció personal en actes gratuïts, de violència o de destrucció.

La recerca individual del benestar, en la societat de consum, engendra una jerarquia, suscita els sentiments d'emulació i de competència, i per consegüent de rivalitat. Els antagonismes, en aquest cas, adquireixen un relleu particular, perquè al mateix temps que la gent es troba en un determinat nivell de consum, hi ha certs mecanismes —selecció en el consum escolar, els salaris...— que s'encarreguen prou bé de perpetuar i augmentar les distàncies socials, i per tant també els diversos graus d'accés al consum.

El consum o l'explotació de la classe popular

La dinàmica del capitalisme en la seva configuració actual exigeix, per ella mateixa, la uniformització i la generalització universals de formes concretes de consum. Hi arriba per la concurrència, al preu que sigui, i per la seducció. Cal donar —per via de la publicitat sobretot— la impressió al consumidor que «legeix lliurement» en funció de les seves necessitats particulars i dels seus gustos «personals»; fins i tot quan es tracta de necessitats que el mateix sistema econòmic-social s'ha encarregat de crear-li. És que les vies dels interessos, de les decisions, de la raó econòmicopolítica no tenen pas necessàriament en compte els gustos, les tradicions i els costums del cor i de l'originalitat dels pobles consumidors. Aquests cal sacrificar-los al *diktat* de l'organització regnant. Aquesta

explota el poble i les classes populars, les buida del seu contingut espiritual i material, i les colonitza en funció dels propis interessos.

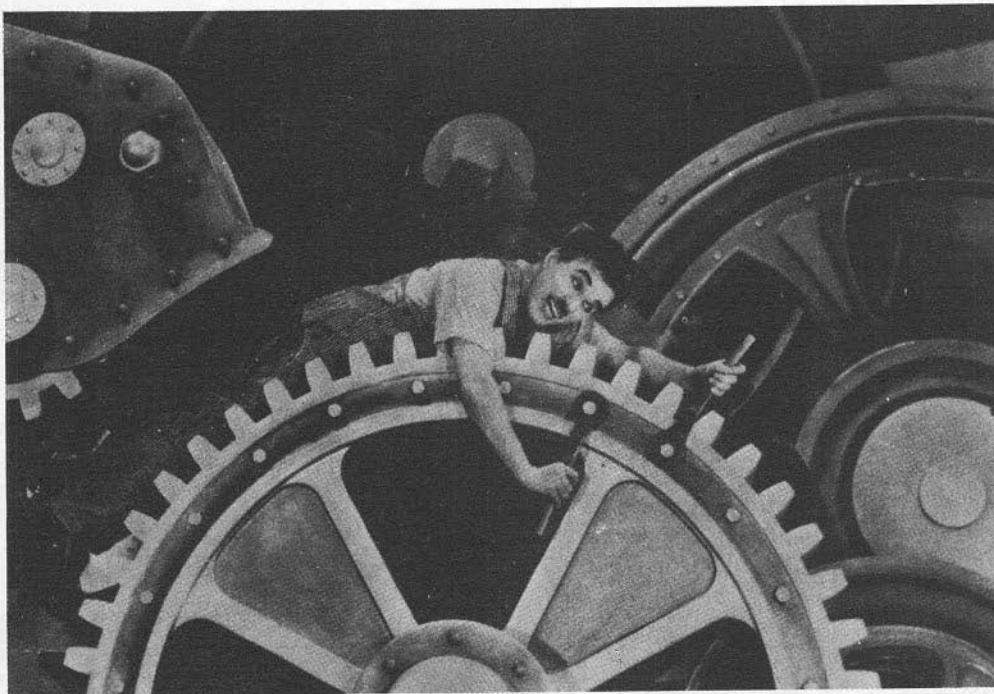
Aquesta explotació es fa sobretot patent en el Tercer Món (llevat el cas, en certs aspectes, dels països productors de petroli). Els pobles pobres forneixen generalment les matèries primeres a les potències industrials. Els països rics per pagar als pobres i per a ajudar el seu desenvolupament exporten equipament i indústries que no requereixen una mà d'obra especialitzada i que podran pagar poc. Aquest països del Tercer Món van descobrir-se així progressivament espoliats de les seves riqueses naturals, i amb una civilització importada que no necessiten, que els és estrangera, que no els correspon i per a la qual no estan preparats; la qual cosa augmenta els seus deutes i la submissió respecte als països avançats.

D'una manera menys patent s'opera això mateix entre països més industrialitzats i els que ho són menys; i dins d'aquests països entre diverses branques econòmiques. El resultat és que hi ha països que s'enriqueixen al preu d'altres que es van empobrint; i hi ha sectors socials dins d'un mateix país que s'enriqueixen —els més pròxims a l'organització político-econòmica vigent— mentre que els que no hi estan tant o que n'estan més allunyats esdevenen cada vegada més pobres —amb pocs ingressos o ingressos de misèria, amb un abast del consum cada dia més precari— gaudint, en el millor dels casos d'una ajuda —beneficència?— de l'Estat, que el treball realment efectuat no els pot garantir.

Aquests desequilibris, així com la situació d'injustícia tremenda esmentada és obra no ja d'una potència diabòlica, sinó que és fruit d'una exigència intrínseca a l'evolució de l'organització político-econòmica capitalista.

La societat de consum que ha afectat la generació actual dels nostres països d'Occident, involucrats en graus diversos en una mateixa organització econòmicopolítica, i de la qual se senten ara més palpablement els efectes i els defectes, és intrínsecament portadora d'una injustícia social atroz. ¿La crisi actual farà que els nostres pobles comencin a despertar-se de la inconsciència que els ha dut a centrarse massa en ells mateixos, en les seves querelles de partits, en les seves reivindicacions i deliris de grandesa i s'adonaran

La impotència de la persona enfront dels engranatges del sistema.

que sovint són pràcticament solidaris de les forces opressores? ¿Els nostres pobles sabran unir-se, més enllà de moltes divisions, per enfrontar l'enemic número u: l'organització econòmico-política que els esclavitzava?

Vers una alternativa democràtica del consum?

Si de veritat l'organització sòcio-política actual —l'organització i la distribució de poders— amb el seu sistema científic i tècnic, duu per força, en virtut del seu dinamisme intern, a l'esclavatge i a l'explotació del consumidor, a l'absolutització de l'aspecte econòmic i a la injustícia social, no es veu per quin procés podem raonablement esperar aconseguir els ideals d'autonomia personal i de democràcia. ¿Ens cal resignar a renunciar a aquests ideals, i abandonar-los, a causa del seu caràcter utòpic? Optarem per continuar vivint en la mala consciència, condemnats a ser, malgrat nosaltres mateixos, solidaris d'aquesta injustícia? O és que la crisi actual és símptoma de l'agonia o de la

descomposició d'una civilització, cridada potser a desaparèixer en un moment d'apocalipsi nuclear? De totes maneres a l'esplendor de Roma seguí la barbàrie —i els bàrbars no foren tals per a tothom; i la història i les innovacions i els esplendors no acabaren amb la decadència de Roma! Però això, és clar, no soluciona res de la nostra problemàtica, aquí i ara.

Fissures en l'organització político-econòmica d'Occident

Veure en l'opció, anomenada socialista, d'Espanya i de França una alternativa satisfactòria a l'organització capitalista liberal regnant a Occident, fóra una extrapolació: aquests governs socialistes es proposen canviar les regles del joc político-social, però no el joc. El partit no pot anar més enllà d'assignar-se la missió —impossible?— de gestió més humana de la societat en l'Estat, tot preocupant-se de moralitzar l'administració, d'incrementar l'atenció envers les reivindicacions populars, de fer per manera que les relacions amb

8 el Tercer Món siguin menys nefastes i menys inhumanes. Però no pot pretendre d'anar molt enllà quan l'entorn —les potències que tenen més pes dins l'organització mundial sobretot— els són —i per força!— hostils. La dificultat a frenar —no ja a suprimir— l'atur és prou eloqüent. L'avantatge, però, d'aquestes formacions polítiques, que li dona un caire més humà, o que el fa el menys inacceptable dels partits és que actualment sigui de fet allò que representa més la veu dels més, dels sense veu, del poble; i el fet que, com a tal, pot afavorir certs dinamismes reals susceptibles d'atemptar, d'alguna manera, contra el sistema actual. Entre aquests dinamismes de contestació política i social hi ha l'ecologia, la no-violència, el feminisme, el tercer-mundisme, i les reivindicacions de les minories ètniques i nacionals.

Aquests moviments, actualment en voga, malgrat ser sovint ambigus, són fissures reals o potencials de la ideologia sociopolítica dominant i de les institucions que li són pròpies. Són denúncies d'incoherències i de contradiccions reals. Denúncia, per exemple, de la incoherència que hi ha entre la lluita contra la pollució i en favor de la salut duta a terme per un Estat, i la seva decisió d'implantar una central nuclear. Denúncia de l'engany que hi ha darrera el comerç d'armes i la demagògia que amaguen els intents de construir la pau en el món; o encara de l'enormitat escandalosa del pressupost destinat a la investigació i a la construcció d'armes altament sofisticades, i la pretesa ajuda al Tercer Món.

Aquests moviments poden anar minant els fonaments de les nostres societats occidentals i donar lloc al naixement d'una ideologia nova, respectuosa quant a les exigències de pluralisme en els valors culturals, d'organització i de decisió; sobretot quan se centren més que en l'intent de modificar el poder de l'Estat, en l'atenció a l'espera i a l'interès diversificat de les bases respectives i a la seva organització.

Vers un consum democràtic?

Un hipotètic consum democràtic —que bandegés tota mena d'explotació— podrà obtenir-se únicament al preu d'un refús radical de l'organització política i tècnico-econòmica del sistema vigent. Un consum democràtic és inseparable d'una societat

democràtica: hi són implicats el canvi radical de la manera de treballar, de consumir, de la manera de pensar i de viure, i uns valors diferents, «altres». Un consum democràtic suposa una raó social de viure i d'existir divers a la que regna pràcticament en els països capitalistes i socialistes.

El Maig francès del 68 —és només una referència— va significar en els nostres països un alè nou, un aire més fresc. L'impuls que va dur a aquest moviment fou traduït per eslògans com aquell de «Canviar de vida, aquí i ara, tot seguit». Sorgiren, aleshores sobretot, grups informals, revoltats i contestataris que es proposaren practicar aquest tema. Les comunitats rurals que formaren ex-estudiants i ex-tècnics, ex-professors, ex-treballadors de la indústria, manuals, ex-urbans, ex-burgesos... compten entre les manifestacions més espectaculars. Intentaren aconseguir junts un canvi radical de vida: relacions noves entre les persones i entre aquestes i l'entorn. Volgueren implantar una relació ambiental familiar i sexual, de treball i producció autàrquics, que excloués tota relació de força i de domini de l'un sobre l'altre. Volgueren suprimir la distància entre treball manual i treball intel·lectual, i el treball imposit: els calia treballar poc —per a subsistir i prou—, fer del treball un joc i del joc treball. Volgueren afavorir la creació i la imaginació per sobre de la tècnica. Es proposaren fer desaparèixer la diferència entre els que decideixen i els executants, i la separació de tasques de treball i d'activitats vitals. Optaren per l'agricultura, l'alimentació i la medicina «naturals».

Les realitzacions inspirades en aquests ideals —llevat d'alguna excepció— foren efímeres; pràcticament es traduïren per un retorn a la vida arcaica i de misèria. El fracàs fou sobretot fruit del caràcter massa espontaneïsta i dels mòbils que animaven més immediatament aquests «marginals»: la convivialitat i la reacció «contra» tot, o gairebé tot. Els més radicals perseguiren l'exclusió de qualsevol mena de contacte amb el sistema. No reeixiren en la tasca —la més difícil— de formular pràcticament la paraula col·lectiva que pogués transformar els seus ideals en misatge social, viable; es reduïren, malgrat molts d'ells, a «contestar» la societat.

Que aquestes comunitats fracassessin és normal: això, però, no vol pas dir que els

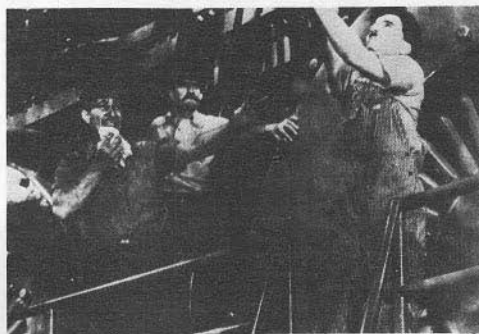
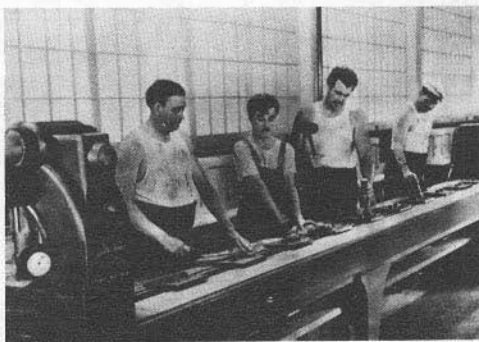
mòbils que perseguien i alguns dels mitjans que propugnaven no hagin de ser tinguts en compte. Al contrari, tot intent de moralització de la manera de viure els ha de considerar. El caràcter limitat en l'espai i el temps de qualsevol intent, no li treu, per aquest fet, l'interès. Pretendre donar una perennitat a una realització determinada no en garanteix tampoc el valor. Aquí és sovint ben vàlid allò que la vida té més interès que el fet de durar, i allò altre que diu: «Si el gra de blat no mor...» Tot assaig, més o menys imaginat i volgut viable, per fer la vida més justa i el consum més just ha de passar, en efecte, pel fre en el consum; per la renúncia, parcial almenys, a l'espera, actualment sense límits, que crea el progrés tècnic; per una reducció del temps dedicat al treball productiu; per l'intent d'implantació d'una producció tendencialment autònoma que asseguri, en funció del capital productiu de què es disposa i de les possibilitats del medi ambient físic i espiritual, la proximitat entre aquesta mateixa producció, els seus instruments i el consum, en l'auto-gestió, i tenint cura encara de no perjudicar ningú. Cal que la producció i els modes de producció expressin pràcticament les noves raons que es donen els actors d'existir, i d'existir socialment.

El que és, però, realitzable a escala individual i en un determinat grup reduït, esdevé potser impossible quan es tracta d'ampliar-lo i de donar-li una incidència social. El caràcter —aparent, si més no— utòpic d'aquest propòsit d'humanització i de justícia no invalida pas l'esforç ni qualsevol aposta que es faci per aconseguir-lo.

De la societat i, per consegüent, del consum democràtics de demà sabem el que no serà, però encara no sabem el que serà.

1. Vegeu, per exemple, el llibre *Suïcide, mode d'emploi*, publicat a París, per les Editions Ed. Moreau, a l'abril del 1982. En pocs mesos se'n vengueren 100.000 exemplars; ha estat traduït a diverses llengües; la traducció japonesa sortirà aquesta primavera. Molts han posat en dubte la conveniència i fins la legalitat d'aquesta publicació; alguns pares de joves suïcidats han presentat querella judicial contra els autors i l'editor d'aquesta obra.

2. El text següent, extret del llibre d'un economista i ex-banquer: F. PARTANT, *La fin du développement. Naissance d'une alternati-*

ve? Cahiers libres 373, F. Maspero, París, 1982 (p. 150), il·lustra bé el que precedeix. «Els països industrialitzats han, *de facto*, assignat un objectiu de desenvolupament a tota la humanitat, llur riquesa i llur poder exigeixen precisament que tot el món el persegueixi. Els països industrialitzats, tot acumulant capitals i provocant a l'exterior la misèria amb tot el que aquesta comporta (ignorància, fam, malalties, etc.), poden finançar progressos científics i tècnics remarcables, com per exemple, en el camp de la salut, els empelts d'òrgans i altres operacions molt costoses. Tractant-se d'un fet humanista (o perquè ell ho és), l'occidental no dubtarà mai de la utilitat d'aquest progrés mèdic. Però amb això admet, almenys implícitament, que el fet que alguns individus aconseguixin de sobreviure artificialment en les nacions enriquides, pugui obtenir-se al preu de la mort d'alguns milions d'infants en el Tercer Món, mort que no és de cap manera natural, ja que és imputable a la misèria provocada artificialment pel sistema econòmic mundial».

10 L'EDUCACIÓ CONSUMERISTA A L'ESCOLA

per **Pilar Cantero**

Conseller de Defensa del Consumidor
de l'Ajuntament de Badalona, PSC
(PSC-PSOE)

Després del canvi democràtic, fins i tot abans que esclatés el tema de la «colza», els municipis, com a administració de primera línia, van prendre consciència de la importància que tenia per als ciutadans el tema del consum i, assumint el principi constitucional que diu: «Els poders públics promouran la informació i educació dels consumidors...» vam començar a desenvolupar activitats que en milloressin la situació. La Conselleria de Defensa del Consumidor de l'Ajuntament de Badalona, mirant l'experiència dels nostres veïns europeus, va crear l'Oficina del Consumidor a Badalona, amb un objectiu clar quant a portar a terme una tasca formativa, ja que conscients de la posició marginal en la qual es troba actualment el consumidor, es posa de manifest que per restablir un cert equilibri entre productors i consumidors cal la formació d'aquests últims, i no tant sols dels adults, sinó també dels joves i molt especialment dels infants com a futurs consumidors que seran.

L'educació escolar que s'imparteix actualment, encaminada a estructurar uns coneixements culturals per capacitar intel·lectualment els alumnes i donar-los una formació bàsica que els permeti de desenvolupar-se com a elements actius dins l'entretret social, hauria de donar-los també les eines necessàries per enfrontar-se als problemes concrets que com a consumidors hauran de resoldre en la seva vida diària, potenciant un sentit crític i objectiu perquè aquests alumnes d'avui s'integrin amb uns coneixements seriosos dins una societat que per les seves premisses econòmiques està abocada inevitablement a un consum progressivament agressiu.

Cal, doncs, l'adequació de l'ensenyament a l'evolució de les condicions econòmiques, socials i tècniques de la nostra, cada vegada més, complexa societat de consum.

Els joves en edat escolar són no tan sols futurs consumidors, sinó que, cada cop més, són consumidors efectius, bé sigui directament o influent en les decisions de compra del seu entorn familiar, per això la publicitat es dirigeix sovint a aquest sector.

La informació i l'educació dels consumidors són dos drets bàsics que tenim i que no poden en realitat separar-se, ja que és difícil informar el consumidor adult si no s'ha rebut un mínim de formació útil, en matèria de consum, durant el període escolar.

Per tot això és important preparar els alumnes per a un comportament reflexiu sobre els mitjans econòmics i socials, desenvolupant el seu sentit crític, de manera que siguin capaços de realitzar una elecció clara entre els diferents béns i serveis que tenen i de les responsabilitats en què poden incórrer. Aquests són els objectius que persegueix arreu d'Europa el que es coneix com a *educació consumerista*, ja que el consumidor ha d'estar en condicions d'obrar d'una manera activa, per tal d'adaptar l'economia a la seva finalitat real, que ha de ser la satisfacció de les necessitats de l'home.

Des de l'Oficina del Consumidor estem fent una recopilació de les experiències aportades pels mestres dels països de la CEE i del nostre país que ja han treballat en aquesta línia, a fi de posar la documentació necessària a disposició dels mestres

i escoles, i elaborar junt amb l'Institut Municipal d'Educació de Badalona una tasca de sensibilització del professorat, per la qual cosa ja ha començat a treballar un grup de mestres que estudien la manera d'aplicar millor aquestes experiències en les escoles de la nostra ciutat.

Pensem en una nova generació de futurs consumidors —no consumistes— capaços d'adaptar el consum a les pròpies neces-

sitats quotidianes i de saber escollir acuradament entre tot l'allau de productes que ofereix el mercat, servint-se de tots els mitjans disponibles. Aquesta Conselleria, en la lluita empresa per un millorament de la situació del consumidor, és plenament conscient que sense l'ajuda dels educadors a través de la seva tasca pedagògica diària no serà possible assolir l'equilibri imprescindible entre producció i consum.

12 HÀBITS I PAUTES DE COMPORTAMENT EN L'EDUCACIÓ PER AL CONSUM A L'ESCOLA

Comissió Mixta Departament de Comerç-
Departament d'Ensenyament
de la Generalitat de Catalunya

En la nostra pràctica docent, ens trobem sovint amb unes actituds i unes formes de comportament dels nens que, si bé no són més que el reflex dels condicionaments familiars i socials, creiem que seria convenient d'ajudar els nens a replantejar aquestes actituds, tot fent-los veure els factors que mediatitzen i determinen moltes de les seves actuacions.

Això és molt clar pel que fa a les formes d'actuació relacionades amb el consum. D'exemples, en podem trobar en qualsevol moment de la vida a l'Escola. Així, sovint ens trobem que els nens perden el material escolar o bé el desaprofiten o els destrossen, sense tenir-ne «mala consciència» i dient «que pagui l'escola, els mestres o els pares». O quan fem una sortida o campament i veiem com es malgasten una gran quantitat de diners en coses innecessàries i, fins i tot, perjudicials per a la salut, mentre que, per l'altra banda, és possible que hi hagi hagut dificultats per a l'organització de l'excursió a causa dels diners que costava.

També ens preocupa comprovar quins tipus d'esmorzar i berenar fan la majoria de nens i el consum que fan de pipes, xiclets, caramels, cromos, etc. No oblidem tampoc, en aquesta llista, els problemes de grup o personals que es creen quan hi ha nens o nenes que mostren un ressentiment perquè els pares no poden o no volen comprar-los alguna joguina, vestit, disc, etc., que la moda imposa en aquell moment com a objecte que s'ha de tenir.

La llista podria ser més llarga i cada vegada augmenta més. I no són comportaments que es deuen al fet que són nens petits i no poden entendre moltes coses, sinó que es donen igualment en els alumnes grans i en la majoria d'adults.

Actualment, l'acte de comprar ha arribat a ser, per ell mateix, una font de plaer. No es troba tant el gust en l'objecte que es compra, sinó que comprar o gastar són ja objecte de plaer. En els nens això s'observa fàcilment. Les joguines, els regals, els caramels ja no els interessen fonamentalment com a tals, sinó com a objectes en els quals poden gastar uns diners. Quan els nens disposen d'unes pessetes, sembla que els cremin a les mans i sols pensen en com gastar-les, encara que després estiguin disposats a regalar-ho tot. La guardiola ha deixat de ser un objecte familiar i costa molt que s'arribi a omplir. Fins i tot molts nens confonen el fet de ser estimat amb rebre regals i diners, ja que són dos conceptes que es barregen i s'identifiquen.

Podríem preguntar-nos, a la vista d'aquesta situació, si l'educació per aprendre a consumir s'ha de rebre a l'escola o més aviat és un camp educatiu que correspon a la família i a la societat en general. Sovint, a l'escola, li demanem moltes funcions i molts resultats, sense comprendre que el que hi passa no és sinó un reflex del que succeeix a la societat en general. Voler que els nens aprenguin a l'escola tot allò que els pares no són capaços d'ensenyar-los és atorgar a l'escola un paper que no té ni pot tenir.

Però també és cert que l'escola és immersa en els mateixos condicionants que la família i les altres institucions de la societat i que, per tant, transmet uns valors i unes pautes de conducta a través de la seva pròpia organització i de les formes d'actuació que, a més, representa un model per a les altres institucions. Així, la manera de vestir-se del mestre, la manera de moure's, *què diu i què no diu*, forma

un tot que traspasa un cert model d'actuació i que influeix en l'adquisició d'uns hàbits i d'unes pautes de comportament.

En conseqüència, cal que l'escola, institucionalment, es plantegi uns objectius sobre l'educació per al consum, així com unes activitats programades per aconseguir-los. És a dir, cal preveure un seguit d'actuacions comunes a totes les classes, per tal que els nens i els seus pares vagin obtenint uns *punts de referència* clars sobre l'opinió de l'escola en aquest tema.

La importància de tenir uns punts de referència, és a dir, unes normes d'actuació raonades, és especialment justificada perquè aquest és un camp educatiu on no hi ha un model de conducta únic. L'educació per al consum entra en el camp de la ideologia i de l'ètica. No es pot pretendre tenir com a objectiu que els nens no consumeixin, perquè això és una opció personal a l'igual que la d'arribar a consumir en excés. Però, cal que aquesta opció personal sigui presa amb el màxim d'*informació* i d'*esperit crític*, i que no sigui tan sols una conseqüència de la imposició de la moda, de la publicitat o del què diran. Caldrà que els nens coneguin diversos models i el perquè de cadascun i, a partir d'aquest coneixement, puguin escollir el propi.

Donar punts de referència, informar i desenvolupar l'esperit crític són, doncs, els tres grans eixos d'una educació per aprendre a ser consumidors racionals.

A continuació exposem alguns exemples de com l'escola pot actuar-hi.

Punts de referència

L'escola s'ha d'aturar a reflexionar sobre quins són els seus plantejaments i quines les actituds a prendre respecte als moments de la vida de l'escola, en els quals es fa evident la necessitat d'una educació per aprendre a ser consumidors responsables. Aquests plantejaments, que es traslluiran en la majoria d'actuacions, es podran discutir i variar, però cal que l'escola es defineixi. No pot ser que les pautes de comportament que es transmetin depenguin de l'opinió de cada mestre o de l'humor o del moment en els quals es fan les coses. Uns quants exemples en aquesta línia poden ser:

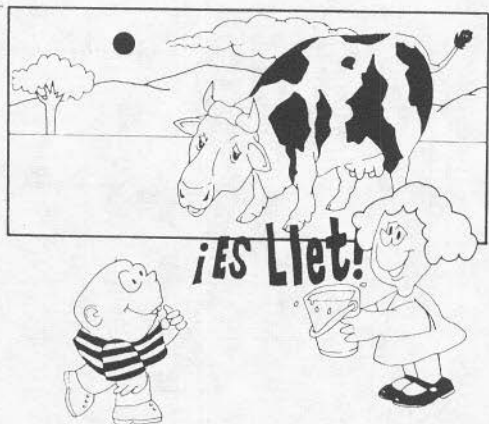

a) El material escolar:

En algunes escoles el material que s'utilitza a classe és col·lectiu, cosa que indica que s'ha pres una opció respecte al seu consum i que preveuen i treballen els diferents problemes que aquesta decisió comporta: el material es perd, es trenca... D'altres escoles opten perquè cada nen porti els seus llapis i la seva llibreta però, al mateix temps, també preveuen i treballen els problemes que aquesta altra decisió comporta: comparacions entre els nens, modes... En moltes escoles no s'ha pres cap opció de forma conscient, amb la qual cosa no donen punts de referència als nens; això fa que només adquireixin els que els arriben a través de l'ambient, sense que tinguin cap possibilitat de comparació amb d'altres, ni possibilitat de reflexionar-hi.

Aquest exemple es podria ampliar amb la resta del material de l'escola: taules, cadires, laboratoris, tallers... Davant d'un material que es fa malbé, que es trenca o que es perd, hi ha diferents tipus d'actuació: els pares el paguen, els nens el compensen fent treballs per a l'escola, el mestre els castiga... o no es fa res. Cada model d'actuació significa donar unes pautes de comportament diferents i, en conseqüència, s'està educant els nens com a consumidors de forma diferent.

Recordem també, en aquesta línia, el que representa ajudar a adquirir uns certs hàbits: tancar els llums, tancar les aixetes, aprofitar i reutilitzar els papers i tots els materials, no malgastar el sabó i el paper higiènic, etc., i també, fer utilitzar la

bata als nens, quan fan treballs que embruten o poden estripar la roba: pintura, fang, laboratori, etc.

b) Les sortides:

Les excursions i les sortides són uns altres moments de la vida de l'escola en els quals la necessitat d'una educació per al consum es fa més evident. Les escoles han de donar unes normes clares i raonades perquè els nens tinguin unes pautes de comportament respecte a qüestions diverses, com per exemple la utilització dels serveis i dels espais públics, els diners que es necessiten i per a què, el tipus de menjar adient, la inutilitat de portar llaunes de begudes, xiclets, pipes i d'altres menjars que no són bons per a la salut, que són cars i que embruten el medi ambient, etcètera.

Adquirir aquests hàbits no necessàriament comportarà tenir unes normes estrictes i imposades per l'escola. A vegades pot ser convenient fer una bossa comuna amb els diners i comprar coses per a tots; o bé d'altres, caldrà sensibilitzar perquè convidin els companys o perquè reparteixin el que es porta entre tots. No hi ha models vàlids per a tots i per sempre, més aviat cal evitar la rutina, la qual pot representar un impediment per a la reflexió i per adquirir consciència del perquè fem les coses. Sí que cal, però, que els diferents comportaments responguin a un model d'actuació coherent.

c) Les festes:

Aquestes activitats escolars, o que estan molt relacionades amb la vida de la classe, acostumen a presentar la necessitat que l'escola es plantegi donar unes pautes de

conducta i uns models de referència. Pensem, per exemple, en una festa de Carnestoltes on no s'orientés els nens sobre criteris amb els quals s'han d'inventar les disfresses i fer-les: la festa es pot convertir ràpidament en una competició per veure qui porta la disfressa més lluïda. O bé en les festes de Nadal o d'aniversari, en les quals no s'ensenyés als nens a descobrir que un regal fet per ells mateixos és més valorat que un de comprat. Si l'escola no actua, ben aviat s'entra en una competència per comprar regals i, en conseqüència, poden sorgir infinitat de problemes quan no es fa cap regal, quan no es convida segons qui, quan un nen se sent marginat...

Informació

No es poden prendre decisions si no s'està informat; per tant, cal preparar els nens perquè el desig d'informar-se, abans de decidir-se per aquest o aquell objecte, o abans d'optar per la utilització d'un o altre servei, es converteixi en un hàbit.

Es important que els nens s'adonin que comprar no és un acte purament mecànic relacionat tan sols amb la quantitat de diners que tenim, sinó que hi ha molts més factors a considerar, com són les motivacions, els condicionaments, la qualitat, la quantitat, etc.

Per poder estar informats caldrà que els nens sàpiguen on es pot trobar la informació i que tinguin unes tècniques de treball que els hagin habituat a consultar llibres, a preguntar, a escoltar, etc.

Algunes de les qüestions que es poden treballar a l'escola en aquesta línia són:

a) Les despeses de la classe i/o de l'escola:

És important que els nens estiguin informats de les despeses de la seva classe i, en general, de les de l'escola i, fins i tot, que puguin participar en la distribució dels diners en la mesura que sigui possible.

Segons l'edat, però ja des de petits, els nens poden anar agafant consciència de les necessitats que hi ha a la classe i de com es cobreixen. Establint comparacions entre els preus de les coses, els nens poden anar descobrint el que representa comprar unes coses o unes altres, o bé trencar o perdre els diferents objectes

d'ús. Al Cicle Superior, la mateixa classe pot portar els comptes de les despeses del grup, i decidir en moltes de les qüestions que els afecten.

Alguns punts a tenir presents serien:

1. Les necessitats de la classe i l'ordre de prioritats.
2. El cost de cada cosa i les diferències que hi pot haver segons el lloc on es compra, la qualitat, etc.
3. Quin pressupost té la classe i d'on surten els diners.
4. En quines coses es malgasten els diners i quants.

b) Els continguts de les diferents matèries:

En cada una de les àrees d'ensenyament, es tracten temes que estan relacionats, directament o indirectament, amb el consum. Els nens aprenen coses que els podran permetre d'estar informats sobre molts aspectes que són necessaris per poder optar en el moment de prendre decisions. No es tracta, per tant, d'afegir nous temes de consum als habituals del programa escolar, sinó que cal que el mestre, en plantejar-se les seves classes, tingui present aquesta vessant.

Pensem, per exemple, que quan s'estudien els aliments, cal fer referència als seus esmorzars, a les begudes, als caramels i xiclets, etc., o bé a com es pot conèixer la qualitat del peix, de la carn...

O quan a Ciències Socials s'estudia el comerç, els transports, els serveis, els diners, etc., cal relacionar-ho tot amb situacions que viu el nen: on compra, què compra, per què, com es trasllada, de quins diners disposa, d'on surten, etc.

No cal ni esmentar la necessitat d'estar informats sobre el llenguatge publicitari, sobre la influència de les etiquetes, adonar-se del vocabulari i de les formes que utilitzen els venedors, així com dels colors, dibuixos i imatges que s'utilitzen per fer-nos comprar.

També cal estar informats del funcionament dels instruments i de les unitats que s'utilitzen per mesurar, de la relació entre els envasos i llur capacitat, dels descomptes, etc. Cal aprendre a fer un pressupost i a saber controlar les despeses.

Sens dubte, són molts els temes d'escola que han de possibilitar que els nens estiguin ben informats i puguin arribar a ésser uns consumidors més responsables.

Esperit crític

No serveix de res, però, informar els nens de manera exhaustiva, si aquesta informació no ajuda a desvetllar el seu esperit crític i per fer-se conscient dels diferents mecanismes que s'utilitzen per dificultar que pugui prendre decisions lliurement.

És important, en aquest camp, d'incidir en alguns aspectes com per exemple:

a) La publicitat i els diferents sistemes de promoció de vendes:

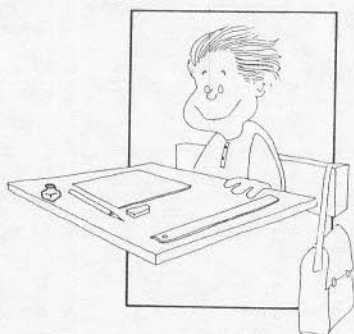
Cal que els nens reconeguin com s'influeix sobre ells (i sobre els grans) per tal que comprin, i que vagin prenent consciència de com la seva actuació està sovint condicionada per la propaganda. Com a exemple reproduïm un text que el CRIOC¹ proposa per treballar a classe amb els nens:

«Des d'ahir en Jordi es vol banyar dues vegades al dia. Coincideix amb el fet que la seva mare li ha comprat una ampolla de sabó. Amb l'ampolla va inclosa una joguina, una petita foca.

»Només hi ha un problema: és que la petita foca neda dins l'ampolla i sols podrà sortir-ne en el moment en el qual es buidi del tot. En Jordi vol que l'ampolla es buidi aviat i per això ara es vol banyar tan sovint.

»Després d'una setmana, ja ha perdut la paciència. Quan la seva mare el veu a la banyera, ja el troba jugant, fent nedar la seva foqueta.»

1. Centre de recherche et information des organizations de consommateurs.

Comentar, a l'escola, textos com aquest, o *spots* publicitaris de la televisió o anuncis del diari o del carrer pot ajudar a despertar la consciència sobre la influència que la publicitat exerceix sobre cada un de nosaltres.

b) Les modes:

També les modes entren a l'escola. Tant els jocs del temps lliure, com les carteres i el material escolar en general, la forma de vestir, etc., són exemples diversos de la influència de la moda. A vegades això comporta problemes per a molts nens, ja que no poden entrar en aquesta competència i aleshores sorgeixen problemes de convivència.

c) Els valors:

El desenvolupament de l'esperit crític ha de permetre, també, posar en qüestió molts dels valors que es transmeten socialment. Així, per exemple, cal posar en dubte el costum d'establir una relació entre l'èxit, el que val una persona, i els diners que té o que gasta. O el dret de poder tenir gustos diferents, tant en el vestit i el menjar, com en els jocs, les aficions, etc.

Cal també incidir en la diferent valora-

ció que es fa dels treballs i en la necessitat de veure que totes les feines són necessàries. En aquesta línia cal que reconguin que algunes actituds i la falta d'hàbits incideixen en els costos. Així, accions com tirar papers a terra o embrutar parets i taules tenen un cost de neteja, a més a més de les repercussions higièniques i estètiques. En algunes escoles, el servei de neteja és assumit pels mateixos alumnes i fins i tot funcionen equips de reparacions i manteniment formats per alumnes del Cicle Superior.

La tasca de recollir i elaborar suggeriments per poder treballar a l'escola aquests temes ha estat l'objectiu del treball realitzat per la Comissió Mixta Departament de Comerç-Departament d'Ensenyament sobre l'educació per al consum a l'escola, les conclusions del qual es publicaran ben aviat.

Aquests suggeriments sorgeixen de bon nombre d'experiències i de les activitats que ja es realitzen a escoles de Catalunya i a d'altres llocs, i s'han volgut recollir en l'esmentada publicació per tal de facilitar la tasca de molts mestres i animar-los a treballar en aquest camp, cosa que esperem que s'aconsegueixi.

DE LA JOGUINA TRADICIONAL A LA JOGUINA CONSUMISTA

17

per Josep Mañà, Ester Valls, Susanna Vintró

Les joguines, amb tots els seus atributs simbòlics i tecnològics, són un dels elements de la cultura material que reflecteixen el context cultural de la societat que les genera.

«La joguina és una reproducció a escala del món dels adults que serveix a l'infant per assajar i ensinistrar-se: l'altre, el gran, encara no el comprèn: i el joc és, potser primer de tot, un intent de comprensió, però al mateix temps és una imatge, vàlida, de caràcter simbòlic, d'allò que és en veritat el món dels adults».¹

Indissoluble és la relació entre l'evolució de la joguina i l'evolució social. Els esdeveniments, els avenços tècnics, els valors morals, els gustos, la moda, etc., d'una època determinada queden testimoniats en les joguines d'aquell moment.

Aquest treball ressegueix a grans trets el procés de transformació que va de la joguina tradicional, pròpia del món rural i artesà, a la joguina d'avui, fruit de la nostra societat urbana i industrial.

La joguina tradicional

El concepte de joguina tradicional és ambigu i ambivalent, per una banda fa referència a aquelles joguines produïdes abans de l'industrialisme i, per l'altra, a les que podríem anomenar «universals i intemporals» que perviuen de generació en generació. Un exemple d'aquest segon cas serien les nines que, encara que sofisticades i automatitzades, no deixen de ser una joguina tradicional ja que el seu origen es perd en la memòria del temps. Nosaltres ens referirem a la joguina tradicional en la seva primera significació, centrant-nos en el seu context i forma de producció.

El context de la joguina tradicional és el d'una societat d'economia fonamentalment agrícola en què la vida es regeix pels ritmes de la natura i on tot és més accessible i proper. El nen està en contacte

directa amb el medi natural i els treballs quotidians dels adults. La família i el veïnatge són els seus principals elements de relació i socialització i l'aire lliure el seu espai de joc per excel·lència, situació que li proporciona nombroses possibilitats lúdiques: córrer, saltar, enfilarse als arbres, nedar, etc., essent els elements naturals, joguines per elles mateixes o primera matèria per autoconstruir-les: cabanyes, xiulets de pinyol, arcs i fletxes, flautes de canya, nines de panolles, bales de fang...

En aquest món, el fabricant de joguines com a especialista no existia, el repertori d'aquestes era molt limitat. Les joguines manufacturades pels adults se cenyien a les casolanes, que esporàdicament feien la gent traçada que envoltava el nen, i a les que, moltes vegades, produïen els artesans, torners, llauners, fusters, terrissers, cistellers... Aquests sovint reproduïen en miniatura la seva producció habitual: cistelletes, fireta, galledes, baldufes, xiulets, carretons... eren algunes de les joguines que solien fer. Aquestes eren obsequiades com a cosa excepcional, la diada de Reis, juntament amb alguna llaminadura i una peça de roba. En una societat on l'economia era estàtica i en què l'estalvi era un dels valors primordials, el costum de regalar joguines no era freqüent, fins i tot molts infants no en reberen mai cap.

L'aparent pobresa objectual, en relació als paràmetres amb els quals el nen està acostumat avui, es veia compensada en es creix per les possibilitats de descoberta i exploració de la realitat que li oferia el fet de viure en un espai obert, on el joc no requeria tant el suport material d'una joguina.

1. Josep M. CORREDOR MATEOS, *La joguina a Catalunya*, Fotografies Jordi Gumí, Ed. 62, Barcelona, 1981.

18 La gènesi de la indústria de la joguina

A començaments del segle XIX, la consideració pel món dels infants sorgida a partir de la divulgació de l'ideari de Rousseau, la formulació de noves teories pedagògiques que valoren les possibilitats didàctiques del joc (FROEBEL, *L'educació de l'home*, 1826) i l'inici de la mecanització, donaren un tomb radical a la joguina, tant des del punt de vista material com conceptual. D'ençà d'aleshores, la fabricació de joguines es convertí en una feina especialitzada. La irrupció de nous materials (llauna, cartró...), de noves tecnologies (màquines laminadores, premses, estampadores, encunyadores, etc.), l'abaratiment dels costos i l'increment del poder adquisitiu de la burgesia i, més endavant de part de la classe treballadora, impulsaren la indústria joguinaire. Aquesta adquirí un caràcter molt rellevant, sobretot a Centreuropa, on ja existia un important empori artesanal de fabricació de joguines.

«A Alemanya, les ciutats de Nuremberg i Fürth, a principis del s. XIX, compten amb unes 300 fàbriques de joguines, de les quals les tres cinquenes parts fabriquen joguines metàl·liques. Trens i els seus accessoris, cotxes, etc., i una gran varietat de soldadets de plom de tots els preus...»²

El nou món sorgit a partir de l'industrialisme, amb el seu creixent procés d'urbanització i llur valoració de l'esperit tècnic i científic, passa a formar part de la vida del nen el qual l'interioritza i l'assimila per mitjà de l'ampli repertori de joguines que progressivament anirà apareixent.

Al nostre país, el procés d'industrialització de la joguina serà lent. A principis de segle, a Ibi i a Onil (Alacant), Pasqual Emili i Vicent Payà, llauners d'ofici, i Eduard Juan i Agustina Mora, coneixedors de la tècnica terrissera, amb la fabricació de joguines de llauna i nines respectivament, posaren la base del que serà la important indústria joguinaire valenciana.

Tanmateix, la producció es mantingué artesana fins a la Guerra Civil. El folklorista Rossend Serra i Pagès, en un escrit de 1922, conta la importància que tenia a Barcelona aquesta activitat artesana.

«A Barcelona, la indústria de les joguines és molt estesa i són a dotzenes els pisets, on tota la família treballa tantes hores com pot, per produir el màxim pos-

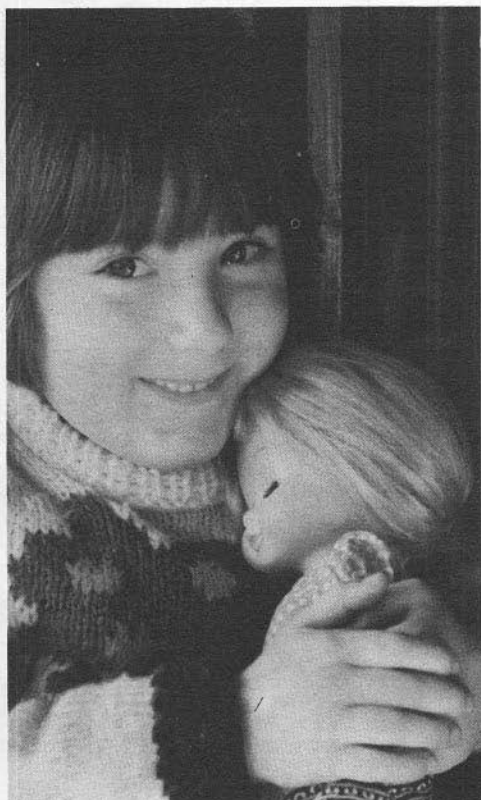
Les nines són un exemple de les joguines universals i intemporals, que perviuen de generació en generació.

sible de cavallets de cartró, carrets, cases de fusta i tota mena de joguines populars, d'aquelles que valen pocs cèntims i tant diverteixen les criatures: un mico que s'enfila per un bastonet, una papallona suspesa per una goma que va amunt i avall, la trompeta de canya que tot bufant en surt un ninot o qualsevol cosa, l'aeroplà o el colom volador...»³

La comercialització d'aquestes senzilles joguines, destinades bàsicament als fills dels treballadors i menestrals, era feta normalment a les fires, per venedors ambulants, i als basars. Els magatzems i algunes botigues de novetats assortien les classes benestants de les famoses joguines d'importació.

2. José M. GORRIS, *El juguete y el juego*, Avance 10. Serie Pedagogía, Barcelona, 1977.

3. Rossend SERRA I PAGÈS, *Alguns escrits del professor. Jocs de criatura*, Estampa de la Casa Miquel Rius, Barcelona, 1926.

La joguina, mirall del món dels adults, continuarà orsant en la direcció en què aquests naveguin.

La joguina avui

A la segona meitat d'aquest segle, l'evolució de la indústria de la joguina ha estat paral·lela a la de la indústria en general, passant d'un primer estadi de producció a un altre de consum.

El pla d'estabilització econòmic de finals dels anys 50, amb els conseqüents canvis socials que comportà (desenvolupament industrial, procés d'urbanització, generalització de l'ús de l'automòbil i de materials plàstics, irrupció de la televisió, etc.), fou el fonament de la implantació de la anomenada «societat de consum».

Aquests nous factors han canviat la vida de l'infant. L'increment del trànsit rodat ha suposat la pèrdua del carrer com a espai de joc i de relació i ha provocat la quasi desaparició de la majoria de jocs col·lectius i tradicionals de carrer. Amb la reducció i isolament de l'infant als límits del pis, les seves necessitats lúdiques han

requerit un nombre més gran d'elements on poder canalitzar-les i alliberar-les.

El nen ha esdevingut un centre d'atenció per al sistema econòmic i s'ha convertit en un important consumidor. L'allau de productes destinats a ell no es limita tan sols a la joguina, sinó que abasta gran diversitat d'elements: la cançó, el cinema, el menjar, etc. (pensem en els «Enriques» i «Anas», els «Etes» i els «Tigretones» del moment).

Centrant-nos en el camp de la joguina, veiem que tot aquest món que se li ofereix la majoria de les vegades no aporta res de nou en essència, sinó que, el que es dona és una sofisticació i automatització que respon més a les necessitats de producció que no a les de l'infant. A més, la fugacitat de les modes obliga a una constant renovació. L'explotació dels sentiments de competència i de possessió, fa que sigui més important tenir la marca que la joguina en sí, i aquesta que el jugar.

La publicitat televisiva, amb llur poder de persuasió i de creació de models de comportament, és el principal mitjà d'irradiació del consumisme.

Crítica i alternativa a la joguina consumista

Enfront dels valors reaccionaris, alienants i asocials implícits moltes vegades en les joguines i davant la seva reducció a simples elements de consum, s'han produït en els últims anys diversos moviments de crítica i contestació.

En primer lloc cal citar el moviment en favor de la joguina didàctica general els anys 60 que a més dels valors pedagògics vindica la qualitat dels materials i del disseny.

Les campanyes contra la joguina definidora de rols socials i bel·licista, són constants des de les perspectives feministes i pacifistes, sobretot en arribar les festes de Nadal i Reis.

El «No a les joguines idiotes» i «La calle es el mejor juguete» han estat alguns dels eslògans que han aparegut enguany en els passadissos del metro.

El control i la limitació de la propaganda destinada als infants és un altre dels cavalls de batalla en què estan embranchades les organitzacions de defensa del consumidor.

La recuperació dels jocs tradicionals enfront l'homogeneïtzació i colonització lin-

Les joguines són un dels elements de la cultura material, que reflecteixen el context cultural de la societat que les genera.

güística i cultural està sent una de les tasques que duen a terme diferents institucions.⁴ Aquestes lloables iniciatives sovint cauen en una actitud idealista i romàntica en voler recuperar uns elements lúdics que tenien sentit dins d'un altre context.

Per cloure aquesta sintètica visió del pas de la joguina tradicional a la joguina consumista, reproduïm algunes de les resolucions de l'àmbit de jocs del I Congrés de Cultura Tradicional i Popular celebrat a Barcelona i Girona l'any 1982:

1. Integrar els valors i l'interès del joc en els plans d'ensenyament a tots nivells (escoles de mestres, reciclatges, escoles d'art i disseny, departaments de sociologia, etc.).

2. Incrementar els espais tancats i oberts, com són parcs i ludoteques dedicats al lleure i al joc.

3. Facilitar i potenciar la relació entre joc, festa i art mitjançant trobades, mostres, concursos, etc., que possibilitin la gènesi de nous jocs i joguines que siguin conseqüència de la dinàmica actual i que responguin als interessos del nen.

La joguina, mirall del món dels adults, continuarà orsant en la direcció que aquests naveguin.

4. Josep CABALLÉ i Toni RUSCALLEDA, *Recull de jocs populars gironins*, Servei Municipal de Publicacions, Girona, 1982.

Rafael PÉREZ i Pablo PÉREZ, *Jocs valencians de xiquets*, Publicacions de l'Expojove 82, València.

ESTUDI DELS DISTINTS TIPUS DE DEIXALLES I EL SEU RECICLATGE

21

per Josexo Jaio

Treball fet per un grup d'alumnes (nois i noies) de 8è. d'EGB dels col·legis «Hijas de la Cruz» i «Ntra. Sra. de Guadalupe» d'Ondarrabia (Guipúscoa), el juny de 1982, en un campament situat a Ezcaray (Logronyo), abans d'acabar el curs.

Preàmbul: A tall de presentació

L'experiència que exposem aquí és emmarcada en tota una trajectòria que va començar el curs 1978-1979 al Col·legi Públic «Learreta-Markina» de Berriz (Biscaia). Allí es van fer els primers passos en la recerca sobre el «Consum: centre d'interès a l'escola», els resultats de la qual han estat sorprenents.

Cada un dels fenòmens, de les manifestacions de l'anomenada societat de consum és observat, analitzat, investigat. La publicitat, els intermediaris, els aliments i la seva qualitat, les repercussions dels comportaments del consumidor en l'Ecologia, les joguines, l'energia, la Societat de Consum, el Consumidor, etc., són objectes d'estudi. I tot plegat amb una metodologia renovada, viva, basada en l'observació i l'anàlisi de la realitat.

Les experiències de Berriz es projecten a l'exterior i són altres centres els qui les recullen, adapten i rellancen en el seu propi medi. Com és el cas del Col·legi Públic «Teodoro Zuazua» d'Ermua (Biscaia) o els col·legis d'Ondarrabia, una de les experiències que s'exposen en aquest treball. Actualment, la realitat del conjunt de les experiències és en una fase d'experimentació i investigació. Fase que necessita d'un desenvolupament d'experiències a nous centres, de l'aplicació a d'altres edats i cicles escolars, o de l'adaptació a d'altres medis socio-econòmics per al seu contrast i definició posterior.

Tot aquest treball necessita, com és natural, de suport, encoratjament, coordinació, d'aportació de recursos tècnics i eco-

nòmics. Fins ara, una cooperativa de consum anomenada EROSKI ha dut a terme aquesta funció al País Basc.

No sabem què fer

Pensàvem que la nostra millor font d'informació eren els llibres de text o algun altre material informatiu escrit que ens venia a les mans. Ens preocupava, però, la dificultat a l'hora de comprendre una situació real, un problema, o simplement un fet, un fenomen quotidià. Era com si els llibres de text i els fets reals marxessin per dues òrbites distintes, com si l'escola i la vida real no es trobessin mai.

Quan vam dur a terme aquesta experiència vam descobrir, els alumnes i els professors, les possibilitats que ofereix la vida, els recursos dels esdeveniments més petits, la potencialitat didàctica de l'entorn. Una bossa d'escombraries, un pot de vidre o llauna, deixalles de menjar, una caixa de cartró, una revista vella esdevenen elements didàctics senzills però enriquidors, recursos dinamitzadors en l'educació dels alumnes com a consumidors.

I vam dissenyar un projecte

Ondarrabia és un poble costaner de Guipúscoa. És molt bonic i pintoresc. I contaminat. El riu és brut, igual que l'aigua del mar que banya la nostra costa. L'escorxador d'Irun llença les deixalles dels animals sacrificats a l'aigua. Les fàbriques dels voltants omplen de fum l'aire, i nosaltres anem deixant ampolles, llaunes i papers per tot arreu... Tot això ho veiem cada dia. Aquesta era la motivació.

Voliem situar l'alumne(a) davant el fet mateix, sensibilitzar-lo a partir d'un problema: les escombraries que farà el grup els dies de campament. El projecte el resumiríem de la forma següent:

22 1a. Fase: Classificació de les escombraries

- 1) Collocar quatre tipus de deixalles amb indicadors del tipus de restes.
- 2) Classificació de les restes: plàstic, paper, vidre i llaunes, restes de menjar.

2a. Fase: Control de les escombraries

- 1) Pesada diària de cada grup de deixalles durant els set dies.
- 2) Mitjana de deixalles diàries que produeix cada acampat.

3a. Fase: Experimentació in situ

- 1) Enterrar mostres dels distints tipus de deixalles.
- 2) Observar els canvis produïts al subsòl.
- 3) Observar els canvis produïts a les mateixes deixalles.
- 4) Reciclatge d'alguns tipus de deixalles en el campament, en forma de treballs manuals.

4a. fase: Documentació

- 1) Recopilació de dades a partir de fenòmens observats.
- 2) Exposició de la feina per cada grup i posada en comú.
- 3) Avaluació.

Amb l'estudi dels distints tipus d'escombraries es pretenia de sensibilitzar i provocar un canvi d'actitud en els acampats respecte del tema dels residus sòlids. També era important de comprendre la importància dels processos naturals de descomposició i la influència de l'home en aquests cicles, de la mateixa manera que preteníem d'introduir el concepte de reciclatge, la seva importància i urgència des del punt de mira del medi ambient.

Aquests eren els objectius i les activitats que vam projectar. ¿Quins resultats vam obtenir?

ANEM A INVESTIGAR *

Primer: Pesarem les deixalles

Vam classificar les deixalles en quatre grups o tipus: menjar, paper, plàstic i vidre i llauna. Després vam pesar totes les deixalles que produeix el nostre grup (deu persones) al dia. Aquests són els resultats:

Menjar	1,5 kg
Paper	1,5 kg
Plàstic	0,5 kg
Vidre i llauna	1,5 kg

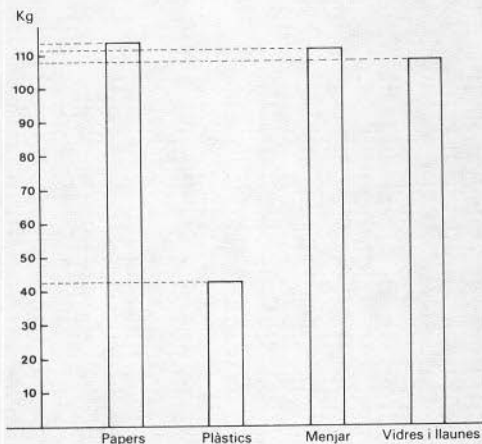
D'aquí podem calcular la quantitat de deixalles que produeix una persona en un dia. I els resultats són:

Menjar	0,15 kg	150 g
Paper	0,15 kg	150 g
Plàstic	0,05 kg	50 g
Vidre i llauna	0,15 kg	150 g

També vam calcular la quantitat total de deixalles que produirà el nostre campament durant set dies:

Menjar	111,5 kg
Paper	113,5 kg
Plàstic	42,5 kg
Vidre i llauna	108,0 kg

* Experiències i comentaris dels mateixos alumnes.

**PRODUCCIÓ DE DEIXALLES
DEL CAMPAMENT EN SET DIES**

I ara, a enterrar les escombraries

Dia 19. Hem anat a una zona fora del campament. Volem fer uns sots per enterrar-hi les distintes classes de deixalles. Volem veure què passa al cap d'uns dies

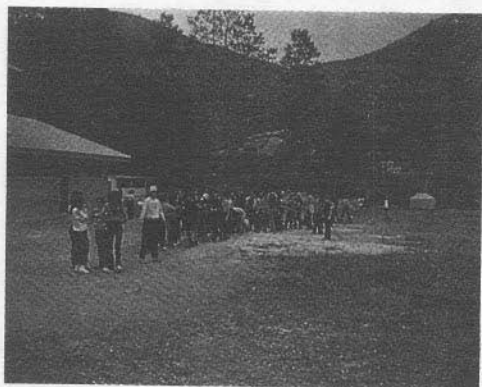
amb cada classe de deixalles; aquest experiment ens serveix per veure el procés de descomposició de les distintes substàncies i quines són les que es reincorporen més fàcilment al medi ambient. Les deixalles han estat classificades en quatre classes:

Grup A	Paper
Grup B	Vidre i llauna
Grup C	Plàstic
Grup D	Menjar

Prop del lloc on hem enterrat les deixalles hi hem trobat un abocador de llaunes i vidre on es veu clarament que les llaunes s'han rovellat i foradat a causa de l'atmosfera. Però hem observat també que el vidre no ha sofert cap transformació visible i no sabem a què és degut.

Dia 22. Hem tornat al lloc on vam enterrar dies enrera les distintes classes de deixalles per veure com estaven. Ens hem trobat que el sot on eren enterrades les deixalles de menjar eren desenterrats, cosa que probablement era obra d'algun gos. Hem tornat a enterrar més menjar.

També hem deixat diferents classes de deixalles a l'aire lliure. Volem veure els efectes que poden provocar els fenòmens meteorològics. Segurament que el paper i els materials de poc pes seran arrossegats pel vent i desgastats. Els més pesants seran desgastats i erosionats al mateix lloc. De totes maneres, això ja ho veurem més endavant.

Dia 25. Hem desenterrat les deixalles.

Al forat del menjar, una gran part ja havia desaparegut. Les unes per descomposició, les altres perquè algun animal se'ls ha menjat. Els més resistents com les pells de taronja eren allí encara.

Al sot dels papers hem observat que eren humits a causa de la pluja i desgastats.

Després hem desenterrat els plàstics i ens hem adonat que continuen en el mateix estat de quan els vam enterrar. Això ens demostra que es descomponen molt difícilment.

Al sot on hi havia el vidre i la llauna hem vist que les llaunes eren rovellades a causa de la pluja. Però el vidre estava igual que el primer dia.

Pel que fa a les deixalles que vam deixar a la superfície, hem observat que els aliments han desaparegut, menjat per algun animal. Els papers estaven canviats per la humitat. El vidre i el plàstic continuen igual.

Amb això ens hem adonat de la *dificultat* que experimenten alguns tipus de deixalles per al reciclatge o perquè desapareguin. I que els que es reciclen amb més facilitat són els aliments o residus orgà-

nics. Ens hem adonat del gran problema que constitueixen les deixalles que fem cada dia.

A tall de conclusions

Podríem resumir en cinc punts les distintes dades que hem pogut obtenir durant l'experiència.

1. Les possibilitats que ofereix la vida com a potencial didàctic.
2. Les possibilitats que ofereix un projecte d'aquest tipus d'aplicar un mètode interdisciplinari. Les Matemàtiques, Ciències Socials i Ciències Naturals van ser els instruments que vam utilitzar.
3. Possibilitats d'un desenvolupament crític-analític dels alumnes davant la societat de consum en què és immersa l'Escola.
4. Les possibilitats que ofereix de motivacions i atractiu un mètode actiu, com és en aquest cas.
5. Tot i que no l'hem experimentat amb cursos inferiors, ens fa l'efecte que aquesta experiència es pot adaptar i aplicar a d'altres edats.*

P.D.— Aquest article ha estat elaborat pel Departament de Formació del Consumidor de la Cooperativa de Consum EROSKI a partir de les aportacions, comentaris del professorat i de l'alumnat que van realitzar l'experiència.

«Les cooperatives es distingeixen —sobretot de les empreses industrials i comercials de tipus clàssic, privades o públiques— per la doble qualitat d'organització amb objectius comercials i amb vocació socials. Aquesta noció de doble finalitat constitueix un dels pilars de la doctrina cooperativa.»¹

A Catalunya existeix una tradició cooperativista més que centenària. A la segona meitat del segle passat van crear-se les primeres Cooperatives de Consum a imitació de la anglesa «Equitables Pioneers» de Rochdale, fundada l'any 1844.

Les Cooperatives eren en aquells moments «un moviment d'autodefensa dels treballadors durament explotats a causa de la revolució industrial, exactament igual que els altres moviments obrers paral·lels, ja siguin de tipus sindical o polític.»²

En els anys vint es produí un fort increment en el nombre i volum de les cooperatives, però va ser els anys trenta, amb la Federació de Cooperatives de Catalunya, la Llei de Bases, la Cooperativa Central de Compres i la Caixa de Crèdit Agrícola i Cooperativa, quan les cooperatives assolien la seva màxima importància. El triomf feixista anorrea el moviment cooperatiu, empresonà els seus dirigents, en confiscà els patrimonis i promulgà una Llei (1942) que no tenia més objectiu que impossibilitar el renaixement del cooperativisme. Les poques cooperatives que van aconseguir mantenir-se durant el franquisme ho feren amb l'esforç i l'obstinació d'uns homes que no havien perdut la fe.

Els canvis socials produïts en la societat amb les innovacions tecnològiques en la producció de béns, l'aparició de noves formes de distribució comercial, amb la creació de grans empreses, fins i tot multinacionals i la concentració urbana de la societat que han propiciat l'aparició del fenomen del consumisme, han fet que el cooperativisme hagi anat derivant cap a un moviment en favor dels consumidors com a «instruments d'organització i defensa dels consumidors a través d'empreses

de distribució comercial. És a dir, no tenen com a objectiu tan sols facilitar l'adquisició de béns a preus beneficiosos, sinó que, com a cooperatives de consumidors que són, pretenen organitzar els consumidors per reflexionar sobre la seva posició com a grup dins de la societat i exigir que els seus legítims interessos siguin respectats. D'aquesta manera, l'empresa de distribució base de la cooperativa de consum no és més que un instrument, sens dubte decisiu, però sols un instrument que permet aglutinar els consumidors sobre una base objectiva i pràctica.»³

També s'ha produït un canvi substancial en l'economia domèstica, ja que així com en els anys trenta la compra de productes alimentaris era, per a les classes mitjana i treballadora, la despesa familiar més important, avui té menys importància cada vegada, i així apareixen cooperatives que ofereixen a més d'articles alimentaris, productes destinats a cobrir unes altres necessitats i també les cooperatives especialitzades.

El consumidor, que necessita ser protegit contra els hàbits consumistes induïts per la pressió social i publicitària promoguda per interessos capitalistes, trobarà en el moviment cooperatiu, la possibilitat de prendre part activa en la defensa dels seus interessos com a consumidor, i col·laborarà en la defensa de la capacitat adquisitiva del seu salari, en la defensa de la qualitat de vida i a socialitzar les relacions econòmiques entre els homes, encara que sigui en una petita parcel·la de la societat.

Promoure i col·laborar a l'expansió del moviment cooperatiu farà que les cooperatives arribin a disposar de centres d'investigació i control de productes per tal de seleccionar-los i poder orientar i aconsellar sobre el seu consum i, en definitiva, podran incidir en la producció intentant subordinar-la a les necessitats dels consumidors. Si les cooperatives adquireixen una dimensió comercial adequada que els permeti d'una part competir comercial-

ment amb les grans empreses capitalistes i per l'altra destinar part dels seus excedents a la formació dels consumidors, podran fer que la nostra societat sigui més sòbria i sens dubte més assenyada (Eroski, al País Basc, és un bon exemple de tot això). Altrament les cooperatives tenen uns trets específics que fan que sigui engrescador col·laborar-hi per tots aquells que tenen l'afany de millorar el medi en què es mouen. Alguns d'aquests trets, en síntesi serien:

1. *La democràcia*: cada soci un vot.
2. *No afany de lucre*: les Cooperatives estan al servei de la societat, i els beneficis, si n'hi ha, s'han de destinar a extorns, a l'expansió de la cooperativa o a serveis comunitaris.
3. *La propietat és col·lectiva i irrepartible*.

La democràcia permet la participació activa, popular i organitzada del consumidor en la distribució.

En comparar una cooperativa amb una empresa capitalista, el primer tret que caracteritza la seva diferència és la destinació dels beneficis, ja que en la cooperativa els beneficis, que han d'haver-n'hi, passen a incrementar les reserves, amb la qual cosa s'enforteix la cooperativa i en surt beneficiat el soci. Aquesta és la pràctica actual en les grans empreses cooperatives, havent abandonat, pràcticament, l'extorn cooperatiu, que vol dir tornar una part dels

beneficis als socis en relació directa al consum efectuat, atès que el cost de calcular i repartir aquest extorn és superior a l'import que s'hauria de tornar.

L'altra tret característic és la propietat de la cooperativa, la qual és col·lectiva i irrepartible, ningú n'és el propietari, els socis en són copropietaris i fins i tot, en el cas de dissolució de la Cooperativa els béns resultants no poden ser repartits entre els socis, sinó que han de ser destinats a obres o serveis comunitaris.

Per acabar reproduiré una fase d'Alex F. Laidlaw⁴ que és força aclaridora del funcionament de les cooperatives.

«Les cooperatives són principalment empreses comercials i han de reeixir en tant que tals, sense la qual cosa deixaran d'existir. D'altra banda, una cooperativa defallent en el pla comercial, no podrà tenir una influència positiva des d'un punt de vista social, sobretot si es veu obligada a tancar les seves portes.»

1. Alex F. LAIDLAW, *Les cooperatives a l'any 2000*, Barcelona, 1981.

2. A. PÉREZ BARÓ, *Cooperació i cooperativisme*, Barcelona, 1963.

3. «Jornades sobre la cooperació a Catalunya», Dir. Gral. de Cooperatives, febrer 1980, Barcelona, 1981.

4. Alex F. LAIDLAW, *op. cit.*

LES MILLORS OBRES D'AQUEST MES

Les millors Obres de la Literatura Catalana

Nº 100

Aquest segon volum prossegueix la narració de les aventures de Tirant a l'Imperi bizantí, després conta el seu naufragi a les costes de Tunís, la lluita contra els moros i el seu retorn a Grècia, on esdevé Cèsar de l'Imperi i es casa amb Carmesina...

ULTÍM VOLUM
D'AQUESTA
COL·LECCIÓ

Les millors Obres de la Literatura Universal

Nº 23

S'inclouen en aquest volum *Guillem Tell*, una de les més importants peces de Schiller* —traduida novament al català per Joan Valls i Jaume Creus— així com dues altres obres de la seva primera època: *Els bandits* i *Càbala i amor*, traduïdes per Artur Quintana.

SUBSCRIVIU-VOS-HI! Retalleu aquesta butlleta, ompliu-la amb les vostres dades i porteu-la a la vostra llibreria o trameteu-la a **Edicions 62, Provença, 278, Barcelona-8.**

Nom _____

Adreça _____ Tel. _____

Població _____ D.P. _____

Vull subscriure'm a «Les Millors Obres de la Literatura Catalana» i a «Les Millors Obres de la Literatura Universal», conjuntament.

Vull subscriure'm només a «Les Millors Obres de la Literatura Catalana».

Quota mensual de 800 pessetes. Primer rebut de 5.000 pessetes i quota

Quota trimestral de 2.200 pessetes. Quota trimestral de 1.600 pessetes.

Vull subscriure'm a «Les Millors Obres de la Literatura Universal», solament.

Quota trimestral de 1.000 pessetes.

Atendré el pagament de la modalitat elegida _____ Signatura

en la llibreta núm. _____ de l'oficina

cte. ct. _____

núm. _____ de la

Caixa de Pensions "la Caixa"

DE VENDA
A TOTES
LES LLIBRERIES

Les Col·leccions que no vam poder llegir a l'Escola

"la Caixa" i Edicions 62

Relaciones de las culturas castellana y catalana

Encuentro de intelectuales

(Col. Textos i Documents, 1) *Barcelona, 1983.*

El desembre de 1981, intel·lectuals castellans i catalans van celebrar a Sitges unes jornades de diàleg sota el patrocini de la Generalitat de Catalunya. Aquesta publicació comprèn les ponències i intervencions dels participants en un diàleg franc i obert.

De venda
a les
lliberies

GENERALITAT DE CATALUNYA

Servei Central de Publicacions. Departament de la Presidència

APRENENTS DE CUINER... I DE MOLTES ALTRES COSES

L'experiència que s'exposa en aquest article es va dur a terme a l'escola Artur Martorell, de Badalona, amb un grup de 30 alumnes de segon nivell d'EGB.

L'activitat consistia a elaborar un producte —en aquest cas coques— de tal manera que ens permetés treballar, de forma globalitzada, diversos aspectes dels objectius del curs.

S'acostava Sant Joan, el curs s'acabava. Enllera quedaven dies d'anar fent descobertes tots plegats, avançant en aquest camí, a vegades feixuc, que és el programa del curs.

Entre el material que els nens havien realitzat —els «quaderns» que s'emporten a casa— hi trobàvem el «Llibre de receptes» on es recollien els menjars que havien anat elaborant a classe. Fullejant-lo podíem recordar les festes celebrades: Tots Sants amb els panallets de diverses menes i les castanyes torrades; Nadal amb les seves lllaminadures (heu provat de fer crocant?); els ous de Pasqua; les infusions d'herbes, els caramels, les melmelades i confitures que ens portaven la flaire del mercat de Sant Ponç...

Posar els nens en contacte amb els plats de la nostra cuina és transmetre també una part del nostre patrimoni cultural. També hi havia altres plats que havíem elaborat per observar diferents transformacions, i que ens posaven en situació d'experimentar aspectes diferents que no ens permetien els esmenats més amunt.

El nostre llibre, però, restava incomplet; hi mancaven els darrers fulls, els de les coques. Les vam fer així:

1. Recollida i selecció de receptes

Es va demanar als nens que portessin receptes, que preguntessin a la mare, a l'àvia, com es feien les coques. Si la procedència geogràfica de les famílies de l'escola és di-

versa, el treball pot ser força enriquidor. Veure que els menjars típics d'una festa s'elaboren amb els productes propis de la zona i el temps en què se celebra, i que aquests responen a les necessitats del nostre cos, diferents segons l'estació, pot ser un bon tema de treball.

Un cop vam tenir un bon munt de receptes, els nens, per taules, es van escollir una, procurant que la realització fos senzilla.

2. Organització

Cada grup va fer una llista de tots els estris que els calien i vam acordar qui els portaria. També van escriure els productes que s'havien de comprar. Després es va fer una llista comuna a la classe, indicant les quantitats necessàries de cada producte.

Algunes coques es va decidir fer-les amb farina integral —abans ja n'havíem fet pa— per donar més varietat a les coques, i per tal que els nens s'anessin habituant a aquest tipus de producte i poguessin comparar els diferents gustos.

Es va anar al mercat a comprar els productes de la llista que havíem fet. Vam anotar el que ens costava cada producte.

També es va procurar inculcar hàbits d'higiene i remarcar la necessitat que tot el que entra en contacte amb els aliments estigui net —mans, estris, lloc sobre el qual es manipulen, etc.

3. Mesures

¿Com calia plantejar la feina perquè els nens experimentessin?

Teníem la farina, el sucre i tots els ingredients bàsics en grans bosses, i disposàvem d'una sola balança. Aleshores vam plantejar

als nens què podríem utilitzar com a mesura. Sobre una taula hi havia gots de plàstic i pots de vidre, i els nens de seguida van suggerir omplir un got amb farina i veure quan pesava. Ho vam fer i en posar-lo sobre la balança vam comprovar que el pes era de 100 grams exactes. Com que en totes les receptes la quantitat de farina que calia era un nombre exacte de centenes, va ser fàcil calcular el nombre de gots de farina que havíem d'utilitzar. Després vam passar la farina a un pot de vidre de la mateixa mida i el vam pesar; ara pesava més, per què? No va costar adonar-se que si pesàvem quelcom dins d'un recipient havíem de tenir en compte el pes d'aquest; per tant, vam acordar que era millor utilitzar el got de plàstic, ja que el seu pes era tan baix, en proporció a les quantitats pesades, que el podíem ignorar. Després vam omplir un got de plàstic, com l'anterior, amb sucre; quan deu pesar el sucre que cap dins del got?, la resposta va ser segura: 100 grams. Un cop el got sobre la balança vam comprovar un fet sorprenent, el sucre pesava 150 grams! Això ens va portar molta estona de discussió, de pesar diferents coses per adonar-nos que un mateix volum pot pesar diferent segons el producte. Alguns grups no van tenir dificultat a calcular quants gots plens de sucre els calia, però altres es van estimar més pesar 100 grams i posar un senyal a l'alçada del got on arribava el sucre.

4. Elaboració

Un cop tot a punt, només mancava posar-se a fer la feina. Com que els nens ja tenien pràctica en l'elaboració de receptes, la confecció va ser totalment autònoma. Al davant tenien la recepta, que abans havien comentat amb mi per aclarir expressions culinàries que no entenien, com per exemple «clares a punt de neu».

Cada grup va guarnir la seva coca com li va semblar. La imaginació i la cura de l'estètica entraven en joc.

Com que no disposàvem de cuina a l'escola, els nens es van endur la coca per coure-la a casa. Quan l'endemà van tornar amb les safates, l'espectació era gran. Quina diferència entre la pasta clara, gairebé líquida que s'havien endut i la massa esponjosa i daurada que tenien al davant! Una altra vegada moltes preguntes ens venien als llavis: per què unes han pujat més que altres?; ¿com

sabem quan ja està cuita?; ¿per què n'hi ha de més flonges?; per què...? Realment té quelcom de màgic això de cuinar!

Molts comentaven que també n'havien fet a casa, alguns tal com les havien fet a l'escola, d'altres introduint «innovacions» (fins i tot algú hi havia posat formatge).

5. Preparació de la taula

Ajuntar totes les taules i folrar-les amb paper, decidir com decorar-lo i treballar fins aconseguir un resultat que consideréssim satisfactori. Ja estava tot a punt per berenar.

6. Càlcul del cost

Amb les anotacions de preus fetes al mercat, va ser fàcil calcular el cost total de les coques. La comparació va sorgir espontàniament.

7. Anotació de la recepta

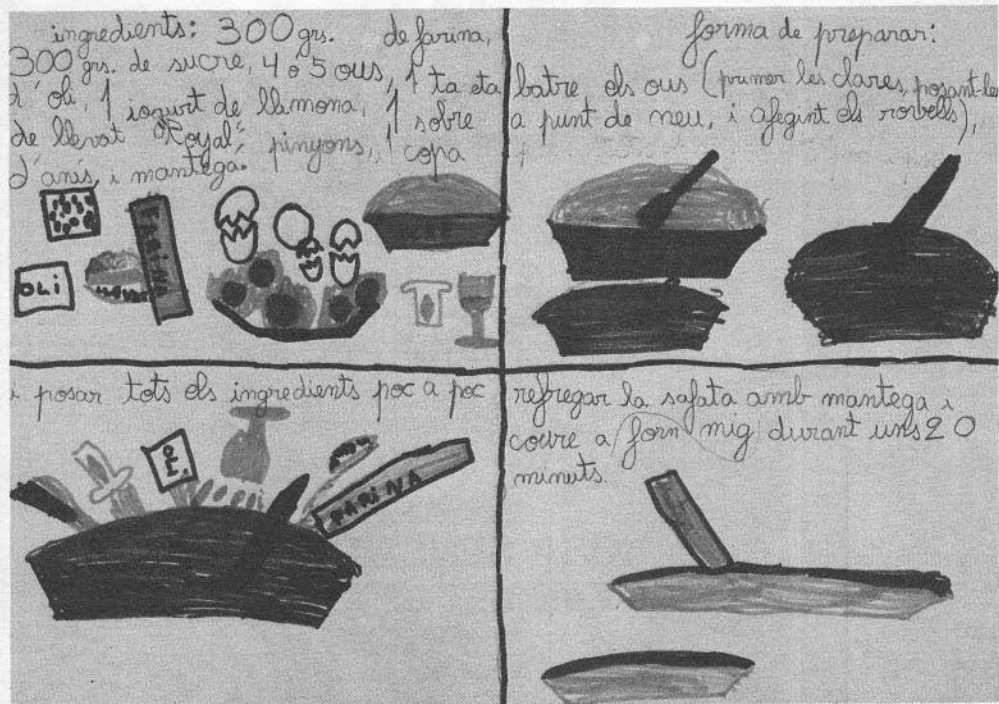
Es va fer dibuixant cadascun dels passos que s'havien fet, com si fos una historieta. En el primer requadre s'anotaven els ingredients i els estris necessaris.

L'objectiu era que, a més de deixar constància del que s'havia realitzat, els nens poguessin repetir-ho quan volguessin. Això ens va portar un nou problema. Si anotàvem la quantitat necessària d'un producte pel nombre de gots utilitzats, ¿com sabríem «com» era aquell got quan volguéssim repetir-la?, què passaria si el got utilitzat era diferent? Es va comprovar que si utilitzàvem una mateixa mesura per a tots els productes, les quantitats podrien ser diferents de les de la recepta original, però les proporcions es mantindrien.

Resumint, l'esquema seguit en l'elaboració de cada producte ha estat:

1. Aspectes socials:
  - a) Coneixement dels productes i plats propis de la nostra terra en diferents èpoques de l'any. Comparació amb el que es fa en altres llocs.
  - b) Autonomia. Veure que hi ha productes senzills, que podem fer nosaltres mateixos, i que resulten molt bons.
  - c) Reforçar els hàbits d'higiene.
  - d) Importància de la presentació.

Si voleu fer coca...

2. Experimentació:

- Plantejar l'activitat de manera que els calgui experimentar.
- Observar els productes amb què treballam i les transformacions que es produeixen al llarg del procés.

3. Matemàtiques:

- Utilització de mesures.
- Quantitat.

4. Llenguatge:

Familiarització amb expressions culinàries.

L'exemple que hem exposat reflecteix solament una part del treball que ens ofereix la cuina a l'escola, perquè cada producte té unes característiques diferents i, per tant, hi podem observar coses diferents.

En fer la llista del que volem preparar cal tenir en compte treballar amb:

- Líquids i sòlids.
- Aliments que cal menjar cuits i altres que no necessiten cocció.
- Plats on solament ens podem limitar a seguir una recepta i altres on els nens poden introduir modificacions. Fins i tot podem crear nous plats a partir d'un nombre limitat de productes (si repartim un mateix tipus de productes a diferents grups de nens, serà in-

teressant observar la diferència de resultats).

Hem de procurar experimentar amb mesures de pes, capacitat i temps, cercant o creant estris per mesurar, abans de passar a la utilització de mesures arbitràries.

També és important deixar constància de la feina, plasmant els diferents passos de la recepta a través de dibuixos o fotografies per exemple, i preparar treballs a partir de l'activitat realitzada.

Es ben segur que no hem esgotat el tema, i que vosaltres podreu continuar ampliant-lo.

Roser Reverter

BIBLIOGRAFIA

- COBB, Cicki, *Experimentos científicos que se pueden comer*, Ed. Adara, La Corunya, 1976.
- PIAGET, J., INHELDER, B., *El desarrollo de las cantidades en el niño*, Hogar del Libro, Barcelona 1982.
- LOVELL, K., *Desarrollo de los conceptos básicos matemáticos y científicos en los niños*, Ed. Morata, Madrid 1977.
- DIENES, Z. P., GOLDING, E., *Exploración del espacio y práctica de la medida*, Ed. Teide, Barcelona.

PREMI «ROSA SENSAT» DE PEDAGOGIA 1983

ROSA SENSAT Edicions 62

L'Associació de Mestres «Rosa Sensat», amb la col·laboració d'Edicions 62, convoca per tercera vegada el Premi «Rosa Sensat» de Pedagogia, per potenciar l'estil de treball que en el camp educatiu s'ha estimulat des d'un inici com a forma més adequada per millorar l'escola: *el treball en equip dels mestres*.

Treball en equip, que parteix d'un plantejament conjunt, reflexiona sobre la pràctica escolar, de classe i/o d'institució, i després de la recollida i la discussió de les dades proposa noves solucions que han de suposar alternatives concretes per a la millora de l'escola, tot servant per a l'autoformació dels mateixos participants en la realització del projecte. És en aquesta línia que s'analitzaran els treballs presentats.

L'Associació de Mestres fa la convocatòria del Premi amb la convicció:

1. Que hi haurà equips de mestres que s'animaran a fer treballs en equip.
2. Que pot ser l'última empenya que falta als grups de mestres que, havent fet treballs en la línia esmentada, no s'han decidit a ordenar-la, escriure-la i difondre-la.
3. Que és una manera més, però de molta més quantificació, de difondre els treballs ja fets i escrits.

Per tot això, cridem tots els equips de mestres a presentar treballs al Premi «Rosa Sensat» de Pedagogia, que es registrarà per les bases següents:

1. Poden presentar-se al Premi tots els treballs inèdits fets per grups de mestres i altres professionals de l'ensenyament que hagin realitzat en grup l'experiència escolar en qualsevol dels cicles: Escola Bressol, Parvulari, EGB, Formació Professional, BUP, Escola especial, Escola d'adults.
2. El treball presentat ha de suposar una millora pràctica en el camp de les escoles dels Països Catalans.

3. Del treball se'n presentaran tres còpies, en llengua catalana. L'extensió dels treballs serà com a mínim de 100 holandesos escrits a màquina a doble espai, més els annexos: taules de dades, fotos, etc. Junt amb el treball es presentarà la llista dels autors amb el seu currículum i una petita descripció de les característiques del centre, o centres, on s'ha portat a terme l'experiència.

4. Els treballs s'entregaran a l'Associació de Mestres «Rosa Sensat» (Corsega 271 principal), que lliurarà el rebut corresponent.

5. La data màxima per a l'entrada d'originals serà el 4 d'octubre de 1983, aniversari de l'inici de «Rosa Sensat».

6. El jurat, elegit per la Junta Rectora de l'Associació, serà el següent: Angeleta Ferrer, filla de Rosa Sensat, com a President, Joaquim Farré, Pere Fortuny, Marta Mata, Neus Sanmartí, Joan Ramon Tort i Sebastià Sorribas, que actuarà com a Secretari.

7. S'adjudicarà un Premi de 200.000 ptes. Aquest premi pot ser declarat desert si a criteri del jurat no hi ha cap treball que tingui el mínim exigible.

8. L'Associació té el dret de publicar una o successives edicions fins a 5.000 exemplars del treball premiat. Aquestes edicions s'entén que no devengaran drets d'autor. A partir dels 5.000 exemplars els autors percebran el percentatge habitual en aquest tipus de publicacions. D'acord amb els autors es podran editar altres treballs no premiats, escoltant el criteri del jurat.

9. El veredictes es farà públic el 2 de desembre de 1983.

10. Les qüestions no previstes en aquestes bases, les resoldrà el jurat.

11. La participació en el Premi comporta l'acceptació d'aquestes bases.

Barcelona, 3 de desembre de 1982

CATALANITZAR DES DEL PARVULARI

Aquesta és la qüestió que l'escola es va plantejar el curs 1980-81 en revisar el procés de catalanització que dúiem a terme. En aquells moments cada nen feia els aprenentatges en la seva pròpia llengua.

Després d'un debat intern, d'haver reflexionat a partir d'experiències d'aquí i de referències d'altres països¹ ens vam decidir a emprendre una nova línia de catalanització a l'escola.

Aquesta nova línia, la iniciàvem només amb els nens de tres i quatre anys; les altres promocions seguien el procés tal com l'havien començat, ja que pensem que una llengua no es pot utilitzar a nivell escrit si no hi ha un mínim domini a nivell oral.

L'experiència es va començar a portar a terme el curs 81-82 a l'escola Sant Miquel de Cornellà de Llobregat amb seixanta nens de tres anys i seixanta-quatre de quatre anys. Un 85 % d'aquests nens són d'origen castellano-parlant.

L'experiència va ser iniciada per les mestres de les quatre classes i una altra persona que treballava amb grups reduïts. Aquesta persona treballava sis hores setmanals a les classes de tres anys i cinc a les de quatre.

Paral·lelament es va obrir un debat intern per seguir el procés i, fruit d'aquest, es van anar trobant els primers criteris per poder començar a treballar:

1. Havíem de comptar amb uns mitjans humans mínims que ens asseguressin poder observar diàriament l'evolució de la parla de tots els nens de la promoció.

2. Els pares havien d'entendre i acceptar l'experiència. Consideràvem que era imprescindible que es portés a terme en un ambient de diàleg i confiança mútua.

Un cop començada l'experiència i durant tot el primer curs, vam anar trobant «la nostra» línia de catalanització que podríem concretar en els punts següents:

1. L'escola ha d'estar preparada per acollir els nens de tres anys que ens arribin. No hem d'oblidar que els estem demanant dues coses a l'hora: adaptació a la classe i a una nova línia. Per poder fer aquesta adaptació el nen necessita tota la comprensió del mestre.

2. Paral·lelament a aquest procés, l'ambient general de l'escola haurà d'oferir al nen tots els recursos perquè es trobi segur i gratificat en aquesta adaptació.

- a) Festes, tradicions, cançons.
- b) Llengua de relació entre els mestres, entre el nen i els altres mestres.
- c) Valoració de l'esforç del nen per part de tot el personal de l'escola, docent i no docent.

3. Pensem que els nens han de relacionar l'escola amb el català però aquest lligam ha d'anar sempre reforçat per la relació afectiva entre el mestre i el nen. Aquesta relació serà el motor que portarà el nen a fer l'esforç d'utilitzar una altra llengua.

Com fer el primer contacte?

Des d'un primer moment la llengua utilitzada per la mestra és el català.

Durant el primer mes d'escola, la comunicació verbal del nen de tres anys, és força reduïda. Això ajuda la mestra, en els primers contactes amb el nen, a poder utilitzar un vocabulari poc extens i molt semblant al castellà. A més a més, la mestra té el gran recurs del *gest*, que utilitzarà sovint per assegurar la comprensió.

1. Stanley M. SAPON, «Solucions teòriques i aplicades als problemes de l'establiment de repertoris verbals múltiples». Ponència presentada al I Symposium sobre l'ensenyament del català a no-catalanoparlants (Vic, 8-10 d'abril 1981).

Com farem parlar el nen?

El nen, en un primer moment, es comunica en la llengua que li és més coneguda.

Més endavant, quan ja no té problemes de comprensió (sobre uns dos mesos), la mestra l'estimula, perquè en situacions molt conegudes i que es repeteixen cada dia, el nen s'expressi en català («és meu», «tinc set...!»).

El nen va eixamplant el seu vocabulari passiu català. Arriba un moment en què la mestra l'estimularà, perquè faci servir tot aquest vocabulari, durant les hores que roman a l'escola (explicar un fet als companys, parlar amb la mestra, encàrrecs...).

Quan les estructures o el vocabulari que el nen utilitza no són correctes, el mestre li ho repeteix correctament, i el nen ho torna a dir. En el moment que la mestra demana aquest esforç al nen, vigila les reaccions de cadascú tot respectant les diferents evolucions, ja que ens trobarem amb nens que des de bon començament s'hauran decidit a parlar la llengua de la mestra i d'altres que necessitaran més temps per fer aquest pas. En arribar en aquest punt de l'estimulació, els nens es van trobant més segurs i això fa que cada vegada utilitzin més el català com a llengua vehicular, sobretot amb els adults de l'escola.

Una vegada que el nen ha decidit llençar-se a parlar en català, el que va fent és anar adquirint nou vocabulari i perfilant les estructures, però un dels objectius més importants és gairebé aconseguit: que faci seva la llengua de l'escola.

Què cal fer amb el nen que no es «llença»?

Donat el cas que algun nen no fes el pas quan el seu grup classe l'hagi fet, la mestra i l'equip hauran d'estudiar les raons que pot tenir per no fer-ho i plantejar un reforç individual per integrar-lo al ritme de la classe.

PROCÉS D'APRENTATGE

L'objectiu d'aquesta experiència és que els nens en acabar el parvulari s'expressin en català i puguin fer l'aprenentatge de la lectura i escriptura en aquesta llengua.

Per aconseguir aquests objectius utilitzem tres nivells de treball:

1. *L'ambient general de l'escola: festes, relació amb els adults.*
2. *El treball quotidià de la classe: Joc simbòlic, introducció de conceptes, la vida de la classe.*
3. *El treball en grup reduït.*

Durant una sessió diària el grup classe es divideix en dos: En aquestes sessions es treballen les diferències entre les dues llengües tant de lèxic i estructures com de pronunciació.

Aquestes diferències es treballen simultàniament perquè pensem que aquest procés s'havia d'assemblar al que fa el nen quan aprèn a parlar per primera vegada. És per això que en introduir estructures o vocabulari ho fem sempre tot partint del *joc simbòlic* del *folklore* i de les *activitats quotidianes*.

A la classe de tres anys, en primer lloc, es treballen el vocabulari i les estructures que el nen utilitza amb més freqüència per comunicar-se dins de la classe, i principalment aquelles que són molt diferents del castellà (obrir/tancar, aixecar/seure...) (cadira, taula, joguina).

Més endavant es va introduint vocabulari referent al seu cos, les coses de casa, el que mengem, el carrer.

Per seleccionar les paraules del vocabulari bàsic que s'havien de treballar tenim en compte:

1. La freqüència amb què els nens han d'utilitzar la paraula.
2. Que el significat sigui diferent del castellà.
3. Vocabulari que independentment dels dos criteris anteriors ajudés el nen a interioritzar els sons que per a ell són nous.

A quatre anys es continua introduint nou vocabulari i assegurant estructures (hi ha... vaig amb...); quant a la pronunciació es va primfilant més: vocals obertes i tancades, neutres... sonoritzacions.

Al segon trimestre d'aquest nivell, normalment, el mestre estimula els nens perquè parlïn català sempre que són a l'escola.

A cinc anys (d'aquest nivell només hi ha l'experiència del primer trimestre d'aquest curs) continuem en la mateixa línia d'anar assegurant vocabulari i estructures: paraules amb més d'un significat, paraules que en castellà serveixen per anomenar dues coses diferents i en català una sola o a la inversa...

En aquest nivell s'introdueixen els primers exercicis d'anàlisi de la tira fònica, que tots els nens fan en català.

VALORACIÓ DE L'EXPERIÈNCIA

La valoració que es fa de l'experiència és molt positiva.

1. No s'ha presentat cap cas de rebuig de la nova llengua.
2. Tampoc no es presenten problemes de comprensió.

Al mes de juny de 1982 la situació dels grups era aquesta:

CLASSES TRES ANYS NENS: 60

<i>Situació inicial</i>		<i>Situació final</i>	
Catalanoparlants	13	A)	22
Castellanoparlants	47	B)	16
		C)	9

CLASSES QUATRE ANYS NENS: 64

<i>Situació inicial</i>		<i>Situació final</i>	
Catalanoparlants	15	A)	30
Castellanoparlants	49	B)	17
		C)	2

- A) Parlen català espontàniament.
- B) Parlen bé però la mestra els ha de dir: Com ho dius en català?
- C) Encara que la mestra els estimuli tenen dificultats per expressar-se en català.

Imma Benet i Salinas
Teresa Serra
 Mestres Escola Sant Miquel
 (Cornellà de Llobregat)

DIA DEL LLIBRE

Editorial **EJ** Joventut

Provença, 101 - Barcelona-29. Tels. 239 20 00 - 239 83 83

Novetats a la Col·lecció Quadrada

Jocs d'ahir i d'avui
per Maria Claret

Múrria, la rateta
per Maria Claret

Novetats a la Col·lecció Juvenil Novel·les

Els Herois a la Selva
per Oriol Vergés

El Colomar
i altres contes
per
Maria Rosa Barrera

Novetats a la Col·lecció de Grans Àlbums Il·lustrats

La Carolina visita París
per Pierre Probst

Demaneu el nostre catàleg

EXPERIÈNCIA EN L'ÀMBIT DE LA COMUNICACIÓ PARLADA EN LA PRIMERA INFÀNCIA

Centre Municipal d'Orientació de la Salut
Sant Cugat del Vallès

Introducció

Un dels àmbits que actualment centra l'atenció dels professionals que treballen en relació amb el món de la infància és el de l'èxit o fracàs en l'escolaritat dels nens. Les dificultats que poden sorgir són de molt variades característiques i producte de situacions complexes. Una de les manifestacions més concretes d'aquestes dificultats és la dels trastorns en l'aprenentatge del llenguatge escrit. Aquest sistema de signes s'organitza sobre un altre de previ que és el llenguatge parlat, el qual constitueix una de les conductes del sistema representatiu i és a la vegada el resultat d'un profund desig de relació amb els altres. És evident que el fet d'aprendre a escriure i llegir no es pot valorar com un fenomen aïllat, sinó que respon a una continuïtat dintre del llarg procés de desenvolupament del sistema comunicatiu que arrenca des dels primers intercanvis entre el nou nat i el medi.

En funció d'aquestes idees es va pensar en la utilitat d'un Servei de diagnòstic precoç, prevenció i orientació dels trastorns d'audició i llenguatge per a nens fins els cinc anys d'edat. L'article que presentem recull l'experiència de dos anys de treball en aquest Servei del Centre Municipal d'Orientació de la Salut de Sant Cugat del Vallès. Aquest tipus de Servei, que pot emmarcar-se en diferents estructures administratives mantenint les seves característiques de contingut, respon a una concepció preventiva de l'atenció a la primera infància. Amb aquesta finalitat el nostre treball s'ha portat a terme lligat als esforços de tots els professionals que, a nivell municipal, incideixen en els primers anys de la vida del nen, principalment pediatres, educadores d'escola bressol i psicòlegs.

En la primera part de l'article s'expliquen les circumstàncies que envolten la creació del Servei, tant des del punt de vista històric com teòric.

En una segona part, s'indiquen les funcions del Servei i l'organització subjacent, tant funcional com material, per dur-les a terme.

La tercera part dóna una visió general dels problemes atesos, dels enfocaments terapèutics i s'explica un cas significatiu. També s'exposen altres activitats desenvolupades en el camp de la prevenció i formació.

Finalment es fa una reflexió sobre la feina feta i la seva utilitat.

Creació del servei

L'existència del Servei és determinada per dos motius concrets, un d'ells fa referència al moment històric i l'altre recolza sobre raons de tipus tècnic.

Tant la valoració del moment com de les circumstàncies que envolten la creació del Servei ens remetent a les eleccions municipals de 1979. Alguns dels nous ajuntaments democràtics van potenciar la creació de centres d'atenció primària d'acord amb les noves tendències d'assistència sanitària integrada. En aquest context, un dels projectes presentats a l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès va ser el nostre que feia referència a un servei que, responent a un model d'atenció preventiva descentralitzada i pública, cobris l'àmbit de la patologia de la comunicació en la primera infància.

La consideració tot seguit del substrat teòric en què es basa aquest tipus de Servei ens porta a valorar el fet que els nens que no comencen a parlar, que parlen poc i malament, o que parlen amb molta dificultat, són una població molt nombrosa i heterogènia. Encara que una bona part es recupera d'una

forma més o menys espontània, un cert nombre de nens continua amb el problema després dels sis anys, el qual trobem a vegades transformat en una dificultat d'aprenentatge que pot arribar a posar en causa l'èxit de l'escolaritat.

Tenint en compte que el llenguatge no és un fenomen aïllat sinó que forma part del desenvolupament integral del nen, i que s'hi troben implicats tant la maduració del sistema nerviós en l'aspecte motor i de recepció sensorial, com l'accés a la funció simbòlica i l'evolució dels processos de pensament es posa en relleu la importància de l'atenció a les primeres etapes de la vida en les quals s'organitzen tots aquests sistemes.

Es tracta, per tant, d'instrumentalitzar l'ajuda als nens amb dificultats des del moment en què l'intercanvi comunicatiu és possible, encara que no es realitzi en l'àmbit verbal. Des d'aquesta perspectiva, el nostre treball comporta una actuació en l'àmbit dels trastorns i retards de llenguatge per causes diverses. El caire preventiu del Servei ha portat a establir l'edat de cinc anys com el límit superior d'intervenció.

Organització funcional

En vistes a obtenir la màxima eficàcia i rendibilitat, i per tal de racionalitzar tant com sigui possible el nostre treball s'ha articulat el Servei amb altres recursos existents en el municipi. Així, aprofitant l'estructura del Centre de Salut (vegeu organigrama), i tenint en compte l'estret lligam existent entre els estats psicològics i les manifestacions somàtiques en els primers temps de vida, s'ha potenciat la connexió amb el Servei d'Higiene Materno-Infantil. Els professionals d'aquest servei, generalment pediatres, estan en una situació que els permet detectar comportaments que podrien comprometre successives etapes de desenvolupament.

El Servei d'Higiene Materno-Infantil ens derivava els casos, detectats durant la revisió mèdica anual, que presentaven un desenvolupament del llenguatge inadequat a l'edat. D'altra banda, les consultes de nens amb possibles pèrdues auditives ateses en el nostre servei eren comentades amb la pediatra, i es determinava conjuntament la conveniència d'un examen audiològic i visita a un oto-rinolaringòleg.

Regidor de Sanitat

Centre de Salut Pública

Higiene Mental

Medicina Preventiva

Planificació Familiar

Dietètica

Medicina Laboral

Higiene Materno-Infantil

Servei de diagnòstic precoç, prevenció i orientació de trastorns d'audició i llenguatge

Organigrama del Centre

També es va establir relació amb el Servei d'Higiene Mental per tal que les famílies d'algunes criatures ateses al nostre servei, poguessin rebre el tractament que necessitaven.

La xarxa d'escoles bressol municipal amb la qual el servei va mantenir contacte està formada per cinc escoles amb un total aproximat de 151 nens. També es va col·laborar, a través de l'equip psicopedagògic municipal, amb les escoles públiques que tenen parvulari, és a dir un total de 5 escoles, amb una població aproximada de nens entre quatre i cinc anys de 570. Tant les xerrades de sensibilització a les escoles, com la relació amb l'equip psicopedagògic van facilitar la detecció de casos.

La resta de consultes realitzades van arribar a través de les indicacions d'altres professionals o bé per la pròpia iniciativa dels pares.

Organització material

Per a la prestació del Servei l'Ajuntament va imposar unes quotes que en un principi van quedar establertes en 300 ptes. la primera visita, i 150 ptes. les successives; i que posteriorment van ser augmentades a 600 i 300 respectivament. Les famílies que no podien fer-se càrrec de les quotes eren adreçades a l'assistent social de l'Ajuntament, que, després de valorar la situació, decidia sobre la

conveniència o no, en cada cas, de poder utilitzar el servei gratuïtament.

En relació a la infraestructura descriurem la ubicació i la dotació de material. El centre es va situar en uns locals municipals d'una zona cèntrica i relativament ben comunicada, a la qual la majoria de residents de Sant Cugat Casc hi té accés caminant. Considerem fonamental que un servei com el que descriuim estigui totalment a l'abast del públic des del punt de vista de situació geogràfica, ja que d'altra manera els inconvenients que suposa el desplaçament fan que es perdi la facilitat de freqüentar-lo quan és necessari. En aquest aspecte cal tenir en compte, que el municipi de Sant Cugat inclou també els residents de Les Planes, la Floresta i Mirasol i que, per tant, les persones d'aquests nuclis es veien obligades a un desplaçament més gran.

Quant a espai i material, es disposava de dues sales, cada una amb una taula gran i cadires per a les converses amb els pares i també amb una taula petita amb cadires per estar amb els nens. A més a més, hi havia

un àrea amb moqueta per treballar amb els nens i un armari, fitxer i calaixos per guardar les joguines i altre material. D'aquesta relació es desprèn que el cost econòmic del Servei és reduït, ja que no requereix una forta infraestructura material.

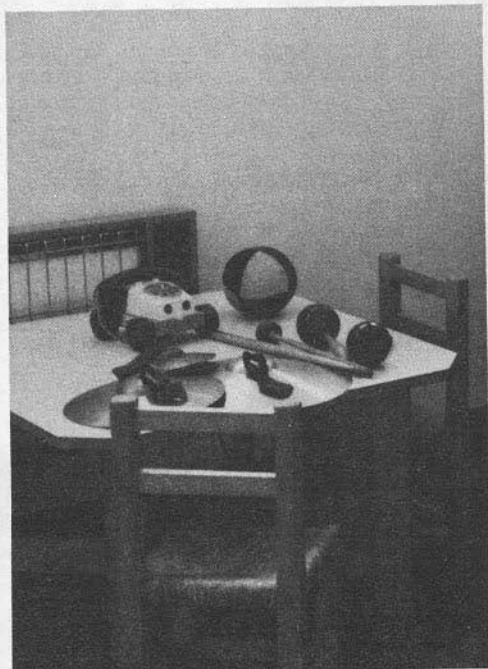
Població atesa:

Etiologia i descripció qualitativa

Una revisió de la població atesa (nens menors de cinc anys) ens ha permès constatar que la gran majoria dels trastorns de llenguatge dels nens rebuts al Servei tenen el seu origen en les dificultats relacionals dels primers temps de vida. Aquestes dificultats, en interferir en els intercanvis comunicatius oportuns, obstaculitzen un bon desenvolupament del llenguatge.

En nombre més reduït hem trobat nens amb dificultats per parlar per causes diverses, com dèficits de la capacitat auditiva, trastorns neurològics que afecten el control motriu dels òrgans implicats, o per afectacions

La infraestructura material és poc costosa.

*Ensenyant a la mare a fer parlar els titelles.
Animant el nen a comunicar-se.*

profundes del desenvolupament intel·lectual.

Seguidament fem una enumeració detallada de les consultes ateses per tal que es pugui copsar la gran varietat de situacions que poden incloure's en el que denominem trastorns de comunicació i llenguatge. Aquesta descripció qualitativa dels casos ens ha portat a dividir-los en dos grans grups d'acord amb l'existència o no d'una base orgànica objectivable. La presentació de les diferents situacions dins de cada grup respon a una gradació quantitativa, començant amb les que han tingut més incidència.

1. Trastorns de comunicació i llenguatge sense afectació orgànica objectivable; representen el 69 % del total de les consultes ateses.

- Pronunciació deficient com a símptoma d'un discomfort familiar.
- Parla precipitada, inintelligible per manca de límits emocionals.
- Retard en l'inici del llenguatge per problemàtica afectiva.
- Retard de llenguatge associat al fet de tenir dues llengües afectives.
- Inhibició amb repercussió sobre el comportament verbal.
- Parla infantilitzada per tracte no adequat a l'edat real.
- Llenguatge pobre per pronunciació defectuosa acompanyat d'ambient social baix, desestructura familiar i nivell d'intel·ligència baix.
- Simptomatologia fòbica acompanyada de dificultats de comunicació parlada per una patologia emocional.
- Estructura psicòtica de personalitat que dificulta la incorporació del llenguatge.

2. Trastorns de comunicació i llenguatge acompanyats de dèficit orgànic objectivable; representen el 31 % del total de les consultes ateses.

- Parla incorrecta per successius problemes de l'orella mitjana.
- Afectació de la parla i de la fluïdesa verbal per problemes neurològics.
- Manca de llenguatge parlat per deficiència auditiva profunda consecutiva a una meningitis en període neonatal, o bé en altres casos amb etiologia desconeguda.
- Retard de llenguatge associat a deficièn-

cia intel·lectual d'etiologia desconeguda.

- Retard de llenguatge per hipoacúsia acompanyada de desestructura familiar i ambient social baix.
- Deficiència mental acompanyada de paràlisi cerebral amb greu trastorn de la comunicació parlada.

Tractament

La descripció dels problemes atesos recull la comprensió de les dificultats del nen a partir de les circumstàncies que han dirigit la seva evolució personal. El fet de tenir en compte la història particular de cada cas implica que davant d'un mateix problema, com per exemple, parlar malament, l'enfoc terapèutic pugui ser diferent. Mentre en alguns casos sembla apropiada una reeducació logopèdica, en altres aquesta reeducació l'únic que faria seria reforçar el bloqueig que pateix el nen o transformar la dificultat en un altre sense solucionar el problema de base. En algunes ocasions, doncs, un abordatge psicoterapèutic pot ser el més indicat per resoldre un problema de llenguatge.

La diversitat etiològica de les consultes ateses al servei ens ha portat a utilitzar bàsicament dos tipus de teràpia: la psicoteràpia lúdica i la psicoteràpia mare-nen. En altres casos s'ha treballat el llenguatge a través del joc. En els casos de deficiència auditiva s'ha fet el tractament específic que aquesta patologia requereix.

A continuació es descriu un cas de retard de llenguatge sever que es va atendre mitjançant sessions amb la mare i la criatura a nivell terapèutic. S'ha escollit aquest cas en funció de la freqüència amb què es presenta i la facilitat amb què pot ser detectat en un marc escolar sensible.

Cas B. J.

La mestra de l'escola bressol va detectar que possiblement B. J. necessitava ajut especialitzat ja que en començar a l'escola no parlava gairebé gens i tenia tres anys. Sota les pressions de la mestra, la família es va mobilitzar cap el recurs social més pròxim i accessible, i va portar la nena al servei.

Un control pediàtric va descartar deficiència auditiva.

B. és una nena molt bonica, primeta, que mira de reüll, es xuma el dit i vol seure a la falda de la mare. No accepta de cap manera posar-se a jugar, i és només després de moltes sessions que arriba a separar-se físicament de la mare i juga amb mi en la seva presència. Crida i fa sorolls amb la boca i arriba a dir «mamà pipí».

Algunes de les dades recollides són:

1. El part es va produir vint dies després de la data prevista i la nena va presentar uns problemes respiratoris que van obligar a tenir-la dos dies a la incubadora. La vivència familiar respecte a aquest episodi és molt intensa.

2. Els primers mesos de vida de B. es caracteritzen per comentaris de la mare com «dorm molt», «no plora», «no té gana». Sembla que seu als sis mesos i que camina cap als divuit.

3. Va ser alimentada al pit fins els set mesos. La introducció posterior d'aliments sòlids que havia de mastegar va portar dificultats. En el moment de començar el tractament li trituraven pràcticament tot.

Dos mesos abans de ser orientada al nostre servei, continuava portant paquet i va ser l'escola qui la va ajudar a controlar esfínters.

Quant al desenvolupament del llenguatge, comprèn el que se li diu però no parla. El seu comportament habitual és el d'una nena molt dependent, que plora fàcilment, que pràcticament no juga i que habitualment menja amb dificultat exigint la presència d'un adult a qui reté mentre dura la situació.

La nena és atesa bàsicament per l'àvia. La mare la veu poc i és només després d'acabar la feina, tard al vespre, que està amb ella.

Davant d'aquestes circumstàncies es va aconsellar una psicoteràpia mare-nena.

El procés d'individualització de B. J. i l'aparició d'una comunicació parlada van sorgir durant les sessions de psicoteràpia. La presència de la mare en les sessions va permetre a B. realitzar una revisió de les seves vivències en relació a ella, desplaçant la seva agressivitat i demandes cap al terapeuta. D'altra banda aquestes sessions van ajudar a desculpabilitzar la mare i a conèixer la forma de tractar la nena.

El pare també va ser introduït en el seu

Treballant la relació.

moment ajudant-lo a adoptar un paper més actiu en la dinàmica familiar.

Al mateix temps que es portava a terme el tractament individualitzat es va mantenir un contacte periòdic amb les educadores amb els objectius següents:

1. Intercanviar informació sobre el comportament de B. en diferents situacions.

2. Mitjançant la descripció feta per les educadores i tenint en compte les dades de l'observació clínica, possibilitar unes observacions més detallades de les reaccions de B.

3. En una etapa posterior, es va procurar dissenyar noves hipòtesis sobre la millor forma de tractar B. a l'escola.

4. Reflexionar sobre les experiències viscudes, aconseguir així que les educadores poguessin veure la nena des d'una perspectiva més àmplia i facilitar una intervenció pedagògica matisada.

En l'actualitat B. està a pre-escolar. El seu llenguatge conté algunes dificultats sintàctiques i articulatòries que es van superant dins el marc pedagògic amb orientacions periòdiques a la família.

Altres activitats del servei

Les activitats del servei es van completar amb:

1. Atenció específica als problemes audiològics.

2. Campanya preventiva amb l'objectiu de donar a les educadores d'escola bressol i pares, els elements tècnics adequats per fer una detecció precoç de la sordesa. Per aquesta tasca es va contar amb la col·laboració dels especialistes audiològics, S. Gómez, i audioprotesista J. Gou.

3. Participació en el I Curs d'Higiene i Medicina Preventiva en l'Educació de la Primera Infància, organitzat pel Centre d'Orientació de la Salut de Sant Cugat del Vallès. El servei va tractar el tema del diagnòstic precoç i el tractament de les alteracions d'audició i llenguatge, adreçat a pares i educadors d'escola bressol.

En resum

L'anàlisi del treball dut a terme durant aquests dos cursos (1980-1982) en el servei que acabem de descriure, ens porta a fer les següents consideracions:

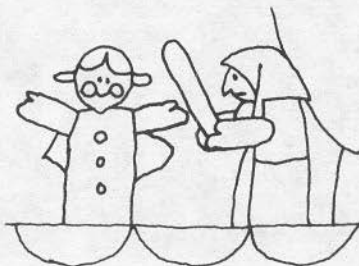
Ha quedat evidenciada l'eficàcia de l'estreta col·laboració amb la pediatra i l'escola bressol per detectar i atendre els trastorns de llenguatge i evitar tractaments posteriors molt més costosos.

L'anàlisi dels trastorns de llenguatge de la població atesa evidencia l'estreta relació entre els dèficits comunicatius pre-verbals i les dificultats posteriors en el llenguatge parlat.

S'ha reconegut explícitament per part de les persones ateses la utilitat del servei. Durant el segon any de treball van ser enviades unes senzilles enquestes als nens atesos durant el primer curs. Un 60 % van contestar i d'aquests un 80 % van valorar positivament el servei obtingut.

S'ha comprovat que la formació i sensibilització de pares i altres persones que s'ocupen dels nens hauria de tenir un lloc prioritari en la planificació de serveis per a la primera infància.

Cristina Coll
Irene Oromi

Aquest estiu

QUADERN DE VACANCES

*El llibre més eficaç perquè el nen recordi,
practiqui i recuperi*

GRÀFIC COMUNICACIÓ

Els Quaderns de Vacances són llibres concebuts amb plantejaments senzills, alegres i divertits.

Cada quadern conté uns centres d'interès que globalitzen les diverses matèries.

El nen hi exercita múltiples tècniques de treball com: experimentació, classificació, observació, recerca, etc.

Practica jocs i entreteniments en relació amb cada tema, i els pot compartir amb els seus companys i amics.

Totes les activitats es resolen amb elements del mateix quadern o de l'entorn més immediat.

El llenguatge, adequat en cada llibre a l'edat corresponent, és

viu, planer i amè, sense que deixi de ser enriquidor.

I tot això il·lustrat amb profusió i a tot color.

Quadern de Vacances és, en definitiva, un llibre atractiu i profundament pedagògic. Perquè aquest estiu sigui divertit i profitós.

Editorial
BARCANOVA

**La Renovació Pedagògica
en marxa**

Plaça Lesseps, 33
Tel. 217 20 54 Barcelona-23

GENT NOSTRA

DIRECTOR: JOSEP M. INFIESTA

LA COL·LECCIO IDEAL
PER L'APRENENTATGE
DE LA NOSTRA CULTURA !

TITOLS PUBLICATS:

- 1 GAUDI per Joan Bassegoda
- 2 VERDAGUER per Antoni Carner
- 3 MARAGALL per Joan A. Maragall
- 4 GIMENO per Enric Jardí
- 5 CLARA per Josep M. Infiesta
- 6 CASAS per Francesc Fontbona
- 7 CASALS per Jesus Garcia Perez
- 8 GUIMERA per Guillem-Jordi Graells
- 9 RUSIÑOL per Jaume Socias
- 10 TOLDRA per Manuel Capdevila
- 11 DOMENECH I
MONTANER per Joan Bassegoda
- 12 PLA per Josep Mª Castellet
- 13 CASELLAS per Joaquim Bochaca
- 14 CLARASO per Noel Clarasó
- 15 SAGARRA per Lluís Permanyer
- 16 MONTURIOL per Santiago Riera
- 17 DALI per Jaume Socias
- 18 VAYREDA per Montserrat Vayreda
- 19 FORTUNY per Rafael Santos Torroella
- 20 VIVES per Angel Sagardía
- 21 PRAT DE LA RIBA per Josep Mª Figueres
- 22 PIJOAN per Enric Jardí
- 23 MANE I FLAQUER per J. Tarín Iglesias
- 24 MOMPOU per Manuel Valls i Gorina

TITOLS EN PREPARACIÓ:

MIR per Francesc Fontbona, POMPEU FABRA per Josep Miracle, BALAGUER per Mª Pilar Queralt, JAUME I per Noel Clarasó, HUGUET per Joan Ainaud de Lasarte, PUIG I CADAFALCH per Joan Bassegoda, MUNTANER per Miquel Coll i Alentorn, CLAVE per Oriol Martorell, BOSCH I GIMPERA per Eduard Ripoll, SALVAT-PAPASEIT per Amadeu Soberanas, MARIA BARRIENTOS per Josep Ma Colomer Pujol, VENTURA I GASSOL per Josep Mª Ainaud de Lasarte, PENA per Alfonsina Janés, MARGARIDA XIRGU per Antonina Rodrigo, CHARLIE RIVEL per Josep Vinyes, FRANCESC PUJOLS per Xavier Renau, VALENTI ALMIRALL per Josep Ma Figueres, XAVIER NOGUES per Rafael Santos, SOLER I ROVIROSA per Isidre Bravo, FREDERIC SOLER per Xavier Fabregas, TORTOLA VALENCIA per Irene Peypoch, CASANOVAS per Josep M. Infiesta, ESPRIU per Joaquim Marco, GUAL per Guillem-Jordi Graells, APEL-LES MESTRES per Joaquim Molas.

en venda
a llibreries
a 250,-
pts.

SORTIDA DE TREBALL A GIRONA-CIUTAT: El Modernisme

Nivell: 8è.

A. Localització i mapes

L'excursió es porta a terme a Girona-ciutat. Cada nen té una fotocòpia d'un plànol de la ciutat. Serveix el de qualsevol guia turística.

B. Objectiu específic

Conèixer els edificis modernistes de la ciutat.

Orientar-se seguint un plànol.

Conèixer alguns monuments de la ciutat.

C. Contingut i bibliografia

El Modernisme és un *moviment cultural* de fi del segle XIX i principis del XX. Les característiques de l'arquitectura modernista són:

1. Predomini de les línies corbes sobre les rectes.
2. Utilització de nous materials: maó, ferro, ceràmiques, forjats...
3. Riquesa i molt detall en la decoració: ús freqüent de motius vegetals.
4. Gust per l'asimetria.
5. Les formes i els colors obtenen un resultat sorprenent.

Bibliografia

Avenç, novembre 1979.

Ciències Socials de 8è. nivell. Ed Casals.

Geografia comarcal de Catalunya.

Gran Enciclopèdia Catalana. (Articles: Girona, Modernisme, Masó, Rafael).

Guia d'arquitectura de Girona. Ed. Gaia. Publicació del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya.

D. Didàctica

Preparació

A classe s'expliquen les característiques del Modernisme així com la situació en què es trobava Catalunya en aquells moments. Es projecten diverses diapositives sobre el tema. Havíem repartit i comentat un text ciclostilat, un fragment del llibre de Joaquim Ruyra, *La fi del món a Girona*, que parla del riu Onyar.

Durant la sortida

Amb el plànol a la mà i les indicacions dels edificis i monuments que havien de visitar i de dibuixar, els nens es varen distribuir en grups. Els mestres intentàvem connectar-hi de tant en tant.

A l'hora de dinar ens trobarem tots a la Devesa i a la tarda férem un breu recorregut junts.

Tots els grups havien d'haver portat a terme els següents exercicis:·

Dibuixar un detall de la Farinera Teixidor del carrer Santa Eugènia 30, construcció del 1910-11, de l'arquitecte gironí Rafael Masó.

Visitar les pintures de la Ronda Pere Claret, xamfrà amb el carrer Juli Garreta. Indicar què representen i a quina ciutat o poble fan referència.

Farinera Teixidor, obra de Rafael Masó (Girona) (II. de Gran geografia comarcal de Catalunya, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1981, vol. III, pàg. 57).

Saber a qui està dedicat el monument de la Plaça de Catalunya.

Dibuixar una finestra del Xalet Juandó, que és situat al xamfrà del carrer del Nord amb el carrer Anselm Clavé.

Anotar quins elements modernistes s'observen a la casa del número 7 de la Gran Via de Jaume I.

Dinem a la Devesa, lloc on hi ha espai suficient per saltar i ballar.

Acabat de dinar i després d'un temps prudencial ens dirigim a la Rambla de la Llibertat. En passar per un dels ponts sobre el riu Onyar llegim el text de Ruyra tot adilitant-nos en la contemplació de les cases.

A la Rambla els nens dibuixen la tribuna de la Casa Norat, el número 25, obra de l'arquitecte Joan Roca i Pinet.

Per últim ens aturem davant el monument a Carles Rahola i en copiem la inscripció.

Després de la sortida

Cada nen prepararà un dossier que constarà de:

Portada.

Plànol de la ciutat amb l'itinerari.

El text sobre el riu Onyar.

Dibuix de la Farinera Teixidor.

Resum de les pintures de la Ronda Pare Claret.

Dibuix de la finestra del Xalet Juandó.

Dibuix de la tribuna de la Casa Norat.

Elements modernistes de la Casa Auguet.

Biografia de Prudenci Bertrana.

Biografia de Carles Rahola.

El treball serà valorat, especialment, pel mestre de plàstica. Posteriorment, a la classe de llengua catalana, es dedicaran diverses sessions a treballar i comentar l'obra de Prudenci Bertrana i de Carles Rahola.

Equip de mestres de 2a. etapa.
Escola Pública «Pompeu Fabra».
Anglès

Arxiu del Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya.
Girona

PRIMER SIMPÒSIUM INTERNACIONAL: LA PREMSA A L'ESCOLA

Els dies 23, 24 i 25 de març d'enguany es va celebrar el Primer Simpòsium Internacional sobre La premsa a l'escola, organitzat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i amb la col·laboració de l'AEDE, FIEJ, ANDA i UNESCO.

L'Associació hi va participar amb la presentació d'una comunicació sobre el Diari a l'escola, que reproduïm a continuació.

La presència del diari a les escoles és un tema que a Rosa Sensat s'ha fomentat des de sempre. I s'ha fet bàsicament per dues raons pedagògiques prou importants. La primera és que l'escola i els ensenyaments han d'estar absolutament lligats a la realitat ambiental, als problemes de cada dia, i, és evident, que els diaris —juntament amb la ràdio i la televisió— són els mitjans que ens comuniquen amb el nostre món d'una manera més directa, més dinàmica i més complexa. La segona raó és la concepció globalitzadora de les matèries escolars. En aquest sentit, la utilització del diari a les classes, especialment a la segona etapa, ens serveix com una activitat unificadora de les matèries. Seria absurd, per exemple, parlar de les inundacions de Catalunya limitant-se al punt de vista geogràfic!

Queda clar, doncs, l'interès de Rosa Sensat per la presència dels diaris a l'escola. Això ha motivat que, ja des dels seus començaments, ens preocupéssim d'una manera especial pel tema, encara que amb resultats i experiències força diferents. Durant la dècada dels seixanta, a les escoles actives relacionades amb Rosa Sensat, es va començar el que en deien «comentari del diari». Cada dia, durant mitja hora, un professor llegia les principals notícies del diari, que posteriorment, es comentaven i discutien entre tots.

«Taller de Notícies»

El primer intent, però, d'oferir des de Rosa Sensat una mínima orientació metodològica

perquè el mestre pogués treballar amb el diari, va ser a mitjan anys setanta i en col·laboració amb un diari local: el «Diario de Barcelona». Si bé l'experiència se'n va anar finalment a l'aigua per falta de diners, el treball, a nivell teòric, ens sembla prou interessant. Amb el nom de «Taller de notícies» es tractava de fer setmanalment una doble pàgina dirigida a l'escola. No es volia fer un «diari infantil» o una explicació «didàctica» de les notícies, sinó, partint del mateix diari, donar unes orientacions per tal de poder treballar les notícies. Cada «Taller» havia de presentar sis o set comentaris de l'actualitat setmanal completats amb l'aportació de més informació sobre el tema perquè ajudés a situar la notícia, l'oferiment d'uns «models» de tractament de la notícia segons el prisma de cadascuna de les matèries del programa escolar, i el suggeriment de treballs pràctics, referències bibliogràfiques, fonts d'informació, etc.

L'equip del «Taller de notícies» estava format per deu mestres especialitzats en les distintes àrees i un petit nucli que feia de dinamitzador. També hi havia una secció oberta als nens i a les escoles, on es podien publicar reportatges i treballs fets per ells.

Encara que l'experiència no va reeixir, va servir per plantejar per primera vegada seriosament el tema, i algunes de les persones que hi varen participar, després van continuar treballant-hi fora de casa.

Mainada Express

L'any 1978, gràcies a la col·laboració del «Tele Express», es van poder fer unes pàgines dirigides a l'infant. L'orientació, però, era diferent a la de la primera experiència, ja que no es limitava exclusivament al destinatari escolar i a les classes, sinó que també s'adreçava al nen individualment. És a dir, era un suplement del diari, que els pares podien arrencar i donar-lo al fill, com el seu «diari», però que el mestre, si volia, el podia també utilitzar per treballar a l'escola.

«Mainada Express», que així s'anomenaven aquestes pàgines, era bilingüe, i respecte a les notícies que tractava, predominaven els temes locals o catalans. Compost per dues

planes, el contingut era el següent: a la primera hi havia un còmic «per cridar l'atenció dels nens» respecte a les seves pàgines; hi havia també una notícia d'actualitat, i els passatempes que «procuràvem lligar-los amb un vocabulari o uns temes actuals». A la segona plana, hi havia una fotonotícia, una secció amb comentaris de llibres, de programes de televisió i suggeriments sobre algunes activitats per fer durant el cap de setmana. Finalment, teníem la secció «colleccionable» on es tractaven d'una manera ja més extensa diverses notícies, normalment lligades a l'àrea de naturals o socials.

SEGONA MOSTRA DE CINEMA, VÍDEO I AUDIOVISUALS A CATALUNYA PER A INFANTS I JOVES

De l'11 al 19 d'abril ha tingut lloc a Barcelona la «II Mostra de Cinema, Vídeo i Audiovisuals a Catalunya per a Infants i Joves», organitzat per Drac Màgic i la Federació Catalana de Cine-Club. En el marc d'aquesta Mostra s'han dut a terme les «I Jornades de Pedagogia de la Imatge».

El seminari d'audiovisuals de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, que funciona des de començament de curs ha pres part activa en totes dues activitats.

Així, pel que fa a les Jornades de Pedagogia de la Imatge, el divendres 15 d'abril estigué present a la taula rodona sobre «la formació del professorat», i el dissabte 16 moderà la taula rodona corresponent a «la formació audiovisual».

I en el que pertoca a la Mostra, el dilluns 18 d'abril presentà el muntatge audiovisual «Història d'una bala» —sobre el conte de Joles Sennell il·lustrat per Carme Peris i editat per Hymssa—; va formar part també de la taula que va obrir el col·loqui sobre «Els audiovisuals».

COL·LECCIONS TEIDE-II

47

COL·LECCIÓ: "JUGLAR"

Viatge poètic per Catalunya. Recull per J. Molas. Il·lustrat per R. Capdevila, Catalunya vista pels nostres millors poetes.

COL·LECCIÓ: "BIVAC"

La recerca del bosc. L. del Carmen
La vida al bosc. J. Pujol i Forn

COL·LECCIÓ: "QUÈ CAL SABER"

1. *Biologia d'avui.* C.H. Waddington
2. *Física d'avui.* E.N. da Andrade.
3. *Química d'avui.* G. Porter
4. *El català bàsic.* J. Llobera
5. *Lingüística d'avui.* R. Cerdà
6. *Comprendre la pintura.* C. Areán
7. *Psicologia d'avui.* C. García Pleyán
8. *Barcelona pam a pam.* A. Cirici
9. *Ecologia d'avui.* J. Terradas
10. *L'educació matemàtica d'avui.*
L.A. Santaló
11. *On va l'educació.* J. Piaget
12. *L'educació permanent, avui.*
P. Lengrand
13. *El bosc i la ciutat.* M. Monge
14. *Sociologia d'avui.*
Briongos/Hernández/Mercadé.
15. *Comprendre la filosofia.* Ll. Cuéllar.
16. *Assaig sobre la vida i la mort.*
Diversos.

COL·LECCIÓ: "CAPDAVANTERS"

Jaume Aiguader, una vida amb Catalunya i per Catalunya. J.M. Poblet.
La catalanitat de Marcel·lí Domingo.
J.M. Poblet
Josep Irla. President de la Generalitat de Catalunya a l'exili. F. Calvet
El meu Rovira i Virgili. A. Bladé
Miquel Servet. J. Aiguader

EDITORIAL TEIDE, S. A.
Viladomat, 291 - Barcelona-29

CONFLICTE DE L'ENSENYAMENT PÚBLIC BASC

Un mes just ha durat el conflicte més llarg de l'ensenyament públic en la Comunitat Autònoma Basca i el primer des que el govern basc ha assumit les competències en matèria educativa.

El 14 de gener es va iniciar una vaga que va arribar a atènyer més de 6.000 professors d'EGB dels 8.400 amb què compta l'ensenyament públic d'aquest nivell. El conflicte va començar quan el govern basc va apercebre prop de cent directores escolars que, el mes de setembre, no havien tramès el comunicat nominal de faltes indicant si havien donat classes a la tarda segons havia disposat el Departament d'Educació. Aquesta sanció administrativa, juntament amb la decisió de descomptar les hores no treballades al conjunt del professorat, va desfermar el conflicte que s'havia iniciat a començaments de curs.

El conflicte partia d'una decisió unilateral del govern basc de modificar l'horari de treball a l'EGB. Encara que ja els anys anteriors s'havia ampliat el calendari laboral per a la realització de treballs lectius (finalització del curs anterior i preparació del nou curs), cosa que havia estat acceptada malgrat el seu caràcter unilateral, quan s'ha avançat imposant treball lectiu en les hores de la tarda des del 12 de setembre, els professors van dir que no acceptaven més canvis sense negociació prèvia de les condicions de treball amb les contrapartides corresponents i atenent veritables criteris de millora de la qualitat de l'ensenyament.

La desobediència a les disposicions de la Conselleria d'Educació no va ser considerada pel professorat com una vaga, sinó com una actuació legítima contra una actuació injusta. El govern, al contrari, va entendre que

aquesta actuació era digna de sanció o de descompte del temps no treballat. Els professors van anunciar que no s'acceptarien aquestes sancions, sinó que exigien la negociació; el Departament d'Educació va considerar que les sancions eren innegociables.

El tema restà pendent de valoració per als delegats sindicals que anaven a elegir-se el dia 25 de novembre. Amb tot, aquestes eleccions sindicals no es van celebrar, ja que el govern central va interposar recurs davant el Tribunal Constitucional, acció davant la qual el govern basc va optar per desconvocar-les.

Els objectius de la vaga van ser dos: la retirada de sancions i descomptes, i la negociació del calendari laboral. El primer objectiu responia a una qüestió de principi: no es reconeixia la falta, per la qual cosa era imprecident qualsevol sanció. El segon resumia el tema fonamental, el reconeixement del dret de negociació de les condicions de treball per part del professorat estatal.

El govern basc va optar per negar-se a qualsevol negociació. Al cap d'una setmana de vaga va mantenir un contacte amb representants del professorat en el qual va exposar la seva postura: els apercebiments als directores quedaven proscrius per defecte de forma; es podria adoptar una flexibilitat davant els descomptes, si hi havia contrapartides; es negociaria el calendari escolar juntament amb les centrals sindicals, la patronal de l'ensenyament privat i la d'ikastoles i la federació de pares d'alumnes dels centres públics. Aquesta resposta va ser considerada insatisfactòria, ja que es mantenien les sancions i es negava el dret a la negociació del calendari laboral, diferent —bé que relacionat— amb el calendari escolar, que corresponia en exclusiva al Govern, com a patronal i, als professors, com a treballadors.

Les accions dels professors es van intensificar amb assemblees informatives als pares dels alumnes, manifestacions importants a ciutats i pobles, concentracions davant les delegacions territorials d'Educació i concentració davant el govern basc a Vitòria (en la segona d'aquestes concentracions va actuar per primera vegada l'ertzaina, la policia basca, contra un grup de manifestants). Els professors mantenien cada dia assemblees als centres i a les zones i cada dia dues assem-

bles provincials; tot això coordinat per un comitè de vaga format per representats elegits des de la base i representants dels sindicats CCOO, STEE-EILAS i CNT.

L'actitud de la Conselleria d'Educació es va endurir amb un extens comunicat a la premsa en el qual es donava compte de les millores introduïdes pel govern basc. Al cap de pocs dies, un desconegut «Grup de Pares d'Euskadi», que després es va descobrir que estava format per pares pertanyents al PNV i que en la seva gran majoria no tenen fills en els centres públics, va desencadenar una ofensiva a la premsa i la ràdio en la qual es considerava revolucionari el dret a la vaga, es feia entendre que els mestres buscaven treballar menys del que no fan i incitaven els pares a portar els seus fills a les escoles.

Les Federacions d'Associacions de Pares d'Alumnes de les tres províncies van intentar fer de mediador en el conflicte. En l'única entrevista entre el govern i els professors hi van assistir com a testimonis i en van deduir «el tarannà negociador i dialogant del professorat i la dura postura del govern, la qual es podria qualificar d'intransigent». Posteriorment van elaborar una proposta adreçada a les dues parts que pogués servir de base de la futura negociació. Aquesta proposta, si era acceptada i signada per les dues parts, implicava tornar immediatament a la normalitat acadèmica. Encara que els professors la consideraven insatisfactòria la van acceptar com a base de negociació, però el govern basc no la voler signar i es refermà en la seva postura primera.

Atès l'enorme cost social i escolar d'una vaga tan llarga, el professorat ha optat per concloure la vaga i acceptar la proposta de negociació que els feia el Departament d'Educació. Els professors consideren que no s'han aconseguit els objectius que van motivar el conflicte, però que han posat al damunt de la taula temes importants per al present i el futur de l'ensenyament en la Comunitat Autònoma Basca.

Per primera vegada una vaga de l'ensenyament públic ha tingut com a objectiu el reconeixement dels drets sindicals, en especial el dret a la negociació de les condicions de treball. El tema concret del conflicte, amb tot, s'ha prestat a confusions davant l'opi-

nió pública, que ha considerat que s'estava lluitant per la defensa d'uns privilegis i una inèrcia abusiva per mantenir un calendari laboral amb molts dies de festa i poques hores diàries de treball. Però la postura quasi unànime del professorat al llarg de quatre setmanes indicava ben clarament que no es tractava d'una qüestió de poca importància o de casta, sinó que s'havia arribat al punt final d'una situació insostenible: la negació d'un dret bàsic de tot treballador.

Però, a més d'aquest primer aspecte, que evidentment es trobava a la base del conflicte, hi havia també en joc un altre tema al qual tot el professorat de l'ensenyament públic és enormement sensible: la situació actual i el futur de l'escola pública a la Comunitat Autònoma Basca.

Aquest tema es va començar a veure clar quan es va saber que el calendari escolar s'havia modificat, encara que ara es digués que havia estat per millorar la qualitat de l'ensenyament, per unificar-lo amb el calendari de l'ensenyament privat que necessitava que la jornada fos de matí i tarda per als menjadors i els transports escolars. Fins i tot, en un primer moment, la mateixa Directora General d'Ensenyances va arribar a afirmar que «hi havia raons pedagògiques per iniciar el curs amb classes només al matí, encara que els pares desitjaven que n'hi hagués també a la tarda», pares que no van ser els de l'ensenyament públic, ja que no van ser consultats.

El tema de l'ensenyament públic té en aquest moment un gran interès: el govern basc acaba de trametre al Parlament un projecte d'Estatut d'Ikastoies, pel qual es crea una tercera xarxa escolar, la d'Ikastoies Públiques, que vindran a ser les autèntiques escoles públiques basques, mentre que els centres públics actuals es deixaran en la condició de «centres transferits de l'Estat», amb un to pejoratiu evident i un tracte discriminatori, que ja és clar en aquest moment.

Davant el projecte d'un procés d'acostament entre Ikastoies i centres públics per arribar a un model comú d'Escola Pública Basca, el projecte d'Estatut fixa un marc institucional tancat, totalment diferent de la resta dels centres públics, amb un funcionament propi (¿és que els funcionaris actuals transferits no ho són de la Comunitat Autònoma Basca?,

es pregunten aquests) i amb capacitat per tenir ideari propi com també dret a elegir el professorat i seleccionar els alumnes.

Aquesta nova xarxa pública vol ser l'aparell escolar on s'apliqui el model educatiu que propugna el PNV. Aquests dies s'ha parlat molt de qualitat de l'ensenyament, però els criteris per aconseguir-la són totalment diferents en uns centres i altres perquè els objectius també són diferents. Per al govern basc la qualitat s'aconsegueix per la tecnificació del model educatiu actual, que no es qüestiona, tot i que necessiti reformes. Per als professors de l'escola pública aquesta qualitat només es podrà millorar per la transformació de l'escola, amb uns objectius nous, amb un paper nou dels professors, alumnes i pares, amb una atenció més gran per part del govern, les diputacions i ajuntaments a les millores qualitatives, no qualitatives, en els serveis educatius, tant escolars com extraescolars.

La polèmica sobre l'Escola Pública ha tornat al primer pla i aquesta llarga vaga hi ha fet més sensibles molts sectors de l'opinió pública. Els mesos propers serà tema bàsic en la Comunitat Autònoma Basca.

Luis Otano

Col·lecció VENTALL

2

Dolors Romero Rectoret
Antoni Amenós Vidal

EL MÓN SUBTERRANI

INICIACIÓ A L'ESPELEOLOGIA

KETRES EDITORA

Col·lecció VENTALL

EL MÓN SUBTERRANI
per Dolors Romero i Antoni Amenós

El món subterrani ofereix una explicació senzilla i força completa a tres qüestions: on i per què hi ha coves i avencs, com s'hi pot entrar i es poden estudiar, i si hi viuen animals i plantes amb tanta foscor.

Format: 12,5 x 19,5 cm
124 pàgines, 43 il·lustracions
Glossari
Bibliografia

KETRES EDITORA

Diputació 113-115, esc. esquerra, entl.
telèfons 253 36 00 i 253 36 09
Barcelona-15

EDUCACIÓ PER A LA PAU I EL DESARMAMENT

BIBLIOGRAFIA

A l'Editorial del núm. 71 de «Perspectiva Escolar», dedicat a la pau, vàrem anunciar que aniríem publicant més material sobre el tema. La bibliografia que avui presentem pretén ser una eina en mans dels mestres que volen avançar en un plantejament més sistematitzat d'aquest tema a l'interior de l'escola.

Esperem la vostra col·laboració en el tema de la pau, amb articles, experiències i altres treballs escolars.

EDUCACIÓ PER A LA PAU I EL DESARMAMENT

BIBLIOGRAFIA

LLIBRES

- BARREIRO BARREIRO, C. Derechos humanos. Madrid: Salvat, 1981 (Temas Clave; 18).
- BENSON, B. El libro de la paz. Barcelona: Integral, 1982.
- BERNAL, J. D. Per un món sense guerra. Barcelona: Edicions 62, 1969 (Biblioteca bàsica de cultura contemporània; 20).
- BUERGENTHAL, T.; TORNEY, J. V. Los derechos humanos: una conciencia internacional. 2a ed. Buenos Aires: Argentina, 1978.
- CHOMSKY, N. El pacifismo revolucionario. Madrid: Siglo XXI, 1973.
- COLECTIVO PARA UNA ALTERNATIVA NO VIOLENTA. Educar desde y para la no violencia. Escuela de Verano de la Rioja 3a. 1982, Logroño).
- COTS, J. La declaración universal dels drets de l'infant. Barcelona: Rosa Sensat; Edicions 62, 1979 (Col·lecció Rosa Sensat. Sèrie Estudis; 3).
- CURLE, A. Conflictividad y pacificación. Barcelona: Herder, 1978.
- CURLE, A. Enseñanza liberadora. Barcelona: Herder, 1977 (Colección Problemas de Pedagogía).
- DRETS DE L'HOME, Els. Per E. H. Carr i altres. Barcelona: Laia, 1973 (Les Eines; 6).
- EDUCACIÓ CÍVICA A L'ESCOLA (de 5 a 14 anys). Recursos per als mestres. Barcelona: Rosa Sensat; Edicions 62, 1981 (Col·lecció Rosa Sensat. Sèrie Didàctiques; 13).
- EDUCAR PER A LA PAU. Barcelona: Justícia i Pau, 1979.
- FERNÁNDEZ, C.; CARRAL, C. La educación cívica y ética, un reto a la práctica pedagógica. Madrid: Narcea, 1978 (Colección Apuntes IEPS).
- FRINET, C. L'educació moral i cívica. Barcelona: Laia, 1972 (Biblioteca Escola Moderna; 4).
- HOMBRE Y LA PAZ, El. Selección, ordenación y prólogo de Eduardo Haro Tecglén. Barcelona: Ed. de Promoción Cultural, 1975 (Libros de bolsillo «El Correo de la Unesco»).
- KIDRON, M.; SEGAL, R. Atlas del estado del mundo. Barcelona: Edes. del Serbal, 1982 (Libros del Buen Andar).
- KIFLÉ SÉLASSIÉ, B. Le consensus de la paix. París: UNESCO, 1981.
- LEDERACH, J. P.; CREUS, V.; MODOL, M. Educació per a la pau. Barcelona: Rosa Sensat; CIDOB (en premsa).
- LOCHET, L. Pédagogie de la paix. París: Les éditions ouvrières, 1964.
- OTAN, L'. Barcelona. Rosa Sensat; CIDOB, 1982 (Dossiers CIDOB-Rosa Sensat; 1).
- PAU I DESARMAMENT. «Dossier per a educadors». Barcelona: Col·legi Casp, Sagrat Cor de Jesús, 1983.
- PIAGET, J. On va l'educació. Barcelona: Teide, 1974 (Què cal saber; 11), p. 67-77. Educació per a la pau.
- PRATS, J. P. La guerra i el desarme. Barcelona: Salvat, 1973 (Grandes Temas; 48).
- QUERIDO MUNDO: Cómo hacer al mundo mejor, por niños de más de 50 naciones. Barcelona: Edicions 29; Círculo de lectores, 1979.
- RIO, E. de. Juego Internacional a costa del niño. Madrid: Popular, 1980 (Aloclaro).
- SAGAN, C. Cosmos. Barcelona: Planeta, 1982 (Colección Documentos; 86).
- SIPRI (Instituto Internacional de Estocolmo para la paz). ¿Armamentos o desarme? Barcelona: Servicio de Documentación y Difusión de la Asociación para las Naciones Unidas en España, 1982.
- TRUYOL, A. Los derechos humanos. Madrid: Tecnos, 1968.
- UNESCO. Campaña mundial per al desarmament. Asamblea General, 36a. Sessió (17 set. 1981). Barcelona: Servicio de Documentación y Difusión de la Asociación para las Naciones Unidas en España, 1982.
- VIOLENCE ET SES CAUSES. París: UNESCO, 1981 (en premsa en castellà).
- WALL, W. D. L'éducation constructive des enfants. París: UNESCO, 1979 (en premsa en castellà).

LITERATURA INFANTIL

7 ANYS

- BOLLIGER, M.; CAPEK, J. La canción más bonita. Madrid: S. M., 1981 (Cuentos de la torre y la estrella).
- BURNINGHAM, J. Harquin, el zorro que bajó al valle. Valladolid: Miñón, 1975.
- HEUCK, S. El poni, l'osset i la pomera. Barcelona: Joventut, 1980 (Cuadrada).
- JIMÉNEZ HERNÁNDEZ, M. Max a la ciutat trista. Barcelona: Pomaire (En Max vol un món millor).
- LOBEL, A. Sapo y sepo son amigos. Madrid: Alfaguara, 1979 (Infantil Alfaguara; 21).
- SENNELL, J. Història d'una bala. Barcelona: Hyma, 1981 (Bagul de contes).
- STEADMON, R. El puente. Valladolid: Miñón, 1975.
- VELTHUIJO, M. El gentil dragón rojo. Valladolid: Miñón, 1975.

8 ANYS

- CEDAR, S.; BILSEN, R. El uniforme maldito. Madrid: S.M., 1981 (Cuentos de la torre y la estrella).
- GARCÍA SÁNCHEZ, J. L. El último lobo y caperucita. Barcelona: Labor, 1975 (Caballo de plata).
- LA FONTAINE, J. de. El lleó i el ratolí. Barcelona: La Galera, 1975 (Faules; 7).
- LASTREGO, C.; TESTA, F. La Joana al bosc. Barcelona: Joventut, 1981 (Els somnis de la Joana).
- LEONI, L. Neda que neda (Trad. M. A. Capmany). Barcelona: Lumen, 1969 (Libros infantiles).
- McKEE, D. El mago y el hechicero. Buenos Aires: Lib. Fausto, 1977.*
- MARZOT, J. i L. Les llebres blanques. Barcelona: Joventut, 1977 (Cuadrada).
- POSTMA, L. El jardín de la bruja. Barcelona: Lumen, 1979.
- TIMMERMANS, G. La gallina, el emperador y el zar. Madrid: Alfaguara, 1978 (Juvenil Alfaguara; 11).

9 ANYS

- ALONSO, F. Feral y las cigüeñas. Barcelona: Noguer, 1980 (Mundo Mágico; 23).
- BERNADETTE (Pseud.) Varenka. Barcelona: Lumen, 1972.

- DURAN, T. Mana qui mana. Barcelona: La Galera, 1981 (La gaviña).
- GARCÍA SÁNCHEZ, J. R.; PACHECO, M. A. El gigante analfabeto. Madrid: Altea, 1980 (Unos cuantos cuentos).
- GARCÍA SÁNCHEZ, J. R.; PACHECO, M. A. El niño que tenía dos ojos (3a ed.). Madrid: Altea, 1979 (Los derechos del niño).
- JUST A L'ALTRE PART DEL MÓN. Barcelona: Pub. de l'Abadia de Montserrat, 1982 (Llibres del sol i de la lluna; 19).
- KREYE, W. El gegant de la petita illa. Barcelona: Lumen, 1972.
- Mc NAUGHTON, C. El buen rey Canuto. Madrid: Altea, 1982 (Altea Benjamín).
- POSTMA, L. El dragón de los cien ojos. Barcelona: Lumen, 1976.
- PREUSSLER, O. La pequeña bruja. Barcelona: Noguer, 1977 (Mundo mágico).
- PROBST, P. Fanfán y el último lobo. Barcelona: Timun Mas, 1968 (Fanfán).*
- ROSE, E i G. Com Sant Francesc va amansir el llop. Barcelona: Edicions 62, 1973.
- SAUTEREAU, F. El rey sin armar. Madrid: Alfaguara, 1981 (Juvenil Alfaguara).
- STONE, B.; ROSS, T. La carga de la brigada quesera. Madrid: Altea, 1981 (Altea Benjamín; 10).
- VALERI, M. E.; RIFA, F. Notxa. Barcelona: La Galera, 1977 (Vela Major).
- ZIMNIK, R. El pequeño tigre y los gángsteres. Barcelona: Lumen, 1978.

10 ANYS

- BOJUNGA NUNES, L. El bolso amarillo. Madrid: Espasa Calpe, 1981 (Austral Juvenil; 13).
- CTVRTEK, V. Rumzeis el zapatero rebelde. Buenos Aires: Lib. Fausto, 1975.
- ROCCA, G. El faisà Gaietà. Barcelona: Lumen, 1964 (Libros infantiles).
- SASTRE, A. Historia de una muñeca abandonada. Madrid: Anaya, 1964 (Girasol).
- SPIER, P. Gente. Caracas: Maria di Mase, 1980.
- WÖLFEL, U. Las travesuras de Julio. Barcelona: Bruguera, 1982 (Biblioteca Amarilla).
- WÖLFEL, U. Las travesuras de Julio. Barcelona: Noguer, 1965 (Cuatro Vientos).

11 ANYS

- ANNO, M. del. El nus. Barcelona: Juventud, 1980.

- CAPOTE, T. Un recuerdo de Navidad. Barcelona: Bruguera, 1981 (Todolibro; 36).
- CARBÓ, J. I tu, què hi fas aquí? Barcelona: La Galera, 1970 (Els grumets de la Galera).
- HAAR, J. T. Boris. Barcelona: Noguer, 1976 (Cuatro Vientos).
- KERR, J. Cuando Hitler robó el conejo rosa. Madrid: Alfaguara, 1978 (Juvenil Alfaguara; 17).
- RIHA, B. Ryn, el caballo salvaje. Barcelona: Noguer, 1982 (Mundo mágico; 30).
- VALLVERDÚ, J. L'alcalde ferrovell. Barcelona: La Galera, 1981 (Els grumets de La Galera).
- VALLVERDÚ, J. En Mir l'esquirol. Barcelona: La Galera, 1978 (Els grumets de La Galera).
- 12 ANYS**
- DRUON, M. Tistú el de los pulgares verdes. 3.ª ed. Barcelona: Juventud, 1979.
- JANER MANILA, G. Les aventures d'en Pere pistoles. Palma Mallorca: Moll, 1981.
- MATUTE, A. M. El polizón del Ulises. Barcelona: Lumen, 1980 (Grandes autores para niños).
- STOWE, H. La cabaña del tío Tom. Barcelona: Bruguera, 1982 (Club Joven; 77).
- STOWE, H. La cabaña del tío Tom. Madrid: Doncel, 1974 (2 vols.) (Libro joven de bolsillo).
- 13 ANYS**
- ARITZETA, M. Grafèmia. Barcelona, Laia, 1982 (El nus).
- BARCELÓ, J. El somni ha obert una porta. Barcelona: La Galera, 1981 (Els grumets de La Galera).
- BRUKNER, K. Sadako vol viure. Barcelona: Pòrtic, 1982 (El blat tendre).
- ESTRADÉ, S. Més enllà no hi ha fronteres. Barcelona: Laia, 1972 (El nus; 4).
- MANZI, A. Orzowei. Barcelona: Noguer, 1978 (Cuatro Vientos).
- MOLINA LLORENTE, P. Ut y las estrellas. 2a. ed. Barcelona: Noguer, 1982 (Cuatro Vientos; 18).
- FROCHAZKA, J. Viva la república. Madrid: Alfaguara, 1979 (Juvenil Alfaguara; 22).
- REMARQUE, E. Sin novedad en el frente. Barcelona: Bruguera, 1973 (Todo Libro).
- TERLOW, J. Invierno en tiempo de guerra. Madrid: S. M., 1980 (Gran Angular; 14).
- 14 ANYS**
- BOUTRON, M. Prou fronteres! Barcelona: Edicions 62, 1965 (Trapezi; 2).
- BRUCKNER, K. Sadako quiere vivir. Salamanca: Anaya, S. A. (Libros juveniles).
- BURGÉS, A. El albergue de la sexta felicidad. Barcelona: Plaza Janés, 1972 (Reno).
- CALVINO, J. El vizconde mediado. Barcelona: Bruguera, 1979 (Todo libro; 23).
- CARBÓ, J. Calidoscopi de l'aigua i el sol. Barcelona: Grup Promotor, 1979 (Els llibres amb cua; 9).
- COOPER, F. El último mohicano. Barcelona: Bruguera, 1976 (Club Joven; 32).
- DELLUC, L. El garrell. Barcelona: Club editor, 1963 (El club dels novel·listes; 25).
- FRANK, A. Diari. Barcelona: Selecta, 1973.
- FRANK, A. Diario de Ana Frank. Barcelona: Plaza & Janés, 1975 (Obras perennes).
- FRICK, L. L'amença. Barcelona: La Magrana, 1982 (L'Esparver; 18).
- GORKI, M. Días de infancia. Barcelona: Bruguera, 1981 (Todo libro; 35).
- HETMANN, F. Las botas de futbol. Salamanca: Lóquez, 1981 (La joven colección).
- HILLARY, R. El darrer enemic. Barcelona: Nova Terra, 1967 (El gra de mostassa; 13-14).
- JULIÓ, M. Memòries d'un futur bàrbar. Barcelona: Edicions 62, 1975 (Trapezi).
- ROLAND, G. Kamikaze, els voluntaris de la mort. Barcelona: Laia, 1965 (El nus).
- RICHTER, H. P. El meu amic Frederic. Barcelona: Edicions 62, 1965 (Trapezi, 2).
- SAINT-EXUPÉRY, A. de. Carta a un jueu. Barcelona: Nova Terra, 1970.
- SAINT-EXUPÉRY, A. de. El petit príncep. 16a. ed. Barcelona: Laia, 1981 (El nus; 35).
- WELLS, H. G. La guerra de los mundos. Barcelona: Bruguera, 1981 (Club Joven; 1).
- ZIMNIK, D. Los tambores. 2a. ed. Barcelona: Lumen, 1977.
- ZIMNIK, R. Els timbalers. Barcelona: Lumen 1963.
- 15 ANYS**
- CLAVEL, B. Malataverne. Salamanca: Lóquez, 1982 (La joven colección).
- LE CARRÉ, J. El espía que surgió del frío.

Barcelona: Bruguera, 1981 (Libro amigo; 600).

* Exhaustits.

REVISTES

BACKGRODUND INFORMATION

Déclarations du COE sur le désarmement, n.º 1 (janvier, 1978).

Ecumenical presence at the U.N. special session on disarmament, n.º 6 (june, 1978).

BIBLIOTHÈQUE DE TREVAIL

Les misères de la guerre de Trente Ans, n.º 804.

G. Nicollet, soldat de l'an II, n.º 857.

Correspondance de la guerre de 14, n.º 773.

Des jeunes parlent avec un déporté, n.º 876.

BIBLIOTHÈQUE DE TREVAIL. Supplement.

Quand tonnent les canons, n.º 437.

BIBLIOTHÈQUE DE TRAVAIL. Junior.

La guerre de 1939-45 vécue par une femme, n.º 142.

BUTLLETÍ DE L'ASSOCIACIÓ PER A LES NACIONS UNIDES A ESPANYA.

MAYNE, M. Las guerras y la paz. II época, n.º 3 (octubre 1981), pp. 6-8.

CEDETIM

Quelle lutte contre la guerre. Doc. et débats, n.º 12 (1r. trimestre, 1981).

CIÈNCIA

FIESCHI, R. La cursa dels armaments nuclears, n.º 16 (maig 1982), pp. 6-14.

VITALE, B. Com funciona una bomba de neutrons, n.º 16 (maig 1982), pp. 16-18.

CIENCIAS SOCIALES

SVETLON, A. El desarme y el programa de paz soviético, n.º 2 (abril-junio 1982), pp. 188-202.

CIERVO, EL

OLIVERES, A. Mientras las bombas se acumulan, n.º 376-377 (junio-julio 1982), pp. 17-18.

Monogràfic de la pau (en preparació).

COMPRESIÓN INTERNACIONAL EN LA ESCUELA, La. UNESCO.

GASTAUT, T. La educación para la paz, n.º 37 (enero-junio 1979).

CORREO DE LA UNESCO, El

Desarmar las mentes para edificar la paz, n.º 9 (sep. 1980), pp. 3-33.

Desarme y desarrollo. El mayor desafío del siglo, n.º 3 (marzo 1982), pp. 5-10.

CORREU DE LA UNESCO, El

Els drets humans, n.º 10 (novembre 1978).

La cursa d'armaments, n.º 16 (maig 1979).

Per al desarmament, l'educació, n.º 31 (octubre 1980).

De la guerra a la pau, n.º 48 (abril 1982).

FALK, R. Desenvolupament gràcies a la desmilitarització, n.º 53 (set.-oct. 1982).

Les conseqüències d'una guerra nuclear, n.º 53 (set.-oct. 1982).

Guerra a la guerra, n.º 55 (desembre 1982).

Pau, comprensió internacional, drets humans i drets dels pobles, n.º 57 (febrer 1983), pp. 30-31.

CRITERIO

BRIANCESCO, E. La guerra austral y la pedagogía social cristiana, n.º 1.884 (julio 1982), pp. 332-340.

CUADERNOS DE PEDAGOGIA

Dos tesis sobre el juguete bélico, n.º 57 (septiembre 1979), pp. 13-16.

CAPMANY, A. Es muy fácil desarmar a un niño, n.º 57 (septiembre 1979), pp. 17-20.

¿Derechos del niño?, n.º 58 (octubre 1979).

EDUCATEUR, L'

L'éducation veut la paix, n.º 12 (mai 1982).

La course aux armements, n.º 5 (mai 1982),

FAIME ET DÉVELOPPEMENT

GAUVRY, M. Paix et désarmement. Face à la course aux armements, n.º 5 (mai 1982), pp. 7-10.

IDOC INTERNAZIONALE

BATTISTELLI, F. La pace come ricerca e come informazione, n.º 11-12 (nov.-dic. 1981), pp. 3-14.

INTEGRAL

Defiende la vida, n.º extraordinario, 1981.

MONDE DIPLOMATIQUE, Le

ILLICH, I. La desvinculación de la paz y el desarrollo, n.º 6 (junio 1981).

MONDES EN DÉVELOPPEMENT

Désarmement et développement dans les N.U., n.º 18 (avril-juin 1977), pp. 327-340.

La réduction des dépenses militaires et l'aide internationale pour le développement économique, n.º 18 (avril-juin 1977), pp. 251-280.

OVEJA NEGRA

Colectivo para una alternativa no violenta. El militarismo y la educación para la paz, n.º 13 (enero 1982), pp. 48-54.

Educación para la no violencia y el desarme, n.º 9 (enero 1981).

PASTORAL MISIONERA

Educación para la paz, n.º 5 (septiembre-octubre 1982).

PERSPECTIVA ESCOLAR

Per la pau, n.º 71 (gener 1983).

PERSPECTIVAS DE LA UNESCO

REARDON, B. El desarme y la educación para la paz, vol. VIII, n.º 3 (1978), pp. 131-138.

SMITH, D.C. Estudio de los conflictos y educación para la paz. Vol. IV, n.º 2 (1979), pp. 178-185.

DERKSEN, S. C. Educación para la supervivencia. Especial 1982.

POLÍTICA INTERNACIONAL

THORSSON, I. El desarme: problema político, n.º 20 (julio 1980), pp. 7-13.

POLITICA INTERNAZIONALE

DI NOLFO, E. L'«opzione zero» come rimedio alla crisi della distensione, n.º 6 (giugno, 1982), pp. 59-64.

POLITIQUE INTERNATIONALE

LAZICH, B. L'internationale socialiste et la lutte pour la paix, n.º 13 (oct.-des. 1981), pp. 81-90.

REVISTA INTERNACIONAL DEL NIÑO

El presidente de la UIPI con ocasión del AIN hace hincapié sobre el desarme, n.º 38-39 (sept.-dic. 1978), p. 29.

PASTRE-BURRUS, S. La protección de los niños en los conflictos armados, n.º 46 (sept. 1980), pp. 55-59.

Normas internacionales y actividades conexas relativas a los derechos del niño dentro del ámbito de las Naciones Unidas, n.º 50 (sept. 1981), pp. 41-48.

REVISTA INTERNACIONAL DE CIENCIAS SOCIALES

La dinámica carrera de armamentos: investigación y desarrollo militar y desarme, n.º 4 (oct.-dic. 1978), pp. 979-1.006.

REVUE DE L'OTAN

SCOTT, K. Les initiatives occidentales pour sortir de l'impasse, n.º 4 (jul.-août 1982), pp. 1-7.

RODAMÓN

Any internacional del nen, n.º 52 (30 març 1979), p. 10.

Els armaments: una inversió per a la mort, n.º 75 (26 oct. 1979), pp. 6-8.

AUDIOVISUALS

FILMS

AMENAZA NUCLEAR, La. Naciones Unidas, 25'.

Son: col. 16 mm. Documental que, tot desvetllant el perill de les bombes nuclears dins l'actual cursa d'armaments, va presentant els diferents fets, declaracions i descobertes que han assenyalat el procés d'aquesta cursa, sense passar de llarg les aplicacions que l'energia nuclear té per a la pau.

BOOM... Naciones Unidas. 10'. Son: col. 16 mm. Curtmetratge en dibuixos animats, sense paraules, però amb banda sonora, va presentant els perills de la cursa d'armaments, cursa que s'inicia tot just quan l'home mata el primer home per apoderar-se del que aquest havia caçat. Les ganes de cenyir-se corona i tenir els altres sotmesos fan tota la resta.

LE PETIT OBUS PACIFISTE. Asoc. Unicef-Espanya. 5'20". Col. 16 mm.

EL PODER DE LAS CENTRALES NUCLEARES, de Per Mannstaed. Central del Curt. 50'. Son: col. 16 mm.

Y SI NO... Naciones Unidas. 8'. Son: col. 16 mm. Curtmetratge en dibuixos animats, sense paraules, però amb banda sonora, va presentant com podria canviar la qualitat de vida dels homes si en lloc d'anar atrafegats rera els armaments deixéssim que l'arc de Sant Martí impregnés de pau els nostres recursos i esforços.

DIAPPOSITIVES I MUNTATGES

DESARROLLO, de Pierre Balbin y equipo del CREC. Barcelona: Claret, 1974. 76 dia.: col.; 1 casette (14') i guia didàctica.

FLOR I LA METRALLA, La. Dibujos Carlos Angoloti. Madrid: Diapositivas Don Bosco, 1978. 24 dia. 5'17".

GENERAL JARDINERO, El. Dibujos Lionel Koechlin. Barcelona: Edebé. 31 dia.: col.; casette y guía didáctica (propera aparició).

GUERRA, La. «DIAGROUP: audiovisuales y educación», n.º 9 (1983).

HISTÒRIA D'UNA BALA. Muntatge del conte de Joles Sennell, ll. de Carme Peris. (En preparació pel Seminari d'Audiovisuals de l'Associació de Mestres Rosa Sensat.)

HISTÒRIA D'UNES LLAVORS, d'Antoni Ballús. Barcelona: Claret, 1978. 23 dia.: col.; 1 casette (6'40") i guia didàctica.

PAZ, La. «DIAGROUP: audiovisuales y educación», n.º 10 (propera aparició).

PAZ, FILIGRANA DIFÍCIL, La. Madrid: Edes. Paulinas, 1978. 60 dia.: col.; 15'22".

PROCESO A LOS FUERTES, de Vicente Pascual. Madrid: Centro de orientación, 1978. 60 dia.: col.; 15'22" i guia didàctica.

SACADME DE AQUI, de Luis Pérez. Barcelona: Edebé, 1977. 60 dia.: col.; 1 casette (13'17") i guia didàctica.

DISCOS

Cançons que presenten l'absurd de la guerra, les seves tràgiques conseqüències, la seva instrumentalització al servei del poder.

Ahir en van matar mil, de La Trinca (TRINCAR I RIURE, Edigsa).

Alguna vez, de Rosa León (AL ALBA, Ariola). Campanades a morts, de Lluís Llach (CAMPAÑADES A MORTS, Movieplay).

Canción de vísperas, de Adolfo Celdrán (DENEGADO, Movieplay).

Canción del esposo soldado, de Adolfo Celdrán (AL BORDE DEL PRINCIPIO, Movieplay).

Canción del vencido, de Aguaviva (LA CASA DE SAN JAMÁS, Acción).

Canción para las manos de un soldado, de Joaquín Sabina (INVENTARIO, Movieplay).

Cançó sense nom, de Lluís Llach (BARCELONA, GENER 1976, Movieplay).

Cantata de Santa María de Iquique, de Qui-lapayún (CANTATA DE SANTA MARIA DE IQUIQUE, elepé completo, Movieplay).

Catón de guerra, de Jarcha (POR LAS PISADAS, Zafiro-Novola).

El cobarde, de Víctor Manuel (VÍCTOR MANUEL, Belter).

Compañero Presidente, de Ángel Parra (YO TUVE UNA PATRIA, Movieplay).

- La cruel guerra, de Ramon Casajoana (CLAMS PER LA PAU, Hogar del Libro).
- La cruzada de los niños, de Adolfo Celdrán (SILENCIO, Movieplay).
- Damunt d'una terra, de Lluís Llach (ARA I AQUÍ i A L'OLYMPIA, Movieplay).
- De vegades la pau, de Raimon (EL RECITAL DE MADRID, Movieplay).
- El desertor, de Joan Isaac (BARCELONA, CIUTAT GRIS, Movieplay).
- Estancia segunda: la guerra que vendrá, de Aguaviva (APOCALIPSIS, Acción).
- General, de Adolfo Celdrán (DENEGADO, Movieplay).
- 1940, de Julia León (CON VIENTO FRESCO, Ariola).
- Un millón de sueños, de Cecilia (CECILIA 2, CBS).
- El nen d'Hiroshima, de Ramon Casajoana (CLAMS PER LA PAU, Hogar del Libro).
- La niña de Hiroshima, de Aguaviva (APOCALIPSIS, Acción).
- No sé el perquè de les guerres, de Guillermina Motta (Guillermina Motta, Edigsa).
- ¡Oh, general en tu pentágono! de Ana Belén (LA PALOMA DE VUELO POPULAR, Philips).
- Parábola sobre el billar, de Luis Pastor (FIDELIDAD, Movieplay).
- Pequeña muerte, de Hilario Camacho (DE PASO, Movieplay).
- Polka infantil (¿Y tu padre qué hace?), de Tiempo Nuevo (TIEMPO NUEVO, Dicap).
- ¿Por qué?, de Jarcha (EN EL NOMBRE DE ESPAÑA PAZ, Zafiro-Novola).
- Postguerra, de Manolo Díaz (MANOLO DIAZ, Sono-play).
- Preguntas por Puerto Montt, de Víctor Jara (TE RECUERDO, AMANDA, Movieplay).
- La primavera muerta en el tejado, de Patricia Castillo (LA PRIMAVERA MUERTA EN EL TEJADO, elepé completo, Movieplay).
- Punto y raya, de Rosa León (AL ALBA, Ariola).
- Quan jo vaig néixer, de Raimon (CAMPUS DE BELLATERRA, Movieplay).
- Quatre rius de sang, de Raimon (CANÇONS DE LA RODA DEL TEMPS, CBS).
- Records d'un vençut, de Joan Isaac (VIURE, Ariola).
- Respon-me, de Lluís Llach (ARA I AQUÍ, Movieplay).
- Santiago penando estás, de Isabel Parra (VIOLETA, Movieplay).
- Soldadito boliviano, de Paco Ibáñez (PACO IBÁÑEZ EN EL OLYMPIA, Polydor).
- El soldado, de La Fanega (LA FANEGA, Movieplay).
- El soldat universal, de Ramon Casajoana (CLAMS PER LA PAU, Hogar del Libro).
- La traición del mar, de Patricio Manns (EL SUEÑO AMERICANO, Arena).
- El último soldado, de Aguaviva (POETAS ANDALUCES DE AHORA, Ariola).
- Ya no somos nosotros, de Patricio Manns (CANTO A MI AMÉRICA, Barlovento).
- Cançons que presenten una alternativa al nostre món amb una concepció positiva de la pau.
- A cántaros, de Pablo Guerrero (EN EL OLYMPIA, Movieplay).
- Abrí todas las puertas, de José Antonio Labordeta (QUE NO AMANECE POR NADA, Movieplay).
- Al final de este viaje, de Isabel Parra (ISABEL PARRA EN CUBA, Movieplay).
- Amanecer, de Luis Pastor (AMANECER, Movieplay).
- Anunciación del hombre, de Jarcha (POR LAS PISADAS, Zafiro-Novola).
- Busca a la gente de mañana, de Pablo Guerrero (EN EL OLYMPIA, Movieplay).
- Cal que neixin flors a cada instant, de Lluís Llach (ARA I AQUÍ, Movieplay).
- Canción del hombre libre, de Aguaviva (LA CASA DE SAN JAMAS, Acción).
- Canción del soñador, de Aguaviva (LA CASA DE SAN JAMAS, Acción).
- Canción infantil para despertar a una paloma morena de tres primaveras, de Joan Manuel Serrat (Novola-Zafiro).
- Canto a la libertad, de José Antonio Labordeta (TIEMPO DE ESPERA, Movieplay).
- Contadme un sueño, de Adolfo Celdrán (4.444 VECES, POR EJEMPLO, Movieplay).
- Digo amor y digo libertad, de Víctor Manuel (SOY UN CORAZON TENDIDO AL SOL, CBS).
- Hermano hombre, de José Antonio Labordeta (QUE NO AMANECE POR NADA, Movieplay).
- Hombre pasa bajo mi ventana y canta, Un, de Luis Pastor (NACIMOS PARA SER LIBRES, Movieplay).
- Hoy puede ser un gran día, de Joan Manuel Serrat (EN TRANSITO, Ariola).
- Itaca, de Lluís Llach (VIATGE A ITACA, Movieplay).

Paraíso ahora, de Pablo Guerrero (A TAPAR LA CALLE, Movieplay).

Pido la paz y la palabra, de Víctor Manuel (LUNA, CBS).

Primavera, de Benito Moreno (ELLOS, Y ELLOS Y ELLOS... Y ELLA, Movieplay).

Qualsevol nit pot sortir el sol, de Sisa (QUALSEVOL NIT POT SORTIR EL SOL, Edigsa).

Rincón de sol en la cabeza, Un, de Pablo Guerrero (PORQUE AMAMOS EL FUEGO, Movieplay).

Siento ganas de vivir, de Víctor Manuel (LUNA, CBS).

Vuelo blanco de gaviota, de Ana Belén (ANA, CBS).

Y vives con la ventana abierta, de Pablo Guerrero (PORQUE AMAMOS EL FUEGO, Movieplay).

Cançons que potencien la concepció activa de la pau.

A desalambrar, de Daniel Viglietti (CANCIONES PARA MI AMERICA, Edigsa).

Amar es combatir, de Luis Pastor (VALLECAS, Movieplay).

Armen estrépito, de José Antonio Labordeta (LAS CUATRO ESTACIONES, Movieplay).

Au, jovent!, de Ramon Muntaner (CRÓNIQUES, Movieplay).

Canción de la esperanza unida, de La Bullonera (LA BULLONERA, Movieplay).

Canta, compañero, canta, de José Antonio Labordeta (TIEMPO DE ESPERA, Movieplay).

Continuará nuestra lucha, de Quilapayún (PATRIA, Movieplay).

De padres a hijos y juntos a la revolución, de Sara González (LA NUEVA TROBA CUBANA EN VIVO, Movieplay).

Deme su mano, deme su luz, de Isabel Parra (ISABEL PARRA EN CUBA, Movieplay).

Estaca, L', de Lluís Llach (ARA I AQUÍ, Movieplay).

Grano no hace al granero, Un, de Luis Pastor (NACIMOS PARA SER LIBRES, Movieplay).

Levántate, compañero, de Isabel Parra (ISABEL PARRA EN CHILE, Movieplay).

Masa, de Daniel Viglietti (CANCIONES PARA MI AMERICA, Edigsa).

Martillo, El, de Víctor Jara (EL DERECHO DE VIVIR EN PAZ, Movieplay).

Muralla, La, de Ana Belén (LA PALOMA DE VUELO POPULAR, Philips).

No te quedas a la puerta, de José Antonio Labordeta (CANTES DE TIERRA ADENTRO, Movieplay).

Plegaria del labrador, de Víctor Jara (TE RECUERDO AMANDA, Movieplay).

Pueblo unido jamás será vencido, El, de Quilapayún (EL PUEBLO UNIDO JAMAS SERA VENCIDO, Movieplay).

Resiste, de Adolfo Celdrán (AL BORDE DEL PRECIPICIO, Movieplay).

Si tuviera en paz a mi memoria, de Daniel Salinas (A CHILE DESDE LEJOS, Movieplay).

Vamos juntos, de Luis Pastor (VALLECAS, Movieplay).

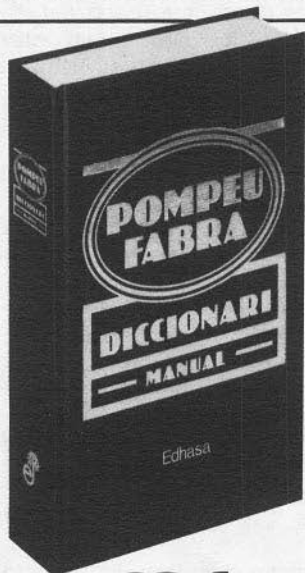
(Bibliografía de discos extreta de «DIAGROUP: audiovisuales y educación» Barcelona: EDEBE, n.º 9 i 10.)

POMPEU FABRA DICCIONARI MANUAL

JA ÉS A LA VENDA

Amb més
de vuit mil
entrades noves

 Una actualització
del DICCIONARI
per excel·lència

Per primera vegada
un «Fabra» portàtil

P.V.P.

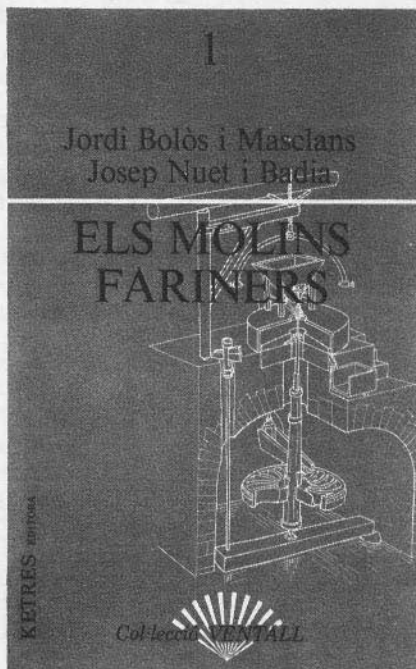
1.600, – Ptes.

Edhasa

Diagonal, 519-521, 2.ºn, 1.ª
Tels.: (93) 239 51 04/239 51 05
Barcelona-29

Col·lecció VENTALL

ELS MOLINS FARINERS

per *Jordi Bolòs i Josep Nuet*

La lectura d'*Els molins fariners* ajudarà a comprendre com eren els molins fariners, com funcionaven i com s'anomena cadascuna de les peces d'aquesta maquinària.

Format: 12,5 x 19,5 cm
112 pàgines, 35 il·lustracions
Breu diccionari moliner
Bibliografia

KETRES EDITORA

Diputació 113-115, esc. esquerra, entl.
telèfons 253 36 00 i 253 36 09
Barcelona-15

PICAÑOL, Joan, *La vostra salut. Com dur una vida sana*, Martín Casanova Editor, Barcelona 1982.

Creiem que anunciar als mestres l'aparició del llibre *La vostra salut. Com dur una vida sana*, d'en Joan Picañol, cap de la Unitat de Cirurgia Pediàtrica de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, de Barcelona, constitueix una bona notícia.

Es tracta d'un llibre d'educació sanitària adreçat al públic infantil. Pot utilitzar-se com a llibre de lectura i de consulta per tal d'aprofundir en temes bàsics de la nostra salut, com ara la higiene personal; l'activitat i el descans; l'alimentació i nutrició; el desenvolupament físic, la salut mental, l'alcohol i el tabac, les malalties, els accidents dins i fora de la llar i els primers auxilis.

El llibre, protagonitzat per en Pep, un noi de 10 anys amb el qual serà fàcil que els alumnes del cicle mitjà es puguin identificar, ens explica com el noi viu i s'enfronta als temes de salut esmentats en el paràgraf anterior. És a dir, ens narra quins són els hàbits i les actituds d'en Pep

en relació a la seva salut. En Pep és un nen ideal i per tant, les seves vivències constitueixen un model a què els lectors haurien de tendir. I talment com apunta l'autor en el primer capítol del llibre, on parla de la salut, el nen que llegeixi el llibre no ha de defallir o d'ensopir-se si ell està lluny d'assemblar-se al model. No hi fa res. Simplement s'ha de prendre com un ideal cap al qual cal acostar-nos a poc a poc per tal d'anar avançant.

Com que al nostre mercat no existeixen llibres que tractin aquesta problemàtica, pensem que és important de destacar que aquest llibre pot ser emprat com una eina de lectura i de consulta de l'alumne a la biblioteca de l'aula o de l'escola. Els mestres en proposaran diferents formes d'utilització, i ens permetem d'apuntar que la primera d'aquestes podria ser la lectura i la discussió col·lectiva posterior de cadascun dels grans apartats en què es divideix el llibre. Una segona fórmula d'utilització fóra confeccionar uns qüestionaris d'autoanàlisi personal, per tal que l'alumne reflexioni al voltant dels seus hàbits i actituds i en quina mesura s'apropa al model ideal. Ben segur, però, que cada mestre en trobarà d'altres i que el llibre li suggerirà temes i activitats per a treballar amb els seus alumnes.

El llibre es clou amb un petit glossari de les paraules de comprensió més o menys difícil que apareixen al llarg del llibre, tot i que en general s'hi empra un llenguatge planer i amè, assequible als nens i nenes a què va destinat.

Montserrat Fortuny

NARRACIONS AMB FONDS HISTÒRICO-SOCIAL

CATALÀ (II) * PREHISTÒRIA

SALUDES, J., *Fa molt de temps*, Juventud (Kukurukú). Conte.

SALUDES, J., *Els homes primitius*, Juventud (Kukurukú). Conte.

SORRIBES, S., *Viatge al país dels Lacets*, La Galera (Els Grumets de la Galera). Novel·la centrada més o menys en el període eneolític.

VALLVERDÚ, J., *Tres xacals a la ciutat*, La Galera (Els Grumets de la Galera).

EDAT ANTIGA

BAGUÉ, E., *L'artista troba el llenguatge de l'art*, Teide (Avui sabreu). Iniciació elemental a l'art. La prehistòria a Roma.

CANELA, M., *L'escarabat verd*, La Galera (Els Grumets de la Galera). Novel·la. Els ibers (ilergets, concretament) i els romans.

EDAT MITJANA

BAGUÉ, E., *L'artista aprèn la lliçó dels àngels*, Teide (Avui sabreu). Iniciació elemental a l'art. Del Paleocristià al Gòtic.

* V. «Perspectiva Escolar», núm. 73 (març 1983, pp. 33-34).

BAGUÉ, E., *El castell dalt d'un turó*, Teide (Avui sabreu).

BAGUÉ, E., *El cavaller i el monjo*, Teide (Avui sabreu).

BAGUÉ, E., *Petit retaule de la vida medieval*, Abadia de Montserrat (La Xarxa).

BAGUÉ, E., *Quan la ciutat tenia portes i muralles*, Teide (Avui sabreu).

BAGUÉ, E., *El senyor a la guerra i el pagès a la terra*, Teide (Avui sabreu).

BLASCO CASANOVAS, J., *Dos vaillets al castell de Montsó*, La Galera (Els Grumets de la Galera).

Novella. La infantesa de Jaume I amb certa dosi de fantasia.

BLASCO CASANOVAS, J., *El rescat del rei minyó*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Novella. Segona part, igualment farcida de fantasia, sobre la infantesa de Jaume I.

CANELA, M., *Asperú joglar embruixat*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Novella fantàstica. La figura del joglar.

Comte Arnau, *El*. Salvatella (Història i llegenda Ajax).
Llegendes i notes històriques sobre aquest personatge mític català.

Comte Arnau, *El*. Ed. 62.

FARRÓ, D., *Constructors i picapedrers de l'època romànica*, Blume.

MARTORELL, J., *Tirant lo blanc*, Bruguera (Imatge i color).

Còmic. Guió de M. Aurèlia Capmany.

MARTORELL, J., *Tirant lo blanc*, Edicions del Mall, Grup Promotor.

Una adaptació de qualitat feta per Joan Sales.

NICOLAU D'OLWER, L., *El pont de la mar blava*, Proa.
Recordant els catalans a l'orient a través d'un periple d'avui.

NOVELL, M., *Jaume I el Conqueridor*, Proa.
Biografia per a nens.

NOVELL, M., *Les presoneres de Tabriz*, La Galera (Els Grumets de la Galera).

Novella. El comerç català a l'Orient. Els almogàvers.

Otger i els barons de la fama, Salvatella (Història i llegenda Ajax).

Llegendes i notes històriques sobre aquest personatge mític català. Inici de la Reconquesta catalana.

PUJALS, J. M., *Sant Bernat Calbó i el seu temps*, Abadia de Montserrat (La Xarxa).
Visió de l'època a partir del personatge.

TEIXIDOR, E., *L'ocell de foc*, Laia (El Nus).

Novella. La infantesa de Jaume I, escrita amb imaginació i poesia.

VALLS, A., *El missatge del cavaller de l'àliga rampant*, La Galera (Els Grumets de la Galera).

Novella. Com sovint les llegendes estan fonamentades o relacionades amb un fet històric.

VALLVERDÚ, J., *Història de Lleida*, Dilagro.

VALLVERDÚ, J., *En Mir, l'esquirol*, La Galera (Els Grumets de la Galera).

Novella. Les relacions entre els alarbs i els muntanyencs catalans al primer temps de la reconquesta.

VERGÉS, O., *L'Abat Oliva (els primers catalans)*, Hyma (El roure).

Visió de l'època a partir del personatge.

SEGLE XV

DURAN, T., *Joanot de Rocacorba*, La Galera (Els Grumets de la Galera).

Novella fantàstica-humorística que ens apropa al món renaixentista.

VENTURA, P.; CESERANI, J. P., *El viatge de Colón*, Magisterio Español (Grandes Viajes).
Descripció del viatge acompanyada de grans il·lustracions.

SEGLE XVI

BARCELÓ, J., *El somni ha obert una porta*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Novella plena de màgia. La Inquisició a Catalunya.

BARCELÓ, J., *Ulls de gat mesquer*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Novella plena de màgia. La persecució dels jueus.

Miquel Servet, Hernando (Camino abierto).
Biografia (per a nois i noies de BUP).

SEGLES XVII-XVIII

CABRÉ, J., *La història que en Roc Pons no coneixia*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Novella. L'11 de setembre de 1714.

CRUELLES, M., *Casanova i Moragues, defensors de les llibertats catalanes*, Blume (Personatges catalans de tots els temps).
Biografies.

FERRA i MARTORELL, M., *Catalan Western*, Abadia de Montserrat (La Xarxa).
Biografies de catalans a Amèrica.

SOLDEVILA, C., *Lau o les aventures d'un aprenent de pilot*, Juventud.
Novella d'aventures. La concessió als catalans de la llibertat de navegació i comerç amb Amèrica.

VALLVERDÚ, J., *En Bernat i els bandolers*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Novella. El bandolerisme a Catalunya. La guerra dels segadors.

VERGÉS, O., *El rector de Vallfogona*, Abadia de Montserrat (La Xarxa).
Biografia (adaptació per a joves).

SEGLE XIX

BASSEGODA, J., *Gaudí*, De nou art Thor (Gent nostra).
Biografia.

BERGÓS, J., *Antoni Gaudí, arquitecte genial. Vida i obra*, Millà.

CABRÉ, J., *Galceran l'heroi de la guerra negra*, Laia (El Nus).
Novella. El guerriller-bandoler. La guerra dels matiners.

CANELA, M., *La fantasia inabarcable d'Antoni Gaudí*, Blume (Personatges catalans de tots els temps).
Biografia i obra.

CARNER, A., *Verdaguer*, De nou art Thor (Gent nostra).
Biografia.

FÀBREGAS, X., *L'encalç*, La Magrana (L'Esparver).
Novella. La Barcelona del segle XIX.

FOLCH I TORRES, J. M., *La cruel herència*, Hogar del Libro.
Novella d'aventures ambientada a l'Empordà durant la Guerra del Francès (1808-1813).

GRAELLS, C. J., *Guimerà*, De nou art Thor (Gent nostra).
Biografia.

JARDÍ, E., *Francesc Gimeno i Arosa*, De nou art Thor (Gent nostra).
Biografia.

MARAGALL, J. A., *Maragall*, De nou art Thor (Gent nostra).

PEÑARROJA, J., *Aventures, invents i navegacions de Narcís monturiol*, Blume (Personatges catalans de tots els temps).
Biografia amb documentació de l'època.

RUSSINYOL, S., *L'auca del senyor Esteve*, Selecta.
Visió irònica de la vida barcelonina de l'època. El món dels botiguers, menestrals...

RUYRA, J., *La parada*, Lumen (Sis Joans).
Narració descriptiva de l'ambient rural i escenes de la vida de la mainada de l'època.

VALLVERDÚ, J., *L'alcalde Ferrerovell*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Novella. Conseqüències de la guerra en una població a l'època de les guerres carlines.

VALLVERDÚ, J., *Els amics del vent*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Novella ambientada en la Guerra del Francès (1808-1813).

VERGÉS, O., *Un català a la Manigua*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Novella. Els indians de la costa catalana. Els catalans a Amèrica.

VERGÉS, O., *La ciutat sense muralles*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Novella. L'expansió de Barcelona: l'eixample. El món obrer i la burgesia...

VERGÉS, O., *La noia del timbal*, La Galera (Els Grumets de la Galera).
Transformació femenina de la figura del timbaler del Bruc.

EDITORIAL ONDA

NOVA COL·LECCIÓ AL SERVEI DE L'ESCOLA DE CATALUNYA

Assegura la coherència i continuïtat pedagògiques al llarg dels diferents nivells i la relació entre les matèries
És motivadora de l'activitat dels nens, perquè el treball està fet en equip per mestres-autors, coordinadors i dibuixants.

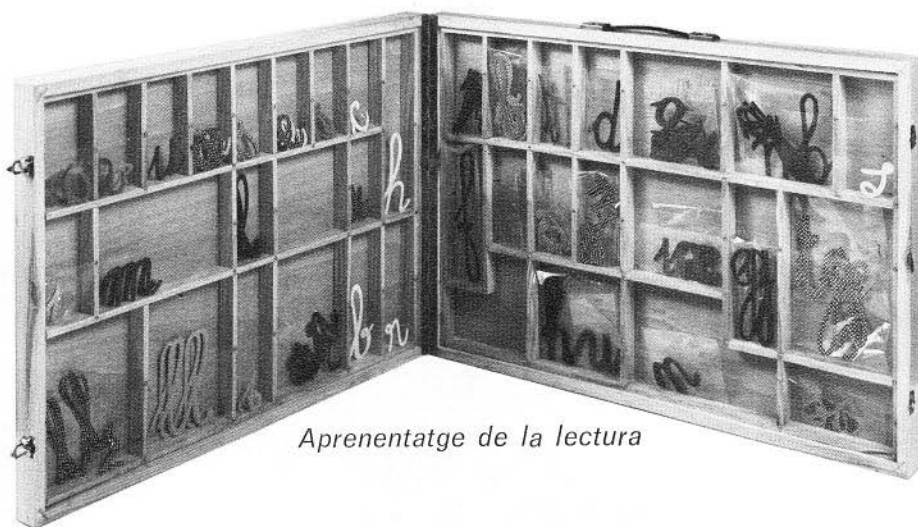
MATERNAL I PARVULARI DE "L'AVET"
CICLES INICIAL I MITJÀ DE
"ROSA SENSAT"

CONEGUEU LA!

MATERIAL DE CLASSE COMPLEMENTARI DE «LA CLAU» DE ROSA SENSAT.

Aprentatge de la lectura

LES LLETRES

- Les lletres Montessori de compondre adaptades a la llengua catalana i col·locades dins d'una caixa.
  - Una caixa amb 39 compartiments.
  - Un compartiment per a cada so de la llengua catalana i cinc compartiments per a les grafies més difícils.
  - Cada compartiment en el lloc que li pertoca en la boca i el pensament del nen:
    - la filera dels sons oclusius
    - la filera dels sons fricatiu
    - la columna dels sons labials
    - la columna dels sons dentals
    - la columna dels sons palatals i velars
    - la columna de les lletres mudes més freqüents
    - la columna de les mudes i les difícils menys freqüents
  - la filera de les vocals tòniques
  - la filera de les vocals àtones
  - la filera dels sons líquids
- Els colors plans indiquen seguretat en l'ús de les lletres.
- Els colors tacats indiquen cautela.

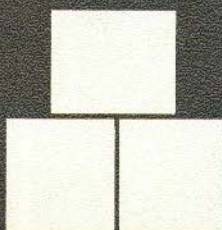

*REDUCCIO
DEL CIRCUIT* = *ABARATIMENT
DELS PREUS*

Procés Comercial

fabricant

majorista

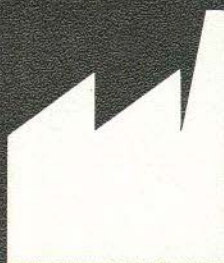

detallista

consumidor

Procés Comercial de Cooperatives

fabricant

consumidor